

İHTİYATİ TEDBİR
KARARLARI BAKIMINDAN
TÜRK MAHKEMELERİNİN
MİLLETLERARASI YETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

HİLAL ATASOY TOPACA

Hukuk Ana Bilim Dalı
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Ankara
Eylül 2025

HİLAL ATASOY TOPACA

İHTİYATİ TEDBİR KARARLARI BAKIMINDAN TÜRK
MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

Bilkent Üniversitesi 2025

İHTİYATİ TEDBİR KARARLARI BAKIMINDAN
TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü

HİLAL ATASOY TOPACA

Özel Hukuk Disiplininde Yüksek Lisans Derecesi
Kazanma Yükümlülüklerinin Bir Parçasıdır.

HUKUK ANA BİLİM DALI
İHSAN DOĞRAMACI BİLKENT ÜNİVERSİTESİ
ANKARA

Eylül 2025

İHTİYATİ TEDBİR KARARLARI BAKIMINDAN TÜRK MAHKEMELERİNİN
MİLLETLERARASI YETKİSİ
Hilal Atasoy Topaca

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Hukuk Yüksek Lisans derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

.....
Bilgin Tiryakioğlu
Tez Danışmanı

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Hukuk Yüksek Lisans derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

.....
Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik
Tez Jüri Üyesi

Bu tezi okuduğumu, kapsam ve nitelik bakımından Hukuk Yüksek Lisans derecesi için yeterli bulduğumu beyan ederim.

.....
Aslı Bayata Canyaş
Tez Jüri Üyesi

Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü'nün onayı.

.....
Refet S. Gürkaynak
Enstitü Müdürü

ABSTRACT

INTERNATIONAL JURISDICTION OF THE TURKISH COURTS REGARDING INTERIM MEASURES

Atasoy Topaca, Hilal

LL.M., Department of Law

Supervisor: Prof. Dr. Bilgin Tiryakioğlu

September 2025

Due to the protracted nature of judicial proceedings, the enforcement of claimant's substantive rights may become significantly hindered or rendered impossible if relief is postponed until a final judgment is rendered. In such circumstances, the claimant may request interim measures to preserve the status quo or prevent irreparable harm. Within this framework, interim measures constitute a vital mechanism to safeguard legal rights and ensure the effective administration of justice. Within the scope of this thesis, the international jurisdiction of Turkish courts with respect to interim measures in disputes involving a foreign element shall be examined. This thesis specifically addresses the problem of whether interim measures can be requested from Turkish courts when they lack jurisdiction over the merits of the case or when the main proceedings are already pending before a foreign court. Furthermore, this thesis discusses whether Turkish courts may have jurisdiction over interim injunctions in arbitration proceedings where the seat of arbitration is outside Türkiye and the International Arbitration Law has not been made applicable by the parties or the arbitral tribunal.

Keywords: interim injunction, international jurisdiction, foreign element dispute, Code of Civil Procedure, Private International Law, arbitration, competent court.

ÖZET

İHTİYATİ TEDBİR KARARLARI BAKIMINDAN TÜRK MAHKEMELERİNİN MİLLETLERARASI YETKİSİ

Atasoy Topaca, Hilal

LL.M., Hukuk Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bilgin Tiryakioğlu

Eylül 2025

Uzun süren yargılama süreçleri sebebiyle yargılamanın sonu beklendiği takdirde hak sahibinin hakkına ulaşması zorlaşabilmekte veya imkânsız hale gelebilmektedir. Bu durumda hak sahibi, geçici hukuki tedbirlere ihtiyaç duyar. Bu bakımdan geçici hukuki tedbirlerden biri olan ihtiyati tedbir, hukuk güvenliğinin tesisi için büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir kararları bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini incelenmektedir. Çalışma kapsamında özellikle Türk mahkemelerinin esas hakkında yetkisinin olmadığı veya yargılamanın yabancı bir mahkemede görülmekte olduğu durumlarda Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilememesi sorunu ele alınmaktadır. Ayrıca tahkim yargılamalarında tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu ve Milletlerarası Tahkim Kanunun uygulanmasına taraflar veya hakem kurulunca karar verilmediği durumlarda Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilip edilemeyeceği hususu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ihtiyati tedbir, yabancı unsurlu uyuşmazlık, milletlerarası yetki, tahkim, yetkili mahkeme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, Milletlerarası Tahkim Kanunu.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında katkı sunan herkese teşekkür ederim. Öncelikle, lisans yıllarımdan bu yana bana her anlamda destek olan, bilgi ve tecrübesiyle yalnızca akademik değil kişisel gelişimime de katkıda bulunan, değerli danışmanım Prof. Dr. Bilgin Tiryakioğlu'na en derin teşekkürlerimi sunarım. Yolumu aydınlatan, bana her daim güvenen ve sabırla rehberlik eden hocam olmasaydı bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı.

Tez jürimde yer alarak kıymetli görüş ve katkılarını benimle paylaşan Doç. Dr. Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik ve Prof. Dr. Aslı Bayata Canyaş'a da yapıcı eleştirileri, önerileri ve destekleri için teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, bana koşulsuz destek veren aileme şükranlarımı sunuyorum. Bana her daim güç veren, çalışkanlığı ve duruşuyla benim için örnek teşkil eden babam Dr. Hidayet Atasoy'a; sevgisi, şefkati ve sabrıyla yolumu aydınlatan annem Fatma Atasoy'a; en yakın dostum, sırdaşım ve en büyük destekçilerimden biri olan ablam Hande Kahya'ya gönülden teşekkür ederim.

Bana hayat arkadaşlığının ne demek olduğunu öğreten, düştüğümde her defasında elimi tutup kaldıran, sabrımı, sevgisini ve desteğini benden hiç esirgemeyen ve bu sürecin en zor anlarında bile yanımda olarak bana güç veren canım eşim aynı zamanda meslektaşım Mustafa Topaca'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Onun varlığı, bu yolculuğu anlamlı ve mümkün kılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	i
ÖZET	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI UNSURLU UYUŞMAZLIKLARDA TÜRK MAHKEMELERİNİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

I. TÜRK HUKUKUNDA İHTİYATİ TEDBİRLER.....	6
A. İhtiyati Tedbirlerin Amacı.....	6
B. İhtiyati Tedbir Kararı Verilebilmesinin Koşulları	10
1. İhtiyati Tedbire Temel Oluşturan Talep	10
2. İhtiyati Tedbir Talebinin Sebebi	11
C. İhtiyati Tedbir Taleplerinde Görevli ve Yetkili Mahkeme	12
1. Kesin Yetki.....	12
2. Kesin Yetkinin İhtiyati Tedbir Talepleri Bakımından İncelenmesi.....	13
D. İhtiyati Tedbirin Görünüm Şekilleri	14
II. YABANCI UNSURLU UYUŞMAZLIKLARDA İHTİYATİ TEDBİR TALEPLERİ BAKIMINDAN YETKİLİ MAHKEMENİN TESPİTİ.....	16
A. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi.....	16
1. İç Hukukun Yetki Kurallarının Uygulanması.....	18
2. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Yer Alan Özel Yetki Kuralları	19
B. Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkeme	21
1. Mevcut Durum	21
a. Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklar Bakımından Yetki Kuralının Yorumlanması.....	21
b. Yabancı Unsur Taşımayan Uyuşmazlıklar Bakımından Yetki Kuralının Yorumlanması	23
2. Hukuk Muhakemeleri Kanununu Bakımından Genel Yetkili Mahkeme.....	25

3. Hukuku Muhakemeleri Kanunu Madde 9 Kapsamında Yetkili Mahkemenin Tespiti	26
C. İhtiyati Tedbir Kararlarının Tenfiz Edilememesi	29
D. İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkemenin Tespiti Sorununun Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi	30
III. YETKİ ANLAŞMALARININ TÜRK MAHKEMELERİNİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMASINA ETKİSİ.....	31
A. Yabancı Unsurlu Bir Uyuşmazlıkta Türk Mahkemelerinin Yetkili Kılınmak İstenmesi.....	31
B. Yabancı Bir Mahkemenin Yetkili Kılınmak İstenmesi	32
C. Yetki Sözleşmesinde Birden Fazla Ülke Mahkemesinin Yetkisinin Kabul Edilmesi	33
IV. HUKUK USULÜ MUHAKEMELERİ DÖNEMİNDE İHTİYATİ TEDBİRLER	35
A. Genel Olarak	35
B. Yetkili Mahkeme Bakımından Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanununun Kıyaslanması.....	36
C. Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklar Bakımından Hukuk usulü Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanununda Yer Alan Düzenlemelerin Kıyaslanması.....	37
D. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Yetki Sözleşmelerinin İhtiyati Tedbir Kararlarına Etkisi	38

İKİNCİ BÖLÜM

İHTİYATİ TEDBİRLERDE MİLLETLERARASI YETKİLİ MAHKEMENİN TESPİTİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. YETKİ İTİRAZI YAPILMAMASI.....	43
II. YETKİ ANLAŞMASININ İHTİYATİ TEDBİR BAKIMINDAN YETKİYİ KAPSAMAMASI.....	44
III. YETKİ SÖZLEŞMESİNİN ESAS DAVA AÇILANA KADAR ASKIDA OLMASI.....	45
IV. TEDBİRİN İCRA EDİLECEĞİ YER MAHKEMESİNDEN İHTİYATİ TEDBİR TALEP EDİLMESİ.....	46
V. YABANCI MAHKEMENİN KENDİNİ YETKİSİZ BULMASI	47
A. Genel Olarak	47
B. Yetki Sözleşmesinin Rağmen Yabancı Mahkemenin Kendini Yetkisiz Görmesi	48

C. <i>Forum Non Conveniens</i> Doktrini Kapsamında Yabancı Mahkemenin Kendini Yetkisiz Görmesi	49
1. Anglo-Amerikan Hukukunda Genel Yetki Kuralları	49
2. <i>Forum Non Conveniens</i> Doktrini	50
VI. İHTİYATİ TEDBİR KARARININ TENFİZ EDİLMESİNE İMKAN TANINMASI	51
VII. İSTİSNAİ HALLERDE YETKİ TESİSİ: <i>FORUM NECESSITATIS</i> İLKESİNİN TÜRK HUKUKU BAKIMINDAN UYGULANABİLİRLİĞİ	53
VIII. MEVZUATTA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI	56
A. Hukuk Muhakemeleri Kanununda Düzenleme Yapılması	56
B. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da Düzenleme Yapılması	60
1. İhtiyati Tedbir Kararları Bakımından Özel Yetki Kuralı Getirilmesine İlişkin Öneri	61
2. İhtiyati Tedbir Kararlarının Tenfiz Edilebilmesine İlişkin Düzenleme Yapılması	62
IX. DİĞER GÖRÜŞLER	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAHKİM YARGILAMASINDA TÜRK MAHKEMELERİNİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

I. MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU UYARINCA HAKEM KURULUNUN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ	65
A. Genel Olarak	65
B. Milletlerarası Tahkim Kanunun Uygulama Alanı	69
1. Tahkim Yerinin Türkiye Olduğu Durumlar	69
2. Tahkim yerinin Yabancı Bir Ülke Olması	71
C. Hakem(ler) Tarafından Alınan İhtiyati Tedbir Kararlarının Sınırları	72
1. Genel Olarak	72
2. Milletlerarası Tahkim Kanunu Madde 6/Fıkra 3 hükmünün Uygulanması	74
D. Hakem Heyetinin Oluşmasından Önce İhtiyati Tedbire İhtiyaç Duyulması	75
E. Diğer Sınırlamalar	77

II. MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU UYARINCA MAHKEMELERİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ.....	78
A. Genel Olarak	78
B. Devlet Mahkemelerinin Yetkisinin Sınırlandırılması.....	80
C. Milletlerarası Tahkim Kanunu Yürürlüğe Girmeden Önceki Dönem	82
D. Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulandığı Tahkim Yargılamaları Bakımından İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkemenin Tespiti	84
1. Genel Olarak	84
2. Tahkim Yerinin Türkiye Olması	84
3. Tahkim Yerinin Türkiye Dışında olması	86
a. Genel Olarak	86
b. Lex Arbitri'nin Etkisi	87
E. Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulanmadığı Tahkim Yargılamaları Bakımından İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkemenin Tespiti	87
1. Genel Olarak	87
2. Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca yetkili mahkemenin tespiti	88
a. Milletlerarası Tahkim Kanunu Madde 1/ Fıkra 3 hükmünün dar yorumu.....	88
b. Milletlerarası Tahkim Kanunu Madde 1/ Fıkra 3 hükmünün geniş yorumu.....	89
F. Yer İtibariyle Yetkili Mahkemenin Tespitinde Hukuk Muhakemeleri Kanunun Dayanak Gösterilmesi	92
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA.....	99

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
B.	: Bası
Eds.	: editors
f.	: fıkra
dn.	: dipnot
GAFTA	: Grain and Feed Trade Organisation
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICC	: International Chamber of Commerce
İİK	: İcra İflas Kanunu
LCIA	: London Court of International Arbitration
m.	: madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
No	: Number
RG.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SIAC	: Singapore International Arbitration Centre
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UNCITRAL	: United Nations Commission on International Trade Law
Vol.	: Volume

GİRİŞ

Hukuk sisteminin korumasına ihtiyaç duyan davacı, davasını açana kadar veya dava açılmış olsa dahi yargılama sonuçlanana kadar dava konusu hak veya mala ulaşması zorlaşabilir veya imkânsız hale gelebilir. Bu durumda yargılamanın sonu beklenmeden alınması gereken geçici tedbirler söz konusu olur.¹ Geçici hukuki koruma türlerinden biri olan ihtiyati tedbir, yargılama sonucunda verilecek nihai karara kadar geçen süre içerisinde, dava konusu ile ilgili ortaya çıkabilecek zararlara veya tehlikelere karşı davacının başvurabileceği geçici hukuki koruma tedbirlerinden biridir.² İhtiyati tedbirler yargılamanın sonucu beklendiği takdirde davacının telafisi mümkün olmayan zararlarının önüne geçmesi bakımından Türk hukukunda önem arz etmektedir.

İhtiyati tedbirler, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun³ (HMK) 389-399. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu⁴ (HUMK) kapsamında ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkeme, tedbirin en hızlı ve en az masrafla icra edileceği yer mahkemesi olarak düzenlenmişti. Ancak bu yetki kuralı HMK ile değiştirilmiştir. HMK'nın 390. maddesi uyarınca ihtiyati tedbir, dava açılmadan önce esas hakkında yetkili mahkemeden, dava açıldıktan sonra ise asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilecektir.

5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun⁵ (MÖHUK), Türk mahkemelerinin yabancı unsurlu uyuşmazlıklardaki milletlerarası yetkisini düzenler. MÖHUK'un 40. maddesi uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası

¹ Yılmaz, E./Arslan, R./Taşpınar-Ayvaz, S./Hanağası, E.: Medeni Usul Hukuku, 10. B., Ankara, 2024, s. 566.

² Postacıoğlu, İ. E./Atalay, S.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 8. B., İstanbul, 2020, s. 996-997.

³ RG.12.01.2011-27836.

⁴ RG. 02.07.1927-622/623/624.

⁵ RG. 12.12.2007-26728.

yetkisi, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca tayin edilir. MÖHUK m. 41 ila m. 46 arasında milletlerarası yetkiye ilişkin özel yetki kuralları belirlenmiştir. Bunlar dışında kalan uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre tayin edilecektir. Bu durumda yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkeme, HMK m. 390 uyarınca belirlenecektir. Bu durumda, tıpkı yabancı unsur bulunmayan uyuşmazlıklarda olduğu gibi, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkeme dava açılmadan önce esas hakkında yetkili mahkemeden dava açıldıktan sonra ise asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilecektir.

HMK m. 390'da yer alan yetki kuralı sebebiyle mahkemelerinin uyuşmazlığın esası hakkında milletlerarası yetkisi olmadığı ancak Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi gereken durumlarda Türkiye'de ilgili ihtiyati tedbir talebi bakımından yetkili mahkemenin tespit edilmesi sorunu ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde uyuşmazlıkların çözümünde devlet mahkemelerinin yanında tahkim yargılamaları da oldukça yaygınlaşmıştır. Tahkim yargılamalarında da devlet mahkemelerinde olduğu gibi yargılamanın sonucu beklendiği takdirde davacı tarafın, yargılama konusu mal veya hakka ulaşması zorlaşabilir veya imkânsız hale gelebilir.⁶ Bu nedenle günümüzde birçok hukuk sisteminde tahkim yargılamalarında görülen uyuşmazlıklarda hem devlet mahkemelerinden hem hakem heyetinden ihtiyati tedbir talep edilmesi imkânı bulunmaktadır.⁷

⁶ Akıncı, Z.: Milletlerarası Tahkim, 3. B., İstanbul, 2020, s. 12.

⁷ Arslan, İ: Milletlerarası Ticari Tahkimde Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, sy. 27, 2016, s. 691.

4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu⁸ (MTK) m. 6 kapsamında tahkim yargılaması başlamadan önce veya tahkim yargılaması devam ederken mahkemelerden veya hakem kurulundan ihtiyati tedbir talep edilmesi mümkün kılınmıştır.

MTK'nın uygulama alanına giren tahkim yargılamalarında devlet mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi gerektiğinde, yetkili mahkeme, MTK m. 3 uyarınca tespit edilecektir. MTK'nın uygulama alanına giren tahkim yargılamaları ise ilgili kanunun 1. maddesi kapsamında tespit edilmektedir: MTK m. 1 uyarınca yabancı unsur taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olduğu veya MTK hükümlerinin uygulanmasına karar verilen uyuşmazlıklar olarak belirlenmiştir. MTK m.1/ f. 3'te ise ilgili kanunun ihtiyati tedbire ilişkin maddesinin tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu durumlarda da uygulanacağı belirtilmektedir.

MTK'nın uygulama alanına girmeyen ve tahkim yerinin Türkiye olmadığı bir tahkim yargılamasında Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilip edilemeyeceği sorusunun cevabının olumlu olup olmadığı ise MTK m. 1/f. 3 hükmünün yorumlanmasına bağlıdır.

Bu tezde, ilk olarak (i) devlet mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda Türk milletlerarası usul hukuku uyarınca davanın esası hakkında yetkili bir Türk mahkemesi bulunmadığı durumda Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilememesi sorunu ve daha sonra (ii) tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu ve MTK'nın uygulanmadığı tahkim yargılamalarında Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi

⁸ RG. T. 05.07.2001-24453.

gerektiğinde yetkili Türk mahkemesinin tespiti sorunu üzerinde durulmuş, öğretilerdeki tartışmalar değerlendirilerek potansiyel çözüm önerileri araştırılmıştır.

Tezin birinci bölümünde, genel olarak Türk hukukunda ihtiyati tedbirin amacı, koşulları ve ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetki kuralı üzerinde durulmuştur. Daha sonra Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin kurallara genel olarak değinilmesini müteakip yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi ihtiyacı doğduğunda yetkili mahkemenin nasıl tespit edileceği MÖHUK ve HMK yer alan yetki kuralları çerçevesinde incelenmiş ve güncel yetki kuralı mülga HUMK ile kıyaslanmıştır. Bu bölümde son olarak, HMK m. 390 uyarınca davanın esası hakkında Türk mahkemelerinin yetkisi olmaması veya esas davanın yabancı bir mahkemede görülüyor olması durumlarında Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir talebi bakımından yetkisinin olup olmadığı ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde, Türk mahkemelerinin davanın esası hakkında milletlerarası yetkisi olmaması veya yargılamanın halihazırda yabancı bir mahkemede görülüyor olması durumunda Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talebinde bulunulamaması sorununa öğretilerde getirilen çözüm önerileri araştırılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise genel olarak MTK uyarınca tahkim yargılamalarında hakem veya hakem kurulu tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesi ve bu kararların sınırları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Daha sonra hakem veya hakem kurulu tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının sınırlı etkileri sebebiyle tahkim yargılaması esnasında mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edilmesinin önemi ve MTK m. 6 uyarınca MTK'nın uygulama alanına giren tahkim yargılamalarında ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemenin tespiti üzerinde durulmuştur. MTK'nın

ihtiyati tedbiri düzenleyen 6. maddesinin tahkim yerinin Türkiye olmadığı yargılamalarda da uygulanacağını düzenleyen 1. maddesinin 3. fıkrasının MTK'nın uygulanmadığı ve tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu tahkim yargılamaları bakımından da uygulanıp uygulanamayacağı tartışılmıştır.

Bu çalışma, yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından Türkiye'de yetkili mahkemenin tespit edilmesi ile ilgili olarak uygulamada yaşanan sorunları tespit ve çözüm önerilerimiz ile sonuçlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI UNSURLU UYUŞMAZLIKLARDA TÜRK MAHKEMELERİNİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

I. TÜRK HUKUKUNDA İHTİYATİ TEDBİRLER

A. İhtiyati Tedbirlerin Amacı

Yargılama süreçleri genellikle zaman alır. Mahkemeye başvuran davacının, bu yargılama sürecinin sonunu beklemesi halinde geri dönülemez bir şekilde hak kaybına uğraması söz konusu olabilir. Bu nedenle de yargılamanın sonu beklenmeksizin alınması gereken bazı geçici tedbirler gündeme gelir.⁹ Roma hukukundan bu yana modern hukuk sistemlerinde farklı çeşitlerde ve farklı hukuk kurallarına tâbi olarak kabul edilen bu tedbirlerin temel olarak ihkak-ı hakkın önüne geçilmesini amaçladığı belirtilmektedir.¹⁰ Türk hukukunda bu tür geçici tedbirler; HMK m. 389-399 arasında ihtiyati tedbir, m. 400-405 arasında delil tespiti ve m. 406'da diğer geçici hukuki koruma tedbirleri olarak düzenlenmiştir.

İhtiyati tedbirler, HMK kapsamında genel anlamda düzenlenmiştir. Ancak çeşitli özel kanunlarda düzenlenen ihtiyati tedbir türleri de bulunmaktadır. Örneğin 4271 sayılı Türk Medeni Kanunu¹¹ (TMK) m. 637/3 hükmünde mirasçının, o anda terekedeki malvarlığını elinde bulunduran kişiye karşı istihkak davası açması düzenlenmektedir. İstihkak davası sonuçlanıncaya kadar bu kişinin ilgili malvarlığı değerini devretmesi riski olabileceğinden geçici bir önlem olarak güvence göstermesi veya tapu kütüğüne

⁹ Yılmaz/Arslan/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 566.

¹⁰ Yılmaz, E.: Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, Ankara, 2001, s. 712.

¹¹ RG. 22.11.2001- 24607.

şerh vermesi tedbiri, HMK dışında düzenlenen ihtiyati tedbire örnek olarak gösterilebilecektir.¹²

Davacının, davayı kazandığında talep ettiği hakka ulaşmasını sağlamak amacıyla, dava süresince ya da dava açılmadan önce alınan geçici hukuki koruma önlemlerine ihtiyati tedbir adı verilir.¹³ İhtiyati tedbir, davacının haklarının güvence altına alınmasını amaçlar¹⁴ ve yalnızca para alacakları bakımından uygulama alanı bulan ihtiyati haciz müessesine göre çok daha geniş bir uygulama alanına sahiptir.¹⁵

İhtiyati tedbir müessesesini daha detaylı incelemeden evvel kelime anlamından kurumun amacını anlamak mümkündür. Zira “ihtiyati” ifadesi “ilerisi düşünülerek alınan önlem” anlamına gelmektedir.¹⁶ Bu anlamdan çıkarılacak öncelikli sonuç, ihtiyati tedbir kurumunun kural olarak süre ile sınırlı olması, diğer bir ifadeyle geçici nitelikte olmasıdır.¹⁷

HMK m. 389/1’e göre mevcut durumda meydana gelebilecek bir değişim sebebiyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde güçleşeceğinden veya tamamen imkânsız duruma geleceğinden endişe edildiği durumda mahkemeden ihtiyati tedbir talebinde bulunulabilecektir.¹⁸ Şu hâlde ihtiyati tedbir kararları, kesin hüküm tesis edilinceye kadar, sonradan telafi edilmesi güç veya imkânsız olan zararların oluşmamasını sağlar.¹⁹ Bu noktada mevcut durumda meydana gelebilecek hallerin neler

¹² Konuralp, C.S: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre İhtiyati Tedbirler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, LXXI, Sayı: 2, s. 226.

¹³ Kuru, B.: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 1.B., İstanbul, 2015, s. 498.

¹⁴ Yılmaz/Arslan/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 568; Erişir, E.: Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri, 1.B., İstanbul, 2013, s. 176.

¹⁵ Yenipınar-Berberoglu, F.: Hukuk Mahkemelerinde İhtiyati Tedbir, 1. B., İstanbul, 2016, s. 55.

¹⁶ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, online erişim için bkz. <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 02.03.2025)

¹⁷ Erişir, s. 133.

¹⁸ Konuralp, s. 228.

¹⁹ Korkmaz, R.: Haksız İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Hacizden Kaynaklanan Tazminat Davası, 1. B., İstanbul, 2020, s. 30; Deren-Yıldırım, N.: Medeni Usul Hukukunun Evrenselleşmesi Yolunda İhtiyati

olabileceğinin örneklerle açıklanması uygun olacaktır. Uyuşmazlık konusunun dava sırasında üçüncü bir kişiye devredilmesi mevcut durumda meydana gelecek değişime işaret edebileceği gibi,²⁰ çekişmeli olan malların bozulması ve kullanılamayacak hale gelmesi de dava sonucu beklendiği durumda talep sahibini zarara uğratabilir.

Asıl dava ile kıyaslandığında ihtiyati tedbir hiçbir zaman mahkeme tarafından verilen kesin hükmün yerini tutamaz. Diğer bir deyişle ihtiyati tedbir her zaman, kesin hükümden daha azını vadettiğinden ihtiyati tedbirin amacı, talep sahibini geçici dahi olsa tatmin etmek değildir.²¹ İhtiyati tedbir kararlarının amacı ve etkisi, talep sahibini tatmin etmek olsa idi bu durumda asıl yargılamanın bir anlamı kalmazdı. Bu bakımdan, amacın her zaman dava sonucu beklendiğinde karşı karşıya kalınacak tehlikenin önlenmesi olduğunun altı çizilmelidir.

İhtiyati tedbir kararlarının başta, sonradan tesis edilmesi tehlikede olan talebi temin etme amacı yani teminat işlevi olduğu söylenebilir. Bunun yanında, öğretide ihtiyati tedbirin teminat amacının yanında, eda amacı ve düzenleme amacı da bulunduğu belirtilmektedir.²²

Tedbir Alanında Yabancı Hukukun Etkileri, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, 1. B., İstanbul, 2003, s. 305.

²⁰ Konuralp, s. 228.

²¹ Deren-Yıldırım, İhtiyati Tedbir, s. 306.

²² Gürem, D.: 7251 Sayılı Kanun ile Getirilen Değişikler ile Birlikte Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler, İzmir Barosu Dergisi, Eylül 2020, ss. 263-290, s. 268; Pekcanitez H./Atalay O./Özekes M.: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 9.B., İstanbul, 2021, s. 579; Korkmaz, s. 31. *Deren-Yıldırım*, üç kategorinin yanında ayrı bir grup olarak müdahalenin meni tedbirinden de bahsetmiş ve özellikle haksız rekabet ve fikri haklar alanında açılan müdahalenin meni davalarında geçici olarak müdahalenin meni tedbirleri verilmesinin düzenleme amaçlı tedbirler arasında sayılabileceğini belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz. *Deren-Yıldırım*, Usul, s. 313.

Teminat amaçlı tedbirler, uyuşmazlık konusu hakkın, kesin hüküm ortaya çıktığında icrasını teminat altına almayı²³ ve kötü niyetli müdahaleyi engelleyerek zarar verici sonuçlarını ortadan kaldırmayı hedefler.²⁴

Eda amaçlı tedbirler, uyuşmazlık konusu hakkın, geçici olarak ifa edilmesini zorunlu kılar.²⁵ Eda amaçlı tedbirler teminat amaçlı tedbirlere kıyasla görece istisnai olsa dahi aile hukuku kapsamında tedbir nafakasına hükmedilmesi gibi önemli bir amaca hizmet etmektedir.²⁶ Bir ortağın şirketteki yetkilerinin kaldırılması işlemleri bakımından taraflar arasında bir uyuşmazlık varsa, dava sonuçlanıncaya kadar eski yetkilere göre hareket edilmesi eda amaçlı tedbire örnek olarak gösterilebilir.²⁷ Burada önemle belirtilmesi gereken husus, eda amaçlı tedbirin kesin değil geçici bir ifa sağlamasıdır.²⁸ Aksi halde ihtiyati tedbirin geçici olması karakteri ile bağdaşmayan sonuçlar ortaya çıkabilecektir.

Düzenleme amaçlı tedbirler ise mevcut hukuki ilişki hakkında geçici olarak düzenleme yapılmasını sağlar. Bir sözleşmede taraflar arasında sona erip ermediği hususu tartışmalı olan edimlerin, uyuşmazlık karara bağlanana kadar adeta sözleşme sona ermemiş gibi ifa edilmesine karar verilmesi düzenleme amaçlı tedbire örnek olarak gösterilebilir.²⁹ Benzer olarak, boşanma davası devam ederken çocukların velayetinin geçici olarak eşlerden birine verilmesi de düzenleme amaçlı tedbirlere örnek verilebilir.³⁰ Boşanma davası devam ederken çocukların geçici velayetinin eşlerden

²³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 579.

²⁴ Korkmaz, s. 31.

²⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 579.

²⁶ Korkmaz, s. 31.

²⁷ Konuralp, s. 228.

²⁸ Korkmaz, s. 31.

²⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.579.

³⁰ Korkmaz, s. 31.

birine verilmesi hukuki barış ortamını korumaya yarayacaktır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bu tedbir geçici nitelikte olduğundan geçici olarak kendisine velayet verilen eşin yargılamanın sonucunda da velayeti alacağı kesin olmayacaktır.

B. İhtiyati Tedbir Kararı Verilebilmesinin Koşulları

HMK kapsamında ihtiyati tedbirin koşulları genel anlamda düzenlenmiş olup hâkimin her somut olay özelinde değerlendirme yapması esastır. İhtiyati tedbir talepleri bakımından temel olarak iki şart olduğu söylenebilecektir: Bunlardan birincisi ihtiyati tedbire esas olan hak bakımından, ikincisi ise ihtiyati tedbir sebebi bakımından ortaya çıkmaktadır.³¹

1. İhtiyati Tedbire Temel Oluşturan Talep

Mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edilebilmesi için öncelikle ihtiyati tedbire esas teşkil edecek çekişmeli bir hak veya mal mevcut olması gerekir.³² İhtiyati tedbire esas teşkil eden talebin, yani çekişmeli hak veya malın ise dava edilebilir nitelikte olması gerekir.³³

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK)³⁴ m. 604'te düzenlenen kumar ve bahisten doğan eksik borçlar dava edilebilir nitelikte olmayan alacaklara örnek gösterilebilir.³⁵ Bu alacaklar dava edilemeyecekleri için bu taleplere ilişkin ihtiyati tedbir talebinde de bulunulamaz.³⁶

³¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 580-581.

³² Yılmaz/Arslan/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 568.

³³ Erişir, s. 182.

³⁴ RG. 04.02.2011-27836.

³⁵ TBK m. 604: “Kumar veya bahisten doğan alacak hakkında dava açılmaz ve takip yapılamaz.”

³⁶ Erişir, s. 183.

İhtiyati tedbirin temelini oluşturan talebin dava edilebilir olmasının yanında icra edilebilir nitelikte de olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, hakkın cebri icra yolu ile takip edilmesine hukuk düzeni izin vermelidir.³⁷

Dava edilebilirlik ve icra edilebilirliğin yanında incelenmesi gereken diğer bir husus da uyuşmazlık konusunun kendisi olmasa dahi ilişkili olan konularda da ihtiyati tedbir kararı verilip verilemeyeceğidir. Yargıtay 7. HD'nin 2012 yılında vermiş olduğu kararda bu husus incelenmiş ve uyuşmazlık konusu ile bağlantılı olan konularda da tedbir kararı verilebileceği kabul edilmiştir.³⁸

Bu noktada önem arz eden diğer bir konu da farklı geçici hukuki koruma tedbirleri kapsamına giren konularda ihtiyati tedbir kararı verilmemesidir.³⁹ Örneğin, para alacağının güvence altına alınması için ihtiyati haciz talep edilmesi gerekirken, ihtiyati tedbir talebinde bulunulduğu durumda mahkeme, şartın oluşmaması sebebiyle bu talebi reddedecektir.⁴⁰

2. İhtiyati Tedbir Talebinin Sebebi

İhtiyati tedbir talepleri bakımından aranan ikinci şart ise ihtiyati tedbir sebebinin mevcut olmasıdır.⁴¹ Şöyle ki, HMK m. 389'a göre mevcut durumda meydana gelebilecek bir değişim sebebiyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağı, bu hakkın elde edilmesinin imkânsız hale geleceği veya hakkın elde edilmesindeki

³⁷ Erişir, s. 184.

³⁸Yargıtay 7. HD. E.2012/8142, K.2012/9597, T. 20.12.2012: Dava konusu olayda, davacı elektrik aboneliği kapsamında birtakım hesaplamaların yanlış olduğu gerekçesiyle faturadaki fazla kısmın kendisine iade edilmesi talebiyle dava açmış ve ihtiyati tedbir olarak da elektriğin açılmasını talep etmiştir. Mahkeme aslı ihtilaflı olmayan hususun ihtiyati tedbire konu olamayacağı sebebiyle tedbir talebini reddetmişse de Yargıtay, uyuşmazlık konusu ile ilintili olması sebebiyle tedbir talebinin reddedilmesini uygun bulmamıştır. (Kararın detayları için bkz. Konuralp, s. 229.)

³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 581.

⁴⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 581.

⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 581-582.

gecikme nedeniyle zarara uğranılacağı kanaatine varılabiliyor ise uyuşmazlık konusu hakkında ihtiyati tedbir kararı verilebilir.

İlgili hükümde “*gecikme sebebiyle bir sakıncanın yahut ciddi bir zararın doğacağından endişe edilmesi*” ifadesi geçmektedir. Hükümün lafzında bir gecikme ve tehlike hali vurguladığından, tehlike ve aciliyet halinin ihtiyati tedbir kararının verilmesinde birbirini tamamlayıcı nitelikte unsurlar olduğu söylenebilecektir.⁴²

C. İhtiyati Tedbir Taleplerinde Görevli ve Yetkili Mahkeme

HMK m. 390/1 hükmüne istinaden ihtiyati tedbir talebi, dava açılmadan önce davanın esası bakımından yetkili ve görevli mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise yalnızca davanın esasının görüldüğü mahkemeden istenebilir.

1. Kesin Yetki

Yılmaz’a göre kanunun lafzı açık ve emredici olduğundan HMK m. 390/1’de yer alan düzenleme bir kesin yetki kuralıdır.⁴³

HMK m. 6, genel yetki kuralını düzenlerken bu genel yetki kuralının, HMK m. 8 ve devamındaki hükümlerde bir dizi özel yetki kuralları belirlenmiştir. Ancak medeni yargıdaki yetki hükümleri, kural olarak kesin olmayıp HMK kapsamında hangi yetki kurallarının kesin yetki kuralı olduğu açıkça belirtilmiştir.⁴⁴ HMK m. 14/2, m. 11/1, m. 12 ve m. 15/2’de düzenlenen yetki kuralları kesindir. Bunun anlamı, anılan maddelerde düzenlenen uyuşmazlıklarda kanun hükmünün belirttiği yer mahkemelerinde dava açılması zorunludur. Bu husus hâkim tarafından resen incelenir; zira kesin yetki kuralı bulunuyorsa burada yapılan yetki itirazı ilk itiraz niteliğinde

⁴² Erişir, s. 192.

⁴³ Yılmaz/Arslan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 569.

⁴⁴ Yılmaz/Arslan/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 223-224.

olmayıp dava şartı niteliği taşıyacaktır.⁴⁵ Örneğin, taşınmazın aynından kaynaklanan uyuşmazlıklarda HMK m. 12’de düzenlenen bir kesin yetki kuralı bulunmaktadır ve bu da taşınmazın bulunduğu yer mahkemesini göstermektedir. Bu durumda taşınmazın aynından kaynaklanan bir dava, uyuşmazlık konusu taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılmadığı takdirde bu durum dava şartı olarak değerlendirilmelidir.

2. Kesin Yetkinin İhtiyati Tedbir Talepleri Bakımından İncelenmesi

HMK’da düzenlenen kesin yetki kurallarına istinaden yetkisiz bir mahkemeden ihtiyati tedbir talep edildiği takdirde mahkemenin bu hususu resen göz önüne alarak talebi reddetmesi gerekir. Ancak kesin olmayan yetki söz konusu ise ancak itiraz üzerine bu konuda karar verebilir.⁴⁶

Kesin yetkinin hakim tarafından resen incelenmesi ancak kesin olmayan yetki kuralının davalı tarafından ilk itiraz olarak öne sürülmesi kuralını ihtiyati tedbir kararları ile ilişkilendirirsek, taşınmazın aynına ilişkin bir uyuşmazlıkta dava açılmadan önce ihtiyati tedbir talebinde bulunulacaksa bu durumda talebin taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinden istenmesi gerekir. Bu husus, kesin yetki kuralları gereğince resen incelenecektir.⁴⁷

Uyuşmazlık konusu ile ilgili kesin yetki kuralının bulunmadığı, davanın HMK m. 6’ya istinaden genel yetki kuralına göre açıldığı durumlarda, eğer ihtiyati tedbir yetkisiz mahkemede talep edilmiş ise, mahkeme bunu resen incelemeyiz; yetkisizlik ilk itiraz olarak öne sürüldüğü takdirde dikkate alır.

⁴⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.208. Yılmaz/Arslan/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 233.

⁴⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 583. Yenipınar Berberoğlu, s. 10.

⁴⁷ Yenipınar Berberoğlu, s. 34.

D. İhtiyati Tedbirin Görünüm Şekilleri

HMK m. 389/1’de yer alan şartların varlığı halinde, yetkili ve görevli mahkeme taşınır ve taşınmaz mallar üzerine ihtiyati tedbir konulmasına; çekişmeli mal veya hakkın muhafaza altına alınmasına; bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususuna ilişkin karar verebilir.⁴⁸

Mahkeme, dava konusu olan veya dava konusu yapılacak taşınırın dava sırasında bir başkasına devrinin önlenmesi için bu taşınırın yediemine teslim edilmesine hükmetmesi bir ihtiyati tedbir türüdür.⁴⁹

Taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu bir taşınmaz olduğunda, usulüne uygun şekilde talep edilmesi ve şartın mevcut olması halinde mahkeme, ilgili taşınmazın dava sonuçlanana kadar üçüncü bir kişiye devrini önlemek amacıyla tapu kütüğüne şerh verilmesi suretiyle devrini yasaklayabilir.⁵⁰

Kendisinden ihtiyati tedbir talep edilen mahkeme, tedbire konu olan mal veya hakkın korunması için mühürlenmesi⁵¹, kilit altına alınması dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere her türlü tedbir kararını alabileceği gibi bir şeyin yapılmasına veya yapılmamasına ilişkin de karar verebilecektir.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesinin (BAM) bir kararında, miras intikali yapılmadan önce, murislerin, kendilerine çoğunluk hisseleri geçecek olan şirkette yapılacak genel kurul kararının yapılmaması için ihtiyati tedbir talep etmesi mümkün görülmüştür.⁵²

⁴⁸ Kuru, s. 499-501.

⁴⁹ Kuru, s. 499.

⁵⁰ Kuru, s. 500.

⁵¹ Kuru, s. 500.

⁵² İstanbul BAM, 12. HD., E. 2023/2272 K. 2024/122, T. 18.1.2024 (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 05.02.2025)

Bu şekilde, yokluklarında yapılan genel kurul ile payları azınlık hale gelecek ve geri dönülmesi güç bir şekilde zarara uğramalarının önüne geçilecektir.

Bir diğer BAM kararında kaçak elektrik kullandığı iddialarına ve faturasındaki fazla kısma itiraz eden bir elektrik abonesinin yargılama sonuçlanıncaya kadar elektrik kesintisinin kaldırılması yönünde ihtiyati tedbir talep etmesi de yerinde görülmüştür.

Bu noktada dava konusu kaçak elektrik tüketimine konu mahallin iş yeri ve dava konusu faturalara dayalı borcun varlığı ve miktarının yargılamaya muhtaç olduğu, işin niteliği gereği elektriğin talep edenin işletmesi için olmazsa olmaz koşulu gözetildiğinde kesintinin, ticari işletme faaliyetinin durmasına sebep olacağı, bu haliyle talep edenin ağır ekonomik kayıplara uğrayacağı vurgulanmıştır.⁵³

Ancak yukarıda sayılan ihtiyati tedbir örnekleri sınırlı sayı niteliğinde değildir. HMK m. 389/1 hükmü kapsamında açıklanan şartın varlığı halinde mahkeme her türlü ihtiyati tedbir kararına hükmedilebileceği düzenlenmiştir.⁵⁴ Bu durumda, kendisinden ihtiyati tedbir talep edilen mahkeme, dava sonucunun beklenmesi halinde hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağına veya tamamen ortadan kalkacağına veya dava sonucunun beklenmesi sebebiyle ciddi bir zararın meydana geleceğine yaklaşık olarak kanaat getirirse koşullara uygun bir şekilde tedbir kararına hükmedebilecektir.

⁵³ İstanbul BAM, 3. HD., E. 2025/195 K. 2025/171 T. 23.1.2025 (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 03.02.2025).

⁵⁴ Kuru, s. 501.

II. YABANCI UNSURLU UYUŞMAZLIKLARDA İHTİYATİ TEDBİR TALEPLERİ BAKIMINDAN YETKİLİ MAHKEMENİN TESPİTİ

A. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi

Milletlerarası yetki kuralları, yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından belirli bir devlet mahkemesinin yetkili olup olmadığını ortaya koyan kurallardır.⁵⁵ Öte yandan milletlerarası yetki, aynı zamanda milletlerarası karakterli uyuşmazlıklarda yabancı devlet mahkemesi tarafından verilen kararların coğrafi etki alanını da ifade eder. Görüldüğü üzere, milletlerarası yetki kavramının iki farklı anlamda kullanılmaktadır.⁵⁶ Ancak yaygın olarak kullanılan anlamı, ilki, yani yabancı unsuru bulunan bir uyuşmazlıkta belirli bir devlet mahkemesinin yetkisinin olup olmadığıdır.

Milletlerarası yetki kuralları, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıkların devletlerarası sahada paylaşılmasını ifade etmez. Bunun yerine spesifik olarak yetki kuralının ait olduğu devlet mahkemesinde belirli bir uyuşmazlığın görülüp görülemeyeceğini ifade eder.⁵⁷ Zira her devlet, kendi yargı yetkisini münhasıran düzenleme hakkına sahiptir. Bu suretle yabancı unsurlu uyuşmazlıklardaki yargı yetkisine ilişkin kuralları da kendisi belirleyecektir. Bu husus Yargıtay 2. HD'nin 1998 yılında vermiş olduğu kararda şu şekilde ifade edilmiştir: *“Türk mahkemesi yetki itirazı üzerine sadece kendisinin milletlerarası yetkiye sahip olup olmadığını inceler. Milletlerarası yetkiye sahip olmadığının tespiti halinde başka bir ülkenin yetkisini belirlemeden davanın*

⁵⁵ Şanlı, C./Esen, E./Ataman-Figanmeşe, İ: Milletlerarası Özel Hukuk, 11.B., İstanbul, 2024, s. 466. Nomer, E.: Devletler Hususi Hukuku, 11.B., İstanbul, 2002, s. 333.

⁵⁶ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 466.

⁵⁷ Sargın, F.: Türk Milletlerarası Usul Hukuku, 1. B., Ankara, 2024, s. 26.

*reddine karar vermesi icabeder. Çünkü Türk mahkemesi yabancı mahkemeye yetki veremeyeceği gibi atıflandırmada da bulunamaz.”*⁵⁸

Diğer bir deyişle, Türk hukukundaki bir yetki kuralının uygulanmasıyla Türkiye’de yetkili bir mahkeme tespit edilemiyorsa yabancı bir mahkemeye yetki izafe edilemez, yalnızca Türk mahkemelerinin o somut olay bazında yetkili olmadığı söylenebilir.⁵⁹

Milletlerarası yetki kuralları ile yabancı unsuru bulunan bir uyuşmazlıkta, belirli bir devletin mahkemelerinin yetkili olup olmadığı tespit edilir. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunduğu sonucunda ulaşıldığında, hangi mahkemenin yer itibariyle yetkili olup olmadığı ise iç yetki kuralları ile belirlenir.⁶⁰ Örneğin, taraflardan birinin Türk, diğerinin Alman olduğu bir sözleşmeden doğan uyuşmazlıkta Türk mahkemelerinde dava açılmak istendiğinde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin olup olmadığı, eğer taraflar arasındaki sözleşme MÖHUK’ta yer alan özel yetki kurallarından birinin kapsamına giriyorsa MÖHUK’a göre tayin edilir; eğer özel yetki kurallarından birinin kapsamına girmiyorsa MÖHUK m. 40 atfı dolayısıyla yetkili mahkeme iç hukukun yetki kurallarına göre tespit edilir. Bunun sonucunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin olduğu sonucuna varılması halinde Türkiye’de hangi yer mahkemesinin yetkili olduğu esas itibariyle HMK uyarınca, ancak uyuşmazlık konusuna göre diğer kanunlarda özel yetki kuralları olması halinde ise o kanun kapsamında belirlenecektir.

⁵⁸ Yargıtay 2.HD., 2. 1998/938, K. 1998/3251, T. 18.3.1998. (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 30.01.2025)

⁵⁹ Güngör, G.: Türk Milletlerarası Özel Hukuku, 4. B., Ankara, 2023, s. 246.

⁶⁰ Nomer, Devletler Hususi Hukuku, s. 333.

Türk mahkemelerinin milletlerarası karakteri olan uyuşmazlıklardan hangi koşullarda ve nasıl yetkili olacağı MÖHUK ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalarda düzenlenmiştir.⁶¹

MÖHUK m. 40 hükmünde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının tayin edeceği düzenlenmiştir. Bu genel kuralın yanında işin niteliği gereği, belirli konular bakımından ayrıca milletlerarası yetki kuralları tayin edilmiştir.⁶² MÖHUK m. 41 ila m. 46'da ise özel yetki kuralları hüküm altına alınmıştır. Bunlar; m.41'de Türklerin kişi hallerine ilişkin davalardaki, m. 42'de yabancıların kişi hallerine ilişkin davalardaki, m. 43'te yabancı unsur bulunan miras davalarındaki, m. 44'te iş ilişkilerinden doğan davalardaki, m.45'te tüketici sözleşmelerinden kaynaklanan davalardaki, m.46'da ise sigorta sözleşmelerinden doğan davalardaki yetki kurallarıdır.⁶³

1. İç Hukukun Yetki Kurallarının Uygulanması

Farklı hukuk düzenlerinde mahkemelerin milletlerarası yetkisinin belirlenmesinde farklı esaslar benimsenmiştir.⁶⁴ Türk milletlerarası usul hukukunda yabancı unsur bulunan uyuşmazlıklarda kural olarak Türk mahkemelerinin yetkisi ülke içi yetki kurallarına göre belirlenmektedir.⁶⁵ Bu bakımdan ilgili uyuşmazlık, MÖHUK m. 41

⁶¹ Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuku, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine dair 1996 Tarihli La Haye Sözleşmesi (2812020153909turkce_lah34.pdf E.T.: 28.02.2025), Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin La Haye Sözleşmesi (2812020151722turkce_lah23.pdf E.T.: 28.02.2025), ve Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin La Haye Sözleşmesi (482020103648Ek 4 Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Lahey Sözleşmesi.doc E.T.: 28.02.2025) örnek olarak gösterilebilir.

⁶² Çelikel, A./Erdem, B.: Milletlerarası Özel Hukuk, 17. B., İstanbul, 2021, s. 566.

⁶³ Çelikel/Erdem, s. 567.

⁶⁴ Milletlerarası yetki kurallarının belirlenmesinde kullanılan farklı sistemler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Ekşi, N.: Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, 2.B., İstanbul, 2000, s. 37-45.

⁶⁵ Güngör, s. 247.

ila m. 46 arasında yer alan özel yetki hallerinden birinin kapsamına girmiyor ise Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi kural olarak HMK ve diğer kanunlarda düzenlenen yetki kurallarına göre tayin edilecektir.

MÖHUK m. 40 atfı ile Türk hukukunda yabancı unsurlu uyuşmazlıklara iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının uygulanması prensibi, milletlerarası usul hukuku bakımından genel yetki kuralı olarak da adlandırılmaktadır.⁶⁶ Bu suretle, mahkemelerin yer itibariyle yetkilerini düzenleyen kurallara iç hukukta genellikle iki işlev yüklendiği söylenebilir; bu kurallar hem iç hukukta mahkemelerin yerel yetkisini belirlemekte hem yabancı unsurlu uyuşmazlıklar açısından ülke mahkemelerinin yetkisini düzenlemektedir.⁶⁷

Bu durum, her ne kadar uygulamada çoğu zaman sorun teşkil etmese de istisnai hallerde iç hukukun yetki kurallarının yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından yetersiz kaldığı durumlar olabilmektedir. Bunun en önemli örneklerinden biri de yabancı unsurlu uyuşmazlıklara ilişkin ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemenin tespiti sorunudur.

2. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Yer Alan Özel Yetki Kuralları

MÖHUK'ta yer alan m. 40 (genel kural) ile m. 41 ila m. 46 (özel kurallar) arasındaki ilişki HMK'da düzenlenen genel yetki-özel yetki kuralları ile aynı nitelikte değildir. Zira HMK'da düzenlenen özel yetki kuralları -açıkça kesin yetki olduğu belirtilmediği

⁶⁶ Şanlı/Ataman/Fıganmeşe, s. 479.

⁶⁷ Doğan, V.: Milletlerarası Özel Hukuk, 8. B., Ankara, 2022, s. 102.

sürece- HMK m. 6 ve devamında düzenlenen genel yetki kurallarına alternatif olarak getirilmiştir.⁶⁸

Şöyle ki HMK’da yer alan ve kesin olmayan özel yetki kuralları örneğin HMK m. 6’da yer alan genel yetki kurallarına alternatif niteliğinde olduğundan, özel yetki kuralı öngörülen ve kesin yetki kuralı niteliğinde olmayan bir uyuşmazlık bakımından davacı davasını genel yetkili mahkemede veya özel yetkili mahkemelerden birinde açabilir.⁶⁹

Buna karşılık MÖHUK m. 41 ila m. 46’da yer alan özel yetki kurallarının kapsamında giren bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda, bu kurallar uyarınca yetkili mahkemenin tespiti zorunlu olup ilgili uyuşmazlığa ilişkin söz konusu kuralların öngördüğü yetki kıstasları gerçekleşmediği takdirde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmadığı sonucuna ulaşılmalıdır.⁷⁰ Öte yandan bir görüşe göre MÖHUK m. 44 ila m. 46 hükümlerinin uygulama alanına giren bir uyuşmazlıkta, bu hükümlerdeki özel yetki kuralları ile yetkili bir Türk mahkemesi tespit edilemediği takdirde adil yargılanma hakkı kapsamında bir değerlendirme yapılarak istisnai de olsa m. 40 hükmü uygulanarak iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları ile yetkili Türk mahkemesinin tespitinin yapılabileceği belirtilmektedir.⁷¹

⁶⁸ Çelikel/Erdem, s. 576. Kuru, s. 49.

⁶⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 224.

⁷⁰ Şanlı/Ataman/Figanmeşe, s. 508.

⁷¹ Sargın, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 65.

B. Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkeme

1. Mevcut Durum

a. Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklar Bakımından Yetki Kuralının Yorumlanması

HMK’da yer alan yetki kuralları, esas itibarıyla iç hukuka ilişkin ilişkileri düzenlemektedir. Dolayısıyla, geçici hukuki koruma tedbirleri de iç hukuka ait ilişkiler dikkate alınarak düzenlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, HMK’da yabancı unsurlu uyuşmazlıklardan kaynaklanan geçici hukuki koruma tedbirlerinin dikkate alınmadığı söylenebilecektir.⁷² HMK m. 390 hükmü gereğince Türkiye’de esas hakkında yetkisi olan bir mahkeme bulunmadığı takdirde, ihtiyati tedbir talep edilecek yetkili bir mahkemenin bulunmaması bu tespiti doğrulamaktadır.⁷³

HMK m. 389 uyarınca ihtiyati tedbir kararı verilebilmesi için tüm şartlar oluşmasına rağmen yalnızca yetkili mahkeme tespit edilemediği için Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınamaması, asıl davada yargılamanın sonucunun beklenmesi ile icra edilecek bir konu kalmaması sebebiyle verilecek kararı etkisiz kılabilir.⁷⁴ Örneğin, yabancı dilde yazılmış bir romanın Türk vatandaşı olmayan yazarından izin alınmadan Türkiye’de basıma hazırlandığı varsayımında, bu ihlal sebebiyle dava açılmadan önce basımın engellenmesi için mahkemeler eliyle tedbir alınması gerekir. Gerçekten de ihlal edildiği iddia edilen hak, yargılama sonuçlanmadan koruma altına

⁷² Tiryakioğlu, B.: Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi, Public and Private International Law Bulletin 2020, 40(2), s. 929. Kırılı-Aydemir, D.D.: Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler, 1. B., İstanbul, 2013, s. 295.

⁷³ Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 921.

⁷⁴ Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 930.

alınmaz ise yargılama sonuçlandığında ortada korumayı gerektirecek bir hak kalmayabilir.⁷⁵

İhtiyati tedbir talepleri, aciliyet arz etmeleri ve yargılama sonucu beklendiği takdirde telafisi mümkün olmayan tehlikeyi bertaraf etmeyi amaçladığından HMK m. 390 hükmüne bakarak esas hakkında yetkisi bulunan bir Türk mahkemesi olmadığı takdirde Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilemeyeceği sonucuna ulaşılması maddenin düzenleniş amacıyla örtüşmemektedir⁷⁶ ve kuralın uygulanması ile ulaşılan bu sonuç doktrinde de isabetli bulunmamıştır.⁷⁷

İhtiyati tedbir talepleri bakımından yetkiyi düzenleyen HMK m. 390 hükmünün HUMK m. 104'ten farklı olarak dava açılmadan önce yalnızca esas hakkında yetkili olan mahkemeden ihtiyati tedbir talep edilebileceğini öngörmesinin kanun koyucu nezdinde birden fazla sebebi olabilir.⁷⁸ Bunlar arasında Türkiye'de icra edilmesi gereken bir ihtiyati tedbir var ise bu uyumsuzlığa ilişkin esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesinin de mutlaka bulunacağı varsayımı da vardır. Diğer bir deyişle davanın esasına ilişkin olarak her halükârda bir Türk mahkemesinin yetkisinin tesis edilebileceği düşüncesinden hareketle kanunun esnek olmayan şekilde düzenlendiği belirtilmektedir.⁷⁹ Oysa böyle bir varsayım isabetli değildir. Yukarıda da belirtildiği üzere tedbir kararı Türkiye'de icra edilecek olsa dahi uyumsuzluğun esası bakımından Türk mahkemelerinin yetkisi bulunmayabilir.

⁷⁵ Doğan, s. 100.

⁷⁶ Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 151.

⁷⁷ Özbek-Hadimoğlu, N.: Milletlerarası Usul Hukukunda Geçici Hukuki Koruma, 1. B., Ankara, 2013, s. 119.

⁷⁸ Yılmaz, s. 881.

⁷⁹ Kırılı-Aydemir, s. 303.

Örneğin her ikisinin de yerleşim yeri İngiltere’de olan eşlerden birinin boşanma davası açmadan önce, boşanma sonucundaki mal paylaşımına ilişkin önlem almak istediğini varsayalım. Türk hukukunda, MÖHUK kapsamında, eşler arasında mal paylaşımına ilişkin davalarda yetkili mahkemenin tespitine ilişkin özel bir yetki kuralı bulunmaması nedeniyle, MÖHUK m. 40’ta yer alan atıf nedeniyle bu tür davalarda iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına bakılması gerekmektedir. TMK m. 214, mal rejiminin tasfiyesi davalarında yetkili mahkemeyi düzenlemektedir. Bu maddeye göre yetkili mahkeme tespit edilemediği durumda ilgili uyumsuzluk bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin olmadığı sonucuna varılacaktır. Eşlerden biri, diğer eşin Türkiye’de bulunan taşınır mallarını satacağından endişe ediyorsa, boşanma davası açmadan önce bu taşınırılar üzerinde ihtiyati tedbir talep edebilir. Ancak, Türk mahkemelerinin bu tür dava bakımından milletlerarası yetkisi olmadığı tespit edilirse, Türkiye’de bulunan mallara ilişkin ihtiyati tedbir talepleri açısından da yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle, Türk mahkemelerinin çeşitli nedenlerle uyumsuzluğun esası hakkında yetkisi olmayabilir ve yabancı unsurlu uyumsuzluklar bakımından asıl dava konusunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmadığına ihtiyati tedbir talep edilememesi sonucuna ulaşılması ihtiyati tedbir kurumunun amacı ile örtüşmemektedir.

b. Yabancı Unsur Taşımayan Uyumsuzluklar Bakımından Yetki Kuralının Yorumlanması

Kanun koyucu ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkeme olarak esas hakkında yetkili mahkemeyi tercih etmesinin arkasında davanın esasını görecek olan mahkemenin uyumsuzluk konusu bakımından en yetkin mahkeme olacağı

düşüncesinin yattığı söylenebilir.⁸⁰ Zira ihtiyati tedbir genellikle dava konusuyla ilişkilidir ve dava konusunu oluşturan mal veya şey üzerinde uygulanır. Bu durumda davanın esası hakkında yetkisi bulunan mahkemenin dava konusu ile ilişkili olan ihtiyati tedbir konusuna da hakim olacağı söylenebilir.

Yabancı unsur bulunmayan uyuşmazlıklar bakımından da tedbir talebinin yalnızca asıl davayı görece mahkemeden talep edilmesi kuralı eleştiriye açıktır. Tedbir kararları, hak kayıplarının önlenmesi bakımından aciliyet arz ettikleri için tedbir kararının icra edileceği yer mahkemesi tarafından verilmesi daha isabetli gözükmemektedir. Örneğin, uyuşmazlığın esasının İstanbul’da görüldüğü ancak tedbir konulacak malvarlığı unsurunun Kars’ta olduğu durumda İstanbul mahkemesinin Kars’ta bulunan bir malvarlığı unsuru hakkında ihtiyati tedbir talebini incelemesi ne kadar elverişli olacaktır?

Davacı ve davalı arasındaki uyuşmazlık konusu bir koyun sürüsünün kime ait olduğu bir örnek üzerinden bu sorun daha net bir şekilde ortaya koyulabilmektedir.⁸¹ Davalının yerleşim yeri Konya’da, ancak koyun sürüsü Erzurum’da bulunmaktadır. Koyun sürüsü davalının tasarrufunda olduğundan davacı henüz davasını açmadan önce koyun sürüsünün yedime teslim edilmesine ilişkin bir ihtiyati tedbir talebinde bulunmak istemektedir. Mevcut durumda asıl dava bakımından Konya mahkemeleri yetkili olmasına rağmen, uyuşmazlık konusu Erzurum’da olduğundan tedbir kararının Konya mahkemesinden alınması, bu kararın Erzurum’da icra edilmesi bakımından zaman ve masraf olarak elverişli değildir. Öte yandan, bu örnek HUMK’un yürürlükte olduğu dönemde gerçekleşse idi HUMK m. 104 hükmü gereği ihtiyati tedbir talepleri dava

⁸⁰ Erkan, s. 242. Doğan, s. 103.

⁸¹ Yılmaz, E.: Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri: Cilt: 1, 1.B., Ankara, 2001, s. 882-883.

açılmadan evvel en az masrafla ve daha çabuk nerede ifa edilecekse o mahkemeden talep edilebileceğinden, ihtiyati tedbir talebinin Erzurum mahkemesinde yapılması mümkün olacaktı. Bu durumda Erzurum mahkemesi, uyuşmazlık konusuna yakınlığı ve hakimiyeti sebebiyle keşif yapabilir ve tedbirin icrasını daha hızlı bir şekilde sağlayabilirdi.⁸²

Bu örnek ile yalnızca iç hukuku ilgilendiren uyuşmazlıkla bakımından da ihtiyati tedbir taleplerinin hem dava açılmadan önce hem dava açıldıktan sonra yalnızca asıl dava bakımından yetkili olan mahkeme tarafından verilmesinin her zaman elverişli bir yetki kuralı olmadığı durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. Hukuk Muhakemeleri Kanununu Bakımından Genel Yetkili Mahkeme

Daha önce belirtildiği üzere mevcut durumda MÖHUK'ta ihtiyati tedbir talepleri için özel bir yetki kuralı bulunmadığından iç hukukun yer bakımından yetki kuralları uygulanacaktır.

HMK m. 6/1 hükmünde genel yetkili mahkemenin, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi olduğu düzenlenmektedir. Bu hükümden hareketle yabancı unsur bulunan uyuşmazlıklarda gerçek ve tüzel kişiler için “davalının yerleşim yeri” mahkemesinin milletlerarası karakteri olan uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 40 hükmünün iç hukuka yaptığı gönderme gereğince aynı zamanda milletlerarası yetkiye sahip olacağı açıktır.⁸³

⁸² Yılmaz, s. 882-883.

⁸³ Çelikel/Erdem, s. 570.

3. Hukuku Muhakemeleri Kanunu Madde 9 Kapsamında Yetkili Mahkemenin Tespiti

HMK m. 9⁸⁴ hükmünde Türkiye’de yerleşim yeri⁸⁵ bulunmayan kişilere karşı açılacak davalarda Türkiye’deki mutat meskeninin⁸⁶ bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olduğu düzenlenmiştir.⁸⁷ Mutat mesken kavramının mevzuatta belirli bir tanımı olmasa da nicelik ve nitelik olarak iki farklı kriteri içermesi gerekir: niteliksel anlamda mutat mesken, kişinin menfaatlerinin merkezini ifade ederken niceliksel olarak belirli bir oturma süresini, diğer bir deyişle geçici olmamayı, ifade etmektedir.⁸⁸ Bunun yanında öğretide “*fiilen oturulan yer*”⁸⁹ veya “*kişinin yaşamının ağırlık merkezinin bulunduğu yer*”⁹⁰ başta olmak üzere farklı mutat mesken tanımları⁹¹ yapılmaktadır.

HMK m.9’da ayrıca malvarlığı haklarına ilişkin davalarda “*uyuşmazlık konusu malvarlığı unsuru*” Türkiye’de ise, ilgili malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesinin yer itibariyle yetkili olacağı da düzenlenmiştir. Maddede “*malvarlığı hakları*” ile kastedilenin, taşınır veya taşınmaz malları için mülkiyet ve diğer aynı

⁸⁴ HMK’da genel yetki kurallarının yanında getirilen özel yetki kuralları arasında; HMK m. 10’da sözleşmeden doğan davalarda, m. 16’da haksız fiilden doğan davalarda, HMK m. 13’te karşı davada, HMK m. 14’te şubeler ve tüzel kişilerle ilgili davalarda yetki kuralları bulunmaktadır. Ancak bu çalışmanın sınırlandırılması amacıyla yalnızca HMK m. 9’da Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar bakımından tesis edilen yetki kuralı üzerinde durulmuştur. HMK’da düzenlenen diğer özel yetki kuralları ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 211-223.

⁸⁵ Yerleşim yeri kavramı ile ilgili detay bilgi için bkz. Nomer, Devletler Hususi Hukuku, s. 110-11; Çelikel/Erdem, s. 187.

⁸⁶ Mutat mesken kavramı ile ilgili detay bilgi için bkz. Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 480-483.

⁸⁷ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 481.

⁸⁸ Özkan, I.: Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktaları, 1. B., Ankara, 2003, s. 33.

⁸⁹ Çelikel/Erdem, s. 187.

⁹⁰ Nomer, Devletler Hususi Hukuku, s. 112.

⁹¹ Mutad mesken kavramı ile ilgili diğer tanımlar için bkz. Partalcı, R.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 9. Maddesinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2022, C. 10 S. 2, s. 461.

haklar, alacak hakları ve konusu para ile ölçülebilen değere sahip diğer haklar olduğu belirtilmektedir.⁹²

HMK öncesi dönemde, HUMK m. 16'da Türkiye'de yerleşim yeri olmayanlar aleyhine açılacak mal davaları, Türkiye'de sakin oldukları yer, sakin oldukları yer yoksa malın bulunduğu yer veya teminatı varsa teminatın bulunduğu yer mahkemesinde açılacağı düzenlenmişti.⁹³

Görüldüğü üzere, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan kişilere karşı açılacak malvarlığına ilişkin davaların kapsamı ilk bakışta geniş kapsamlı gözüktü de aslında HUMK düzenlemesine göre maddenin kapsamı daraltılmıştır. Şöyle ki Türkiye'deki malvarlığı unsuru, uyuşmazlığın esas konusu teşkil etmiyorsa, Türkiye'de uyuşmazlık konusuna ilişkin bir teminat olsa dahi, uyuşmazlık hakkında milletlerarası yetkisi olan bir Türk mahkemesi olmayacaktır.⁹⁴ Bu durum özellikle ihtiyati tedbir bakımından önem arz etmektedir.⁹⁵ Zira üzerinde tedbir kararı verilecek olan malvarlığı unsuru esas dava bakımından uyuşmazlık konusu değil ise HMK m. 9, Türkiye'de yetkili bir mahkemenin tesisini sağlamak bakımından yeterli olmayacaktır.⁹⁶

HUMK m. 16 hükmünün yerini alan HMK m. 9'un üçüncü cümlesinde, davalının Türkiye'de herhangi bir malı veya teminatı bulunması halinde, uyuşmazlığın esasını teşkil etmeyen o malın veya teminatın bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olması kabul edilmemiştir. Bunun gerekçesi olarak, Türk mahkemelerinin vermiş olduğu

⁹² Nomer, E.: Milletlerarası Usul Hukuku, 2. B., İstanbul 2018, s. 104.

⁹³ 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Madde 16: "*Türkiye dahilinde malûm ikametgahı olmayanlar aleyhindeki mal davaları Türkiye'de sakin oldukları mahal mahkemesinde ve Türkiye'de malûm meskeni yoksa emvalinin veya munazaalı şeyin veya teminatı varsa o teminatın bulunduğu mahal mahkemesinde bakılır.*"

⁹⁴ Çelikel/Erdem, s. 577. Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 104-105.

⁹⁵ Erkan, s. 243.

⁹⁶ Erkan, s. 244.

kararların, yabancı ülkelerde tanınması veya tenfizi gerektiğinde “aşkın yetki” sebebiyle tanınmasının veya tenfizinin kabul edilmemesinin önüne geçilmesi olarak ifade edilmektedir.⁹⁷ Bu gerekçe öğretide eleştirilmektedir.⁹⁸ Özellikle, milletlerarası yetki kuralları oluşturulurken devlet mahkemelerinin vereceği hükümlerin ileride başka devletlerde tenfiz edilip edilmeyeceği hususunun bir kıstas olarak ele alınması eleştirilerin hedefi olmuştur.⁹⁹ Zira hukuk kurallarının düzenlenme yetkisi devletsel bir yetki olarak ifade edilmekte olup bu devletsel yetkinin sonucu da bir devlet mahkemesinin, kendi tabi olduğu yetki kuralı uyarınca belirli bir uyumsuzluğu karara bağlamasıdır.¹⁰⁰ Diğer bir deyişle egemen bir devletim yargı hakkının sınırları içinde milletlerarası karakterli uyumsuzluklarda yetkisini belirlemesi devletin mahfuz yetkisi içindedir.¹⁰¹ Bu bakımdan HUMK m. 16’da yer alan düzenlemenin “aşkın yetki” gerekçesi ile değiştirilmesi isabetli değildir.

HMK m. 9 hükmü, ihtiyati tedbir talepleri bakımından incelendiğinde, üzerinde tedbir kararı alınacak olan mal aynı zamanda uyumsuzluk konusu ise bu durumda Türkiye’de yerleşim yeri olmayan kişiye karşı açılacak davalarda esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesi bulunduğundan aynı mahkemeye ihtiyati tedbir talebi de iletilebilecektir. Ancak bu durum dava açılmadan önce yapılacak ihtiyati tedbir talepleri bakımından geçerlidir. Eğer yargılama yabancı bir devlet mahkemesinde devam ediyor ise HMK m.9’a dayanarak Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi mümkün değildir. Diğer yandan hakkında ihtiyati tedbir talebinde bulunulan mal, uyumsuzluk

⁹⁷ Budak, A.C.: Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 6. B., Bursa, 2013, s. 42.

⁹⁸ Madde gerekçesi hakkında eleştiriler için bkz. Nomer, Devletler Hususi Hukuku, s. 459-460. Çelikel/Erdem, s. 578-579. Huysal, B.: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 2013, C. 32 S. 1, s. 89.

⁹⁹ Çelikel/Erdem, s. 578. Huysal, 89.

¹⁰⁰ Dardağan, E.: Milletlerarası Usul Hukukunda Aşın Yetki Kavramı, 1. B., Ankara, 2005, s. 55

¹⁰¹ Güngör, s. 246. Dardağan, s. 40.

konusunu teşkil etmiyorsa bu durumda HMK m.9'a göre yetkili mahkeme bulunmadığından ihtiyati tedbir talepleri bakımında da yetkili mahkeme tesis edilemeyecektir.

C. İhtiyati Tedbir Kararlarının Tenfiz Edilememesi

Tenfiz kararlarının icra etkisi bulunmaktadır¹⁰²; diğer bir deyişle yabancı mahkeme kararlarının Türkiye’de icra edilebilir olması ancak tenfiz ile mümkündür.

Türk hukukunda mahkeme kararlarının kesinliği; maddi anlamda kesinlik ve şekli anlamda kesinlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Şekli anlamda kesinlik, verilen karara karşı mümkün olan tüm kanun yollarının kapanmış ve tüketilmiş olmasını ifade eder.¹⁰³ Maddi anlamda kesinlik ise aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebeplere dayanarak başka bir dava açılmayacağını ifade eder.¹⁰⁴

Yabancı bir mahkeme kararının Türk mahkemelerinden tanınmasının veya tenfizinin talep edilebilmesi için MÖHUK m. 50 uyarınca kararın kesinleşmiş olması gerekmektedir. Kararın kesinleşmiş olup olmadığı ise kararı veren mahkemenin hukukuna göre tayin edilecektir.¹⁰⁵ Zira MÖHUK m. 50’de açıkça “*o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş*” ifadesi geçmektedir.

Yabancı mahkeme kararına karşı, ilgili ülke hukukuna göre kanun yolları tükendiye karar kesinleşmiş olacaktır.¹⁰⁶

¹⁰² Tiryakioğlu, B.: Yabancı Boşanma Kararlarının Tanıma ve Tenfizi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 501, 1996, s. 13.

¹⁰³ Tiryakioğlu, Tanıma ve Tenfiz, s. 13.

¹⁰⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 455-456.

¹⁰⁵ Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 200. Çelikel/Erdem, s. 721.

¹⁰⁶ Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 200.

Türk mahkemesinden tanıma veya tenfiz talep eden taraf, Türk mahkemesine, yabancı mahkemeden aldığı kesinleşme şerhini sunacaktır. Bu durumda yabancı mahkeme kararının kesin olduğu kabul edilecektir.¹⁰⁷

İhtiyati tedbir kararları kural olarak kesinlik niteliğini haiz olmadığı için Türkiye’de tanınması ve tenfizi mümkün değildir.¹⁰⁸ Bu durumda esas hakkında yetkili olan yabancı mahkemeden ihtiyati tedbir kararı alınsa dahi Türkiye’de icrası mümkün olmayacağından ihtiyati tedbir kararı amacına erişemeyecektir.

D. İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkemenin Tespiti Sorununun Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi

İhtiyati tedbirlerin acil durumlarda verilmesi gerekliliği göz önüne alındığında asıl davayı gören yabancı mahkeme herhangi bir sebep ile kendisini ihtiyati tedbir talebi bakımından yetkisiz görür ise ve talep konusu Türkiye’de olmasına rağmen Türkiye’de esas dava bakımından yetkili bir Türk mahkemesi olmaması sebebiyle talebin Türk mahkemelerince incelenemeyeceğinin kabulü, adil yargılanma hakkı ile bağdaşmayacaktır.

Adil yargılanma hakkı öğretide “*yargısal haklar demeti*” olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁹ Adil yargılanma hakkı bünyesinde birçok hak ve ilkeyi barındırmakta olup bunlar HMK bünyesinde; hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ilkesi, taraflarca getirilme, dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü ve usul ekonomisi hak ve ilkeleri olarak düzenlenmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁷ Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 200.

¹⁰⁸ Erkan, s. 239.

¹⁰⁹ Hanağası, E.: “Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği”, 1.B., Ankara, 2016, s.94.

¹¹⁰ Sarıöz Büyükalp, İ.: “Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri”, 1. B., İstanbul, 2018, s. 83-85.

Türkiye’de esas hakkında yetkili mahkeme bulunmaması sebebi ile Türkiye’de bulunan mal veya hak için ihtiyati tedbir talep edilememesi ihtiyati tedbir kararı alma konusunda hukuki yararı bulunan kişinin hak arama özgürlüğünün ve mahkemeye erişim hakkının ciddi şekilde ihlal edilmesine sebep olacaktır.¹¹¹

III. YETKİ ANLAŞMALARININ TÜRK MAHKEMELERİNİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMASINA ETKİSİ

A. Yabancı Unsurlu Bir Uyuşmazlıkta Türk Mahkemelerinin Yetkili Kılınmak İstenmesi

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin olmadığı bir uyuşmazlıkta taraflar, aralarında yaptıkları bir yetki sözleşmesi ile uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerini yetkili hale getirebilirler.¹¹² Milletlerarası yetkisi olmamasına rağmen Türk mahkemelerini yetkili hale getiren yetki sözleşmelerine ilişkin özel bir kanun düzenlemesi olmaması sebebiyle bu tür yetki sözleşmeleri, MÖHUK m. 40 atfı ile HMK m. 17 ve 18’e tabi olacaktır.¹¹³ Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmadığı durumlarda HMK m. 17 uyarınca yetki sözleşmesi yapılabilme imkanı yalnızca tacirler ve tüzel kişiler bakımından getirilmiştir. Madde gerekçesinde, tacir olmayan gerçek kişilerin tacirlere ve kamu tüzel kişilerine karşı zayıf konumda oldukları dolayısıyla tacirler veya kamu tüzel kişileri ile yaptıkları sözleşmelerde korunmaları gerektiği vurgulanmıştır.¹¹⁴

Bu ihtimal çerçevesinde asıl dava hakkında yetkili olan bir mahkeme artık mevcut olduğu için yabancı unsur taşıyan uyuşmazlık söz konusu olsa bile Türk

¹¹¹ Saröz Büyükalp, s. 375.

¹¹² Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 126.

¹¹³ Çelikel/Erdem, s. 662.

¹¹⁴ Budak, s. 51.

mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınması HMK. m.390 çerçevesinde mümkün hale gelmektedir.

B. Yabancı Bir Mahkemenin Yetkili Kılınmak İstenmesi

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunduğu, ancak MÖHUK m. 47 uyarınca tarafların anlaşarak yabancı bir devlet mahkemesini yetkili kıldıkları durumda ihtiyati tedbir kararı bakımından Türk mahkemelerinin yetkisi bakımından sorunlar ortaya çıkacaktır.

Bu ihtimalde, MÖHUK m. 47 uyarınca yapılan yetki sözleşmesiyle asıl uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerinin yetkisi ortadan kalkacağından, HMK. 390 kapsamında hem dava açılmadan önce hem dava açıldıktan sonra yetkili bir Türk mahkemesi olmayacaktır.¹¹⁵

Örneğin HMK m. 10'a göre sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde açılabilceği gibi genel yetkili mahkemede de açılabilir. Ancak taraflar MÖHUK m. 47 uyarınca yaptıkları yetki sözleşmesi ile yabancı bir devlet mahkemesini yetkisini kabul etmişlerse, bu uyuşmazlığa ilişkin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ortadan kalkacağından¹¹⁶ HMK m. 390'a göre, Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilemeyecektir. Ancak, MÖHUK m. 47/f.1'in üçüncü cümlesinden hareketle yetki sözleşmesinde seçilen yabancı mahkeme kendisini yetkisiz görürse veya yetki sözleşmesinin varlığına rağmen Türk mahkemelerinde dava açıldığında davalı yetki itirazında bulunmazsa Türk

¹¹⁵ Özbek-Hadimoğlu, s. 117.

¹¹⁶ Sürat, C.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2012, Sayı: 100, 204.

mahkemeleri ilgili uyuşmazlığı görmeye yetkili olacaktır.¹¹⁷ Bu durumda ise HMK m.390 uyarınca ihtiyati tedbir bakımından yetkili bir Türk mahkemesi söz konusu olacaktır.¹¹⁸

Sonuç olarak, yetki sözleşmesi mevcut olmasa idi esas hakkında yetkili olacak Türk mahkemesinden ihtiyati tedbir talebinde bulunduğu, davalı taraf yetki sözleşmesinden kaynaklanan yetki itirazını gerçekleştirmezse zımnen Türk mahkemelerinin yetkisini kabul etmiş sayılacak ve mahkeme tedbir talebini inceleme bakımından yetkili hale gelecektir.¹¹⁹ Yetki sözleşmesiyle yetkili kılınmak istenen yabancı mahkemenin davayı yetki nedeniyle reddetmesi halinde de Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi canlanacağından aynı sonuca ulaşılabacaktır.

C. Yetki Sözleşmesinde Birden Fazla Ülke Mahkemesinin Yetkisinin Kabul Edilmesi

Uygulamada iki farklı devlet mahkemesinin alternatif olarak yetkilendirildiği yetki sözleşmeleri yapılabilmektedir. Taraflar, yetki sözleşmesinde örneğin “bu sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarda Paris veya İstanbul¹²⁰ mahkemeleri yetkilidir” şeklinde düzenleme yapabilirler. Bu şekilde bir yetki sözleşmesinin yapılmasıyla taraflar aralarındaki hukuki ilişkiden doğan uyuşmazlıklarda yetkili olacak

¹¹⁷ Özel, S./Erkan, M./ Pürselim, H.S./Karaca, H.A.: Milletlerarası Özel Hukuk, 3. B., İstanbul, 2023, s. 634.

¹¹⁸ Ekşi, s. 189. Demirkol, B.: “Milletlerarası Yetki Anlaşmaları”, 1.B., İstanbul, 2018, s. 205.

¹¹⁹ Erkan, s. 245.

¹²⁰ Türk mahkemelerinin yetkisinin kabul edildiği yetki anlaşmalarının geçerliliği HMK’ya göre tayin edileceğinden bu tür yetki sözleşmelerinin hem HMK m. 17 hem MÖHUK m. 47’ye göre geçerli olması gerektiği kanaatindeyiz.

mahkemeler sınırlandırmaktadırlar.¹²¹ Diğer bir deyişle, Paris ve İstanbul dışındaki tüm mahkemeler o uyumsuzluk bakımından yetkisiz hale gelmektedir.¹²²

Her ne kadar Lahey Sözleşmesi¹²³ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 1215/2012 sayılı ve 12 Aralık 2012 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nde (Brüksel 1bis Tüzüğü)¹²⁴ kapsamında iki farklı mahkemenin yetkisinin kabul edildiği yetki sözleşmeleri münhasır yetki sözleşmesi kategorisinde sayılmasa da¹²⁵ Türk hukukunda, bu tür yetki sözleşmeleri yapıldığı takdirde de Türk mahkemelerinin yetkisinin ortadan kalkacağı kabul edilmektedir.¹²⁶ Bu durumda HMK.390 kapsamında ihtiyati tedbir bakımından yetkili bir Türk mahkemesi de olmayacaktır.

Hem Türk mahkemesinin hem bir yabancı mahkemenin yetkisinin kabul edildiği bir yetki sözleşmesi yapıldığı takdirde, dava açılmadan önce ihtiyati tedbir talep edilmesi halinde, yer itibariyle yetkili Türk mahkemesinden bu talepte bulunulabilecektir. Zira yetki sözleşmesinde Türk mahkemeleri de yetkili kılınmak istenmiştir. Ancak dava yetki sözleşmesinde gösterilen yabancı mahkemede açılmış ise bu durumda HMK m.

¹²¹ Demirkol, s. 204.

¹²² Keyes, M./Marshall, B.A.: *Jurisdiction Agreements: Exclusive, Optional and Asymmetrical*, Journal of Private International Law 2015, Vol.11 No.3, s.11.

¹²³ *Hague Convention on Choice of Court Agreements*. 30.06.2005, Hague Conference on Private International Law, www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=98. E.T. 23.04.2025.

¹²⁴ “Medeni Hukuk ve Ticaret Hukuku Konularında Yargı Yetkisi, Yargı Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair 22 Aralık 2000 tarih ve 44/2001 sayılı Avrupa Konseyi Tüzüğü” (Brüksel 1 Tüzüğü) 20.12.2012 tarihinde Brüksel 1 Tüzüğü'nün (*Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters*, O.J. No. L 12, 16.1.2001. Tüzüğün İngilizce tam metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A02001R0044-20130709> (E.T. 31.01.2025) “Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 1215/2012 sayılı ve 12 Aralık 2012 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü” isimli (Brüksel 1bis Tüzüğü) yeniden düzenlenmiş hali yayımlanmıştır: *Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast)*, O.J. L 351, 20.12.2012. Tüzüğün İngilizce tam metni için bkz., <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng> (E.T.: 31.01.2025).

¹²⁵ Keyes/Marshall, s. 11-12.

¹²⁶ Demirkol, s. 204. Çelikel/Erdem, s. 647.

390 uyarınca yalnızca asıl davanın görüldüğü mahkemeden ihtiyati tedbir talep edilebileceğinden, bu konuda yetkili bir Türk mahkemesi olmayacaktır.

IV. HUKUK USULÜ MUHAKEMELERİ DÖNEMİNDE İHTİYATİ TEDBİRLER

A. Genel Olarak

HUMK m. 101’de ihtiyati tedbirin görünüm şekilleri sınırlı sayıda sayılmıştı. Bunlar; aynı ile ilgili çekişme bulunan taşınır ve taşınmaz malların haczi veya yediiemine teslimi, çekişmeli şeyin korunması için gerekli tedbirlerin alınması, Medeni Kanun’un öngördüğü durumlarda nafaka tedbiri verilmesi ve son olarak yine Medeni Kanun’un ayrılık-boşanma durumlarında öngördüğü tedbirlerin verilmesiydi.

HUMK m. 101 ve 102’de sayılmayan ancak yine de gecikmesinde tehlike veya önemli bir zarar ortaya çıkacağı anlaşılan hallerde alınması gereken farklı ihtiyati tedbir türleri de söz konusu olabilmekteydi. Bununla beraber, HUMK m. 101 kapsamında sınırlı sayılan haller dışında kalan ancak yine de tedbire ihtiyaç duyulan durumlarda HUMK m. 103’e dayanılarak ihtiyati tedbir talebinde bulunulabilmekteydi. Bu hükmün, esneklik sağlama amacını taşıdığı kabul edilmekteydi.¹²⁷

Esasen, HUMK m. 101’in amacı, ihtiyati tedbirin koşullarını düzenlemek olsa da maddeye ilişkin hükümet gerekçesinde şartlardan daha ziyade, her bir hak özelinde ihtiyati tedbirin uygulamasını düzenlediği belirtilmiştir.¹²⁸ HMK’da ise HUMK’dan farklı olarak ihtiyati tedbir verilebilme şartları daha açık bir şekilde ortaya konulmuştur¹²⁹ ve ihtiyati tedbirin şartları tek bir maddede toplanmıştır. İhtiyati tedbir

¹²⁷ Korkmaz, s. 33.

¹²⁸ Budak, s. 537.

¹²⁹ Konuralp, s. 227.

sebebi olarak da mevcut koşullarda yaşanabilecek değişim sebebiyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağı veya tamamen ortadan kalkacağı endişesi gösterilmiştir.

B. Yetkili Mahkeme Bakımından Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanununun Kıyaslanması

HMK'nın 390. maddesi ile, HUMK m. 104/2'de¹³⁰ ihtiyati tedbir talebinin en az masrafla ve en hızlı hangi yer mahkemesinden alınabiliyorsa o mahkemenin yetkili olacağını düzenleyen hükmün terkedilerek, yerine ihtiyati tedbirin dava açılmadan önce esas hakkında yetkili olan mahkemeden, dava açıldıktan sonra ise esası gören mahkemeden talep edileceğinin öngörülmesinin gerekçesi, ihtiyati tedbir taleplerinin uyuşmazlıkla ve ilgili tedbir ile ilgisi olmayan mahkemelere yöneltilmesinin önüne geçilmesidir.¹³¹ Bu bağlamda, HUMK döneminde yer alan, belirsizliği nedeniyle suiistimale açık olan yetki kuralının, HMK m. 390 ile daha açık ve somut bir çerçeveye kavuşturulduğu belirtilmektedir.¹³² Söz konusu hükmün lafzında “*ihtiyati tedbir kararını, en az masrafla ve en çabuk alacak olan yer mahkemesi*” ifadesinin kullanılması öğretide çelişkili ve belirsiz olması sebebiyle eleştirilmiştir.¹³³ Ancak HUMK döneminde, öğretide ihtiyati tedbirin en az masrafla ve en çabuk alınacağı yer mahkemesinin malların bulunduğu yer mahkemesini ifade ettiği belirtilmiştir.¹³⁴

¹³⁰ HUMK m. 104/ f. 3: “*Dava ikamesinden sonra bilümmü ihtiyati tedbirlere tahkikata memur hakim tarafından karar verilir. Şu kadar ki hakim ihtiyati tedbirin diğer bir mahalde daha az masrafla ve daha çabuk ifasını kabil görürse bu hususta karar verilmek üzere o mahal hakimini naip tayin edebilir.*”

¹³¹ Budak, s. 537.

¹³² Budak, s. 539.

¹³³ Üstündağ, S: “İhtiyati Tedbirler – Geçici Hukuki Himaye (Koruma) Önlemleri”, İstanbul Üniversitesi Yayınları No.: 2831, İstanbul, 1981, s. 56.

¹³⁴ Yılmaz, s. 879-880.

Gerçekten de HUMK döneminde, uygulamada kötü niyetli talep sahiplerinin adeta ihtiyati tedbir talebini alana kadar dava ile ilgisi olmayan¹³⁵ yer mahkemelerinden talepte bulunduğu görülmüştür.¹³⁶ Her ne kadar salt usul hukuku bakış açısıyla bu durum daha doğru olarak değerlendirilebilirse de milletlerarası karakteri olan uyuşmazlıklar bakımından yetkili mahkemenin tespit edilememesi nedeniyle söz konusu hüküm büyük sorunlara yol açmıştır.

C. Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklar Bakımından Hukuk usulü Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanununda Yer Alan Düzenlemelerin Kıyaslanması

HUMK yürürlükte iken yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklar bakımından ihtiyati tedbir taleplerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi HUMK m. 104'e göre tayin edildiğinden, yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından ihtiyati tedbirin en az masrafla ve en çabuk nerede ifası mümkün ise o yer mahkemesi tarafından veya esas dava için yetkili olan mahkeme tarafından karar verilebilmesi Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bakımından sorun teşkil etmemekteydi. Diğer bir ifadeyle, esas dava için milletlerarası yetkisi olan bir Türk mahkemesi bulunmadığı takdirde Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi imkanı bulunmaktaydı. Zira, kanun koyucu dava açılmadan önce alınacak tedbirler bakımından iki yetki esası düzenlemekteydi: (i) ihtiyati tedbirin en az masrafla ve en çabuk icra edileceği yer mahkemesi ve (ii) esas hakkında yetkili olan yer mahkemesi. Bu durumda ihtiyati tedbir bakımından en az masraflı ve en hızlı icra edilecek yer Türkiye ise milletlerarası yetki olmasa dahi Türk mahkemelerinden tedbir talep edilebileceği sonucuna

¹³⁵ Süral, s. 203.

¹³⁶ Konuralp, s. 235.

ulaşılmaktaydı.¹³⁷ Bunun nedeni, ihtiyati tedbirin acil koruma gerektiren hallerde kişinin kendisinin veya onun malvarlığının korunması amacı taşıması olarak açıklanmaktaydı.¹³⁸

Dolayısıyla, HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde, dava yabancı mahkemede açılmış olsa dahi, Türk mahkemeleri tarafından ihtiyati tedbir kararı verilebilmekteydi. Örneğin 1961 yılında verilen bir Yargıtay kararında, boşanma davası Yunanistan'da açılmış olmasına karşın Türk mahkemesinin tedbir nafakası talebi bakımından vermiş olduğu yetkisizlik kararı Yargıtay tarafından bozulmuştur.¹³⁹

D. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Yetki Sözleşmelerinin İhtiyati Tedbir Kararlarına Etkisi

HMK'nın yürürlüğe girmesinden önceki dönemde, yetki sözleşmesinin mevcudiyeti halinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi hakkında Yargıtay'ın farklı kararları bulunmaktaydı. Örneğin, Yargıtay HGK'nın 1988 yılında vermiş olduğu kararda, taraflar yetki sözleşmesi ile yabancı bir devlet mahkemesini yetkili kılrsa dahi Türk mahkemelerinin yetkisinin ortadan kalkmayacağını belirtmiştir.¹⁴⁰ Bu kararda, Yargıtay HGK, HUMK m. 22'de yer alan hüküm karşısında kanunlarda yer alan genel yetki kurallarının tarafların anlaşmalarıyla ortadan kaldırılamayacağı vurgulanmıştır. Tarafların Türk hukukundaki genel yetki kurallarının yetki sözleşmesi vasıtasıyla kaldırılmasının kabul edilmesi halinde iç hukuka göre kanunen yetkilendirilmiş bir

¹³⁷ Ekşi, s. 227-228.

¹³⁸ Ekşi, s. 228.

¹³⁹ Ekşi, s. 228.

¹⁴⁰ Yargıtay HGK, T. 15.06.1988, E.1126, K. 1988/76. Karar için bkz. Yargıtay Kararları Dergisi, c. 14, s. 11, S. 1487. Benzer yönde, Yargıtay HGK, E. 1974/60, K. 1975/394, T. 26.03.1975. (Kazancı İçtihat Bankası, E.T. 03.03.2025).

Türk mahkemesine karşı güvensizlik oluşacağı ve bu durumun kamu düzenine aykırılık teşkil edileceği belirtilmiştir.

Güncel durumda bu bakış açısının milletlerarası karakterli uyuşmazlıklara ilişkin yetki sözleşmelerinin prensiplerine aykırı olduğu aşıkardır. Hemen belirtmek gerekir ki bahsi geçen HGK kararlarının verildiği dönemde MÖHUK yürürlüğe girmemişti. Dolayısıyla, yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından yetki sözleşmesi yapılmasının etkisi HUMK m. 22’de belirtilen esaslarla değerlendirilmekteydi. Ancak daha sonraki dönemde, 2675 sayılı MÖHUK¹⁴¹ yürürlüğe girdikten sonra Yargıtay’ın bu bakış açısını zamanla terk ettiği görülmektedir.¹⁴²

Bu dönemde tarafların Türk mahkemesinin milletlerarası yetkisini bertaraf ederek yabancı bir devlet mahkemesinin yetkisini kabul ettiği bir yetki sözleşmesi yapmış olması halinde dahi geçici hukuki koruma tedbirlerinden biri olan ihtiyati haciz kararları bakımından Türk mahkemelerinin ihtiyati haciz kararı verme yetkisinin olduğu belirtilmiştir.

Yargıtay HGK’nın 1988 yılında vermiş olduğu kararında¹⁴³ konu olayda taraflar sözleşmelerine yetki kaydı ekleyerek, aralarındaki sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarda Alman mahkemelerinin yetkili olacağını düzenlemişler, ancak alacaklı konumundaki taraf İcra İflas Kanunu (İİK) m. 68’e dayanarak Serik İcra Dairesinde takip başlatmıştır. Takip başlatılması üzerine borca itiraz edilmiş ve itirazın iptali davası genel yetkili mahkemede açılmıştır. Davalı, yetki sözleşmesine

¹⁴¹ RG. 22.05.1982-17701.

¹⁴² Bkz. İstanbul BAM 12. HD., E. 2025/243, K. 2025/252, T. 20.02.2025 (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 22.03.2025); Yargıtay 11. HD., E. 2021/2046, K. 2022/6893, T. 11.10.2022 (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 05.02.2025).

¹⁴³ Yargıtay HGK, E. 1998/287, K. 1998/325, T. 96.05.1998 (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 14.02.2025).

dayanarak yetki itirazında bulunmuştur. Yargıtay, bu davanın cebri icra hukukundan kaynaklanması, yani asliye hukuk mahkemesi tarafından verilen ihtiyati haciz kararının ilgili icra müdürlüğü nezdinde uygulanması safhasına ait olduğunu belirtmiştir. Cebri icranın her devletin kendi ülke sınırları içerisinde sahip olduğu mutlak yetkilerden olduğunu belirtmiş ve devletin egemenlik haklarının kullanılmasının doğrudan sonucu olduğunu vurgulamıştır. Bu değerlendirme yapılırken Anayasa m. 6'ya dayanılmıştır. Bu bakış açısıyla, Türk mahkemelerinden alınan ihtiyati haciz kararının Türkiye'de cebri icra yoluyla uygulanması kesin yetki hali olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla, Türk mahkemesinin, yetki sözleşmesinin varlığına rağmen itirazın iptali davası bakımından milletlerarası yetkisinin kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁴⁴

İhtiyati haciz kararlarının yanında HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde, taraflar yetki sözleşmesi ile Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini bertaraf ettiklerinde dahi Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edip edemeyecekleri sorusuna olumlu yanıt verilmekteydi.¹⁴⁵ Zira ihtiyati tedbirin temeli hukuki koruma düşüncesine dayandığından, yetki sözleşmesi yapılmış olsa da alınacak tedbirin "*en az masrafla ve en hızlı şekilde ifa edileceği yer*"in Türkiye olması durumunda Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkisinin ortadan kalktığı sonucuna ulaşılmamaktaydı.¹⁴⁶

Benzer yönde Yargıtay 18. HD.'nin 2008 yılında vermiş olduğu kararda, taraflar yetki sözleşmesi ile aralarındaki ilişkiden doğan uyuşmazlıklarda İngiliz mahkemelerinin yetkili olacağını kararlaştırmışlardır. Buna rağmen, Yargıtay, Türk mahkemelerinin

¹⁴⁴ Yargıtay HGK, E. 1998/287, K. 1998/325, T. 96.05.1998 (Lexpera Veri Tabanı, E.T.: 14.02.2025).

¹⁴⁵ Ekşi, s. 229.

¹⁴⁶ Ekşi, s. 229.

ihtiyati haciz kararları bakımından yetkili olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁷ Bunun dayanağı olarak, Türk hukuku açısından etkin bir hukuki korumanın sağlanmasının hukuk devletinin gereği olarak Anayasa'nın bir emri olduğu gösterilmiştir. İlave olarak geçici hukuki koruma önlemlerinin vatandaşlık ayrımı yapmaksızın herkese uygulanması gerektiği belirtilmiştir. En önemlisi, kişilik veya malvarlığı hakları tehdit altında olan kişilerin hukuki korumadan yararlanmasının engellenmesinin medeni milletlerin temel hukuk anlayışına aykırı olduğu vurgulanmıştır.

Bu kararlardan hareketle, HMK m. 390'ın yürürlüğe girmesinden önce uygulamada geçici hukuki himaye tedbirlerinin önemi ve işlevi vurgulanmak suretiyle uyuşmazlığın esası bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmasa dahi, Türk mahkemelerinden geçici hukuki himaye tedbiri talebinde bulunulabilmekteydi.

Daha önce de değinildiği üzere, HUMK m. 104'te yapılan değişikliğin arkasında yatan nedenlerden hiçbiri yabancı unsurlu uyuşmazlıklar ile ilişkilendirilememektedir. Kanun gerekçesinde bu değişikliğin nedeni olarak tedbir talep eden tarafın, adeta hedeflediği ihtiyati tedbir kararını alana kadar çeşitli yer mahkemelerinde sayısız tedbir talep etmesinin önüne geçilmek istenmesi olarak ifade edilmiştir. Bunun da yabancı unsurlu uyuşmazlıklarla ilgisi olmadığı aşikardır.

HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmasa dahi Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınabilirken, HMK m. 390'da yer alan hüküm ile artık bu imkanın ortada kalktığını söylenebilir. Ne var ki, değişikliğin amacı Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin ortadan kalması

¹⁴⁷ Yargıtay 19. HD. E. 2008/4717, K. 2008/6504, T. 12.06.2008. (Kazancı İçtihat Bankası, E.T.: 18.02.2025)

nedeniyle değil farklı bir nedenle yapıldığı dikkate alınırsa, milletlerarası karakterli uyuşmazlıklar üzerinde bu hükmün olumsuz etkisi olduğu açıktır.

İKİNCİ BÖLÜM

İHTİYATİ TEDBİRLERDE MİLLETLERARASI YETKİLİ MAHKEMENİN TESPİTİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. YETKİ İTİRAZI YAPILMAMASI

HMK m. 390/2 hükmü acil durumlar halinde diğer tarafın yokluğunda ihtiyati tedbir kararı verilebilmesini düzenlemektedir. Bu maddede, talep edenin haklarının derhâl korunmasında zorunluluk bulunan hâllerde, hâkimin karşı tarafı dinlemeden tedbire karar vermesi durumu düzenlenmektedir.

HMK m.390/2 gereğince, talepte bulunanın haklarının acil olarak korunması gerektiği durumlarda, hâkim karşı tarafı dinlemeden ihtiyati tedbir kararı verebilir. Karşı tarafa bilgi verilmesi halinde, bu süreçte talepte bulunanın zarar görme riski varsa, örneğin karşı tarafın tedbiri etkisiz hale getirme girişiminde bulunma ihtimali mevcutsa, duruşma yapılmadan ve karşı tarafa bildirimde bulunulmadan da ihtiyati tedbir kararı alınabilir.¹⁴⁸

Bir görüşe göre taraflar arasında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini bertaraf eden bir yetki sözleşmesi mevcut olduğunda dahi HMK m. 390/2 hükmüne göre Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir alınması mümkün olabilecektir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Konuralp, s. 24. Pekcanıtez/Atalay/Özekes, s. 583-584.

¹⁴⁹ Doğan, s. 104.

Bu görüşe göre, diğer taraf yargılama esnasında hazır durumda olmadığından yetki sözleşmesine dayanarak yetkisizlik itirazı yapamayacaktır ve mahkeme, kendisinin yetkisizliğine itiraz edilmediğinden ihtiyati tedbir kararı verebilecektir.¹⁵⁰

Bu görüş her ne kadar uygulamada esas hakkında yetkili mahkeme olmaması sebebiyle ihtiyati tedbir bakımından yetkili Türk mahkemesinin tespit edilememesi sorununa yorum yoluyla bir çözüm getiriyor olsa da bazı iki açıdan yetersiz kalmaktadır. Öncelikle, mahkemenin ilgili talebi mutlaka “*talep edenin haklarının derhal korunmasında zorunluluk bulunan bir hal*” olarak değerlendirmesi gerekmektedir. İkinci olarak ilgili tedbir talebi bu kategoriye dahil olsa ve diğer tarafın, yetki sözleşmesine dayanarak yetkisizlik itirazında bulunamaması sebebiyle tedbir alınsa dahi, karar kendisine tebliğ edildiğinde yetkiye ilişkin itirazını ileri sürme hakkı ortadan kalkmayacaktır. Bu nedenle bu görüşün pratikte uygulanabilir olmadığı kanaatindeyiz.

II. YETKİ ANLAŞMASININ İHTİYATİ TEDBİR BAKIMINDAN YETKİYİ KAPSAMAMASI

Bir görüşe göre, yetki sözleşmesinde gösterilen yabancı mahkeme, yalnızca uyuşmazlığın esası bakımından seçilmiş olup hiçbir şekilde uyuşmazlık kapsamında alınması zaruri olan ihtiyati tedbir kararlarında Türk mahkemelerinin yetkisini etkilememelidir.¹⁵¹ Diğer bir ifadeyle yetki sözleşmesi yalnızca uyuşmazlığın esasını kapsamakta olup ihtiyati tedbiri kapsamamaktadır.¹⁵²

¹⁵⁰ Doğan, s. 104. Erkan, s. 245.

¹⁵¹ Çelikel/Erdem, s. 657. Şanlı, C.: Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlık Çözüm Yolları, 7. B., İstanbul, 2019, s. 183.

¹⁵² Benzer yönde bkz. Kırılı-Aydemir, s. 315.

Örneğin, yetki sözleşmesi ile taraflar arasındaki borç ilişkisinden doğan uyuşmazlık bakımından Paris mahkemelerinin yetkisi kabul edildiyse bu durum yalnızca uyuşmazlığın esasına ilişkin açılacak dava bakımından geçerli olacaktır. Bu örnek yukarıdaki görüşe göre¹⁵³ yorumlanırsa alacaklının, Paris mahkemesindeki yargılamanın sonucunu beklemesi halinde geri dönülmesi imkânsız olan bir zarara girme ihtimali varsa ve bu zarar yalnızca Türk mahkemelerinden alınacak bir ihtiyati tedbir kararı ile engellenebiliyorsa bu durumda dahi HMK m. 390 uyarınca Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbire ilişkin yetkisi tesis edilebilecektir.

III. YETKİ SÖZLEŞMESİNİN ESAS DAVA AÇILANA KADAR ASKIDA OLMASI

Bir görüşe göre yetki sözleşmeleri uyuşmazlığın esasına ilişkin dava açılana kadar askıdadır. Diğer bir deyişle yetki sözleşmeleri uyuşmazlığın esasına ilişkin dava açıldıktan sonra hüküm ifade etmeye başlar.¹⁵⁴

Başka bir görüş de benzer şekilde, yetki sözleşmesi ile yetkili kılınmak istenen yabancı mahkemede dava açılmadan önce Türk mahkemesinden ihtiyati tedbir kararı alınabilmesinin mümkün olduğunu, zira yabancı mahkemede henüz dava açılmadığı için yetki sözleşmesinin yürürlükte olmadığını ifade etmektedir.¹⁵⁵

İhtiyati haciz taleplerine ilişkin olsa dahi, Yargıtay'ın yabancı bir devlet mahkemesinin yetkili kılınmak istendiği sözleşmelerden doğan ihtiyati haciz taleplerinde Türk mahkemelerinin yetkisi bulunduğu ilişkin kararları mevcuttur.¹⁵⁶

¹⁵³ Çelikel/Erdem, s. 657.

¹⁵⁴ Erkan, s. 252. Doğan, s. 9.

¹⁵⁵ Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 131.

¹⁵⁶ Yargıtay 11. HD. E. 2013/8103, K. 2013/11770, T. 05.06.2013. (Lexpera Veri Tabanı, E. T.: 27.02.2025). Yargıtay 19. HD. E. 2008/4717 K. 2008/6504 T. 12.06.2008 (Lexpera Veri Tabanı E.T.: 27.02. 2025).

Bu görüşün bazı açılardan ihtiyati tedbir talepleri bakımından milletlerarası yetkisi bulunan mahkemenin tespitindeki sorunu çözdüğü söylenebilir. Yabancı bir mahkemenin yetkisini kabul eden yetki sözleşmesinin varlığına rağmen dava açılmadan önce Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talebinde bulunulması gerektiğinde bu görüşe göre yorum yapıldığı takdirde Türk mahkemelerinin yetkisi tesis edilebilecektir. Ancak yetki sözleşmesine dayanarak yabancı mahkemede halihazırda dava açılmış ise Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ortadan kalkmış olacaktır.¹⁵⁷

Öte yandan yetki sözleşmesinde gösterilen yabancı devlet mahkemesinde asıl dava açılmamış olsa dahi Türk mahkemesinden ihtiyati tedbir talebinde bulunulduğu takdirde davalı taraf yine de yetki itirazında bulunabilecektir. Bu durumda yetki sözleşmesinin geçerliliği ile ilgili bir uyumsuzluk söz konusu olmadığında, ihtiyati tedbir talebini inceleyen mahkemenin bu yetki itirazını dikkate alması gerekecektir. Bu nedenle de asıl dava açılana kadar yetki sözleşmesinin askıda olduğu görüşünün uygulamada ihtiyati tedbir taleplerine ilişkin yetkili mahkemenin tespit edilememesi sorununu çözmekte yeterli olmayacağı kanaatindeyiz.

IV. TEDBİRİN İCRA EDİLECEĞİ YER MAHKEMESİNDEN İHTİYATİ TEDBİR TALEP EDİLMESİ

Bir görüşe göre Türk mahkemelerinin, yabancı bir devlet mahkemesinin yetkisinin kabul edildiği bir yetki sözleşmesi sebebiyle, yetkisinin olmadığı durumlarda dahi,

¹⁵⁷ Erkan, s. 253.

Türk mahkemelerinden geçici tedbir kararı alınabilmesinin önünün açık olması gerektiğini ifade edilmiştir.¹⁵⁸

Benzer şekilde ihtiyati tedbir kararları, dayanağını anayasal bir hak olan hukuki koruma hakkından aldığından HMK m. 390'da yapılan değişiklik nedeniyle yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda alınacak ihtiyati tedbir kararları bakımından ortaya çıkan sorunun çözümü için kanun lafzına bağlı kalınmayarak yabancı unsurlu uyuşmazlıkların nitelikleri göz önüne alınmalı ve ihtiyati tedbirin icra edileceği yer mahkemesinden gerekli tedbir talep edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir.¹⁵⁹ Bu görüşe göre ihtiyati tedbir kararlarının bu tedbiri icra edecek mahkemeden alınamaması ihtiyati tedbir kararlarının varlık sebebi ve tedbirlerden beklenen menfaat anlayışı ile çelişecektir.¹⁶⁰

V. YABANCI MAHKEMENİN KENDİNİ YETKİSİZ BULMASI

A. Genel Olarak

Yabancı devlet mahkemesi, iki durumda yetkisizlik nedeniyle davayı reddedebilir: (i) tarafların MÖHUK m. 47 uyarınca yaptıkları yetki sözleşmesini yabancı devlet mahkemesi *lex fori*ye göre geçerli bulmayabilir ve yetkisizlik nedeniyle davayı reddedebilir veya (ii) yabancı mahkeme *forum non conveniens* doktrinini uygulayarak bu kapsamda kendisini yetkisiz bularak davayı reddedebilir. Bu başlık altında bahsi

¹⁵⁸ Sargın, F.: Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşması, 1. B., Ankara, 1996, s. 204. Her ne kadar bu görüş, HMK m. 390 yürürlüğe girmeden önce ifade edilmiş olsa dahi, HUMK m. 101'de de HMK m. 390'a paralel olarak dava açıldıktan sonra ihtiyati tedbir yalnızca esas davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebilmekteydi. Bu nedenle, yazarın bakış açısının mevcut durumda da benimsenebileceği kanaatindeyiz.

¹⁵⁹ Kırılı-Aydemir, s. 304. Geçici hukuki koruma tedbirlerinin dayanağını anayasal bir hak olan hukuki koruma hakkından aldığına ilişkin yargıtay kararı için ayrıca bkz. Yargıtay 19. HD. E. 2008/4717, K. 2008/6504, T. 12.06.2008. (Kazancı İçtihat Bankası, E.T.: 18.02.2025).

¹⁶⁰ Kırılı-Aydemir, s. 304.

geçen iki ihtimalde Türk mahkemelerinden talep edilecek ihtiyati tedbir bakımından Türk mahkemelerinin yetkisinin durumu incelenecektir.

B. Yetki Sözleşmesinin Rağmen Yabancı Mahkemenin Kendini Yetkisiz Görmesi

Daha önce ifade edildiği üzere, tarafların MÖHUK m. 47 kapsamında yaptıkları bir yetki sözleşmesi sebebiyle Türk mahkemelerinin yetkisi kalktığı için, asıl dava bakımından yetkili bir Türk mahkemesi bulunmayacağından, ihtiyati tedbir kararı almak üzere yetkili bir Türk mahkemesi de olmayacaktır. Yabancı mahkeme, kendini yetkisiz gördüğü takdirde, Türk mahkemelerinin asıl dava bakımından milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 47/ f.1'in üçüncü cümlesi uyarınca yeniden canlanabilecektir.

Örneğin, bir Türk ve bir Alman şirket arasında yapılan bir satış sözleşmesinin uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin hükmünde İngiliz mahkemeleri yetkili kılınmak istenmiş olabilir. Türk milletlerarası usul hukukuna göre yetki sözleşmesinin mevcudiyetine rağmen İngiliz mahkemeleri uyuşmazlığın esası bakımından kendini yetkisiz görürse bu durumda Türk mahkemeleri milletlerarası yetkisi yeniden ortaya çıkacaktır.¹⁶¹ Bu durumda uyuşmazlığın esası hakkında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi yeniden canlandığı için, yetkili Türk mahkemesinde dava açıldıktan sonraki ihtiyati tedbir talepleri de bu mahkemeden talep edilebilecektir. Zira uyuşmazlığın esası hakkında yetkili bir Türk mahkemesi artık mevcuttur.

¹⁶¹ Erkan, s. 246.

C. *Forum Non Conveniens* Doktrini Kapsamında Yabancı Mahkemenin Kendini Yetkisiz Görmesi

1. Anglo-Amerikan Hukukunda Genel Yetki Kuralları

İngiliz ve Amerikan hukukunda, bir kişiye dava dilekçesi (*claim form*) tebliğ edildiğinde, bu kişi o anda ülke içinde geçici bir ziyarette bulunuyor olsa bile, İngiliz mahkemeleri genel yargı yetkisine sahip olur. Bu, davalının ülke içindeki faaliyetleriyle ilgili olmasa bile geçerlidir.¹⁶² Örneğin, *Burnham v Superior Court of California*'da çocuklarını ziyaret için *California*'ya gelen kişiye, karısının açtığı boşanma davası *California*'dayken tebliğ edilmiştir. Davalı, *California* ile bağlantısı olmaması sebebiyle adil yargılanma hakkına (*due process*) dayanarak *California* mahkemesinin yetkisini reddetmiş olsa dahi mahkeme emri kendisine *California* eyaletinin sınırları içerisindeyken tebliğ edildiğinden davalının iddiası yerinde bulunmamıştır.¹⁶³

Şirketler söz konusu olduğunda, İngiliz mahkemeleri şirketin İngiltere'de kurulmuş olması, şirketin İngiltere'de bir iş yerinin bulunması durumlarında yetkili olabilmekte ve yabancı bir şirket, İngiltere'de bağımsız bir acente aracılığıyla iş yapıyorsa da genel yargı yetkisi söz konusu olabilmektedir.¹⁶⁴ Amerikan hukukunda tüzel kişiler bakımından genel yetkinin yalnızca davalının "*esas olarak yerleşik olduğu*" bir devlette bulunduğu kabul edilmiştir. Bu durum, istisnai haller dışında tüzel kişiliğin kurulduğu yer veya ana iş merkezinin bulunduğu yer anlamına gelir.¹⁶⁵

¹⁶² Hartley, T.C.: *Basic Principles of Jurisdiction In Private International Law: The European Union, The United States And England*, British Institute of International and Comparative Law, 2021, s.4.

¹⁶³ *Burnham v Superior Court of California*, 495 US 604 (1990) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/495/604/> (E.T.: 18.02.2025)

¹⁶⁴ Hartley, s. 5.

¹⁶⁵ Hartley, s. 4.

Görüldüğü üzere hem gerçek hem tüzel kişiler bakımından genel yetki kuralları oldukça esnek uygulanmaktadır. İngiliz hukukundaki yetki kuralları, zayıf geçici ve tesadüfi irtibat noktaları kullanıyor olması nedeniyle eleştirilmektedir.¹⁶⁶

2. *Forum Non Conveniens* Doktrini

Anglo-Amerikan Hukukunda, zayıf ve geçici irtibat noktaları sebebiyle yetki tesisinin Kara Avrupası sistemine göre daha yaygın olması sebebiyle *forum shopping*’in önüne geçmek için *forum non conveniens* doktrini geliştirilmiştir.¹⁶⁷ Bu doktrine göre, uyuşmazlığı gören mahkeme, uyuşmazlık konusuyla ilgili daha elverişli bir yargı yeri olduğunu tespit ederse milletlerarası yetkisinden feragat edebilecektir.¹⁶⁸ Bu doktrin Türk hukuku bakımından uygulanabilir değildir.¹⁶⁹ Zira Türk Milletlerarası Usul Hukukunda yetki kuralları zayıf, tesadüfi ve geçici irtibat noktalarına bağlanmamıştır.¹⁷⁰

İngiliz hukukunda *forum non conveniens* doktrinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verilirken uyuşmazlığın başka bir ülke mahkemesinde derdest olup olmadığı, tanıkların ve tarafların konumlarının uyuşmazlığın İngiliz mahkemesinde görülmesine elverişliliği, uyuşmazlığın yakından ilişkili olduğu coğrafi konum gibi faktörler göz önüne alınmaktadır.¹⁷¹

¹⁶⁶ Hartley, s.4.

¹⁶⁷ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 469. Ekşi, s. 60.

¹⁶⁸ Şanlı, s. 469. Nomer, Devletler Hususi Hukuku, s. 382.

¹⁶⁹ Sökmen-Güler, E.: Milletlerarası Derdestlik, 1. B., Ankara, 2022, s.150.

¹⁷⁰ Şanlı, 470.

¹⁷¹ Brand, R.A./Jablonski, S.R.: *Forum Non Conveniens: History, Global Practice, and Future Under the Hague Convention on Choice of Court Agreements*, 3. B., New York, 2007, s. 34.

Bu bakımdan taraflar, *forum non conveniens* doktrininin uygulandığı bir hukuk sisteminde uyuşmazlıklarını mahkemeye taşıdıklarında mahkeme, açıklanan faktörleri göz önüne alarak uyuşmazlığı görmek için elverişli olmadığına karar verebilir.

Forum non conveniens uygulaması yalnızca ihtiyati tedbir talebi bakımından gündeme geldiğinde bu durumun Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine etkisinin ne olacağı sorusuna yanıt aramak yerinde olacaktır. Amerikan hukuku bakımından *forum non conveniens* doktrininin uyuşmazlık konusu taleplerin bir kısmı bakımından uygulanması mümkündür. Bazı eyalet yasaları, davayı gören mahkemenin takdir yetkisiyle bir davanın bir kısmını reddetmesine özel olarak izin vermektedir.¹⁷²

Türk hukukunda *forum non conveniens* doktrini uygulanmamasına rağmen¹⁷³ esas bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin olmadığı ve Amerikan mahkemelerinde görülen bir davada taraflardan biri Türkiye’de bulunan bir taşınmazın devrini engelleyici bir tedbir talep ettiğinde Amerikan mahkemesinin *forum non conveniens* doktrinine dayanarak kendini yalnızca bu talep özelinde yetkisiz görmesi mümkündür. Bu durumda kanaatimizce ihtiyati tedbir talebi bakımından Türk mahkemelerinin yetkisinin olduğunun kabulü gereklidir.

VI. İHTİYATİ TEDBİR KARARININ TENFİZ EDİLMESİNE İMKAN TANINMASI

Geçici nitelikte olmaları sebebiyle, yabancı bir devlet mahkemesinden alınan ihtiyati tedbir kararlarının Türk hukukuna göre tenfizi mümkün değildir.¹⁷⁴ Bununla birlikte,

¹⁷² Brand/Jablonski, s. 57.

¹⁷³ Sökmen-Güler, s.150.

¹⁷⁴ Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 200.

doktrinde bu kararların tenfizinin mümkün olabileceğine ilişkin görüşler bulunmaktadır.

Bir görüşe göre, yabancı unsurlu geçici hukuki koruma kararlarının tenfizi olanaklı hale getirilmelidir ve buna yetki sözleşmesiyle yetkili kılınmak istenen yabancı mahkemede verilen ihtiyati tedbir kararları da dahildir.¹⁷⁵ Bu görüşün temeli ise Lahey Sözleşme Taslağı'na dayanmaktadır.¹⁷⁶

Diğer bir görüşe göre ise yabancı mahkemenin hukukuna göre tedbir kararı uyuşmazlık konusunu kesin ve nihai olarak çözüyor ise ilgili tedbir kararı Türkiye'de tenfiz edilmelidir.¹⁷⁷ Ancak bir tedbir kararı uyuşmazlığın esasını kesin ve nihai olarak çözmekte ise ortada bir ihtiyati tedbir kararı bulunduğundan bahsedilemeyecektir. Zira ihtiyati tedbir kararlarının esas amacı, uyuşmazlığın esas çözülene kadar talep sahibine geçici nitelikte bir koruma sağlamasıdır.

Diğer bir görüşe göre ise tedbir talepleri hiçbir şekilde Türkiye'de tenfiz edilemeyecektir ancak Türkiye'de ihtiyati tedbir talebinde bulunulurken yabancı bir mahkemeden alınan tedbir kararı delil olarak gösterilebilir.¹⁷⁸ Kanunun mevcut haline rağmen Türkiye'de ihtiyati tedbir talep edilebiliyor olsa idi zaten yabancı mahkemeden alınan tedbir kararının delil olarak sunulmasına gerek kalmazdı. Buradaki sorun Türkiye'de esas hakkında yetkili bir mahkeme olmadığından ihtiyati tedbir kararı almak için yetkili bir mahkeme bulunmamasıdır. Söz konusu ihtiyati tedbirin

¹⁷⁵ Özbek-Hadimoğlu, s. 119.

¹⁷⁶ 2001 tarihli taslak metinde, “*Uyuşmazlığın esasına bakmaya yetkili olmasa bile, Sözleşme’ye taraf bir devlet mahkemesi, beyaz listede belirlenmiş yetki kuralları uyarınca yetkili olan bir taraf devlet mahkemesinde açılmış ya da bu mahkemede görülecek bir davadaki esasa ilişkin talebin korunması amacıyla, ülkelerinde bulunan mallarla ilgili olarak ya da o ülkede tenfiz edilebilecek geçici ve koruyucu tedbir kararı verebilir*” düzenlemesi yer almaktadır. Taslak metin hakkında detaylı bilgi için bkz. Özbek-Hadimoğlu, s. 91-94.

¹⁷⁷ Nomer, Devletler Hususi Hukuku, s. 392.

¹⁷⁸ Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 150.

Türkiye’de icrası gerekecek ise yabancı mahkemeden alınan tedbir kararı, Türkiye’de icra edilemediği sürece talep sahibine ihtiyati tedbir kararının verilmesi ile amaçlanan hukuki yararı sağlamayacaktır.

Kanaatimizce geçici nitelikte olan kararların tenfizinin olanaklı hale getirilmesini öngören çözümler isabetli değildir. Zira HMK m. 390’a veya MÖHUK kapsamına yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemeyi gösteren bir hüküm eklenmesi ile sorun çözülebilecekken tenfiz müessesesinin temelini teşkil eden bir kuralın değiştirilmesi makul gözükmemektedir. Ayrıca, geçici hukuki koruma tedbiri kararlarının tenfizi hukuk güvenliği bakımından da sakıncalı olarak addedilmektedir.¹⁷⁹ Gerçekten de ihtiyati tedbir uyuşmazlığın esasını çözmez, yalnızca talep sahibine geçici olarak bir koruma sağlar. Yargılamanın sonucunda, ihtiyati tedbir talep eden tarafın iddiasında haksız olduğu da ortaya çıkabilir. Bu nedenle geçici şekilde hukuki koruma sağlayan bir kararın tenfiz edilmesi, hukuk güvenliğini zedeleyebilecektir.

VII. İSTİSNAİ HALLERDE YETKİ TESİSİ: *FORUM NECESSITATIS* İLKESİNİN TÜRK HUKUKU BAKIMINDAN UYGULANABİLİRLİĞİ

Anayasa m. 37 ve m. 142 hükümleri uyarınca Türk mahkemelerinin yetkisinin kanunla belirlenmesi esas olsa da MÖHUK ve HMK kuralları uyarınca Türkiye’de yetkili bir mahkeme bulunmamasına rağmen bazı istisnai hallerde davanın Türk mahkemesinde görülmesi ihtiyacı doğabilir. Bu ihtiyaç (i) kamu düzeninin müdahalesinden veya (ii) milli mahkemelere müracaat edemeden kaynaklanabilir.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Şanlı, s. 245.

¹⁸⁰ Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 123.

MÖHUK ve HMK kuralları uyarınca Türkiye’de yetkili bir mahkeme bulunmamasına rağmen, kamu düzeni gereğince bir uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülmesi gerekiyorsa Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğacağı belirtilmektedir.¹⁸¹

Yabancı olan taraflar, imkânsızlık ve zaruret hali gibi nedenlere kendi milli mahkemelerine başvuramıyorlar ise bu durumda da hak arama özgürlüğünün kısıtlanmaması adına Türk mahkemelerinin yetkisinin tesis edilebileceği düzenlenmiştir.¹⁸² Bu kuralın temeli eski tarihli bir Yargıtay kararına dayanmaktadır. Yargıtay 2. HD.’nin 1945 yılında vermiş olduğu kararda, 2. Dünya Savaşı döneminde siyasi çatışmalardan ötürü Almanya’ya giderek dava açmaları mümkün olmayan kişiler bakımından Türk mahkemelerinin yetkisinin tesis edilebileceği belirtilmiştir.¹⁸³ Buradan hareketle, mücbir sebebin olduğu veya kamu düzeninden ileri gelen hallerde Türk mahkemelerinin yetkisinin tesis edilebileceği kabul edilmiştir. Ancak hareket noktası olan Yargıtay kararının çok eski tarihli olması ve o dönemki koşulların gerçek bir imkânsızlık ve zaruret hali olduğu unutulmamalıdır. Bu şekilde bir yetki tesisi istisnai olup onun yaygınlaştırılması isabetli değildir. Zira mücbir sebep veya kamu düzeni istisnasının her somut olayda titizlikle değerlendirilmesi gereklidir; yaygınlaştırılması halinde Türk mahkemelerinin aşkın (*exorbiant*) yetki tesis edilmesi anlamına gelecektir¹⁸⁴

Hollanda Medeni Usul Kanunu¹⁸⁵ m. 9/f. 1’de benzer bir durum, *forum necessitatis* olarak düzenlenmiş olup başka bir ülke mahkemesinde dava açmak imkansız ise veya

¹⁸¹ Çelikel/Erdem, s. 568. Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 123.

¹⁸² Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 124.

¹⁸³ Yargıtay, 2.HD., E. 37, K. 1922, T. 6.4.1945; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 477.

¹⁸⁴ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 477.

¹⁸⁵ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv), m. 9/ f.1.

davacının hak arama yolları ortadan kalkarak imkânsız hale gelmişse, talep sahibinin hak arama özgürlüğünü muhafaza etmek amacıyla Hollanda mahkemeleri *forum necessitatis* doktrini gereği istisnai bir şekilde yetki kazanabilmektedir.¹⁸⁶

Türk hukukunda *forum necessitatis* benzeri bir düzenleme bulunmamakta ancak istisnai olarak yukarıda açıklandığı üzere, kamu düzeni ve zaruret halinden ötürü Türk mahkemelerinin yetkisinin tesisi söz konusu olabilmektedir.

Türk mahkemesinin yetkisinin bu yollarla tesis edilmesi halinde, esas dava hakkında yetkili mahkeme de olacaktır. İşte böyle bir durumda esas dava hakkında kamu düzeni veya zaruret nedeniyle yetkili olan mahkeme ihtiyati tedbir kararı alma konusunda da yetkili olacaktır.

Buna karşılık, aslı dava bakımından değil, sadece ihtiyati tedbir bakımından kamu düzeni ve zaruret nedeniyle Türk mahkemelerinin yetki tesis edilebilir mi? İhtiyati tedbir kararı alınması için şartlar oluştuğunda¹⁸⁷ ilgili tarafın yargılama sonucunu beklemesi dava konusu olan hak veya şeye ulaşmasını imkânsız hale geleceği için, bu durum hak arama özgürlüğünün ihali veya ihkak-ı hakkın önüne geçilmesi gibi nedenlerle kamu düzeni için bir gerekçe sayılabilir mi?

Öğretide kamu düzeni gereği veya hukuki/fiili imkansızlıklar gereği yetki tesis edilmesinin çok istisnai hallerde meydana gelebileceği belirtilmiş olup her imkansızlık halinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğacağı yorumunun yapılmasının yerinde olmadığı kabul edilmektedir.¹⁸⁸ Türk milletlerarası özel hukuk ve usul hukukuna ilişkin kanunun bulunmadığı dönemde çok istisnai hallerde tesis

¹⁸⁶ Şanlı/Esen/Ataman-Fıganmeşe, 476.

¹⁸⁷ Bkz. Birinci Bölüm, I, B.

¹⁸⁸ Çelikel/Erdem, s. 568.

edilmiş bu yetki halinin kapsamının genişletilmesi Türk hukukundaki milletlerarası yetki sisteminin göz ardı edilmesi anlamına gelecektir.

İhtiyati tedbir talebinde bulunulacak yetkili bir mahkeme tespit edilememesi sebebiyle davacı veya alacaklı nezdinde ciddi mağduriyetler yaşanabilecektir. Zira esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesi bulunmaması sebebiyle ihtiyati tedbir talep edilemeyecek ve yargılamanın sonucu beklenmek zorunda kalınabilecektir. Bu sorunun kamu düzeninden veya hukuki/fiili imkânsızlık hallerinden sayılarak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilip edilemeyeceği sorusu potansiyel bir çözüm olabilecek ise de bu soruya olumsuz yanıt vermek gerekecektir.

Zira uygulaması çok istisnai olan bu yetki tesisi türü, kamu düzeni kavramının genişletilmesi anlamına gelebilecektir. Bunun yerine, ihtiyati tedbir bakımından yetkinin tesis edilmesi daha ulaşılabilir bir yol vasıtasıyla olmalıdır.

VIII. MEVZUATTA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI

A. Hukuk Muhakemeleri Kanununda Düzenleme Yapılması

Bir görüşe göre yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından gerek yabancı devlet mahkemesinde dava açmadan önce, gerek açıldıktan sonraki safhada Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınabileceği şeklinde eskinden beri var olan uygulamanın devam etmesi için HMK m. 390 hükmünün değiştirilmesi gerekmektedir.¹⁸⁹

Alagonya/Yıldırım/Deren-Yıldırım tarafından HMK Tasarısı'na “*İhtiyati tedbirde görevli ve yetkili mahkeme*” başlıklı maddenin “*İhtiyati tedbir dava açılmadan önce*

¹⁸⁹ Çelikel/Erdem, s. 588.

*esas hakkında yetkili ve görevli mahkemeden veya tedbirin icra edileceği yer mahkemesinde; dava açıldıktan sonra ise, asıl davanın görüldüğü yer mahkemesinden talep edilir” yönünde bir hüküm teklifi getirilmiştir.*¹⁹⁰

Bu teklif, mevcut durumda Brüksel Ibis Tüzüğü’nde yer alan düzenleme ile de uyumlu gözükmektedir. Zira Brüksel Ibis Tüzüğü m. 35’e göre üye devlet mahkemelerinden herhangi biri davanın esası hakkında yetkisi olmasa dahi kendi hukukuna uygun düştüğü ölçüde geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedebilmektedir.¹⁹¹

Öte yandan *Alagonya/Yıldırım/Deren-Yıldırım* tarafından yapılan teklif, her ne kadar dava açılmadan önce yapılacak tedbir talepleri için yetki sorununu çözsede dava açıldıktan sonra ihtiyaç duyulacak tedbir taleplerinde yetki bakımından ortaya çıkacak sorunu gidermemektedir. Zira dava yabancı bir mahkemede halihazırda görülüyorsa ve Türkiye’de icra edilecek bir ihtiyati tedbire ihtiyaç duyuluyorsa bu durumda yine

¹⁹⁰ Alagonya, Y./Yıldırım, K./Deren-Yıldırım, N.: *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Önerileri*, İstanbul, 2006.

¹⁹¹ Brüksel Ibis Tüzüğü, geçici tedbirlerin farklı yargı yerleri ile ilişkisi bakımından iki farklı rejim öngörmektedir: (i) Esas davaya bakma yetkisine sahip mahkeme tarafından verilen tedbirler, Tüzük kapsamında serbestçe diğer üye ülkelerde icra edilebiliyor olmalıdır. Ancak, davalının duruşmaya çağırılmadan verilen tedbir kararları davalıya tebliğ edilmeden tanınmamalı ve tenfiz edilmemelidir. (ii) Yargı yetkisi olmayan bir üye devletin mahkemesi tarafından verilen tedbirlerin etkisi, o üye devletin toprakları ile sınırlıdır ve diğer üye devletlerde doğrudan uygulanamaz. Ancak taslak teklifin 9. bölümünde Brüksel rejimin temel amacının mahkeme kararlarının serbestçe dolaşımını geliştirmek ve adalete erişimi kolaylaştırmak olduğu belirtilmiş olsa dahi Brüksel Ibis Tüzüğü’ne uygun olarak alınan ihtiyati tedbir AB sınırlarında serbestçe dolaşamamakta tenfiz edilememektedir. Tüzüğe göre esas hakkında yetkili olmayan mahkemelerden tedbir talep edilmesi ancak gerçek bir bağlantı varsa mümkündür. Ancak gerçek bağlantı tam olarak tanımlanmamıştır. Bu husus öğretilerde eleştirilmektedir. Konu ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz.: Pretelli, I.: *Provisional and Protective Measures in the European Civil Procedure of the Brussel I System*, V. Lazic’ and S. Stuij (eds.), *Brussels Ibis Regulation, Short Studies in Private International Law*, 2016. Heinze, C.: *Choice of Court Agreements, Coordination of Proceedings and Provisional Measures in the Reform of the Brussels I Regulation*, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht / The Rabel Journal of Comparative and International Private Law* Bd. 75 H.3, 2011. Hovaguimian, P.: “The Enforcement of foreign judgements under Brussels I bis: false alarms and real concerns”, *Journal of Private International Law*, 2015. Honorati, C.: “Provisional Measures and The Recast of Brussels I Regulation: Missed Opportunity For a Better Ruling”, *Rivista di diritto internazionale privato e processuale*, 2012. Collins, L.: “*Provisional and Protective Measures in International Litigation*”, *Essays in International Litigation and the Conflict of Laws*, Oxford, 1994, s. 7-186.

Türkiye’de tedbir talep edilecek bir mahkemenin bulunmadığı sonucuna yol açmaktadır.

HMK’da dava açılmadan önce talep edilecek ihtiyati tedbir kararlarında yetkiye ilişkin düzenlemenin yabancı unsurlu uyuşmazlıkların ve milletlerarası usul hukukun işleyiş ve gereklerine uygun olarak değiştirilmesi önerilmektedir.¹⁹²

Nitekim 2020 yılında Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Teklifi ile Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunmadığı durumlarda ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemenin tespiti için çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Teklifin 41. maddesinde yer alan ve HMK m. 390’ın 1. fıkrasına eklenmesi teklif edilen kural ise şu şekildedir: *“Esas hakkında yabancı devlet mahkemesinin, hakemin veya hakem kurulunun görevli ve yetkili olması halinde, ihtiyati tedbir, bu talebe konu hak veya şeyin bulunduğu yer Türk mahkemelerinden talep edilir.”*¹⁹³ Teklif metninde güncel durumda yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir talepleri bakımından ortaya çıkan yetki sorunu kapsamlı ve net bir şekilde ifade edilmiştir:

“Bir uyuşmazlıkta yabancı bir devlet mahkemesinin veya yabancı bir hakem veya hakem kurulunun görevli ve yetkili olması, o uyuşmazlığın esası bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Buna bağlı olarak uygulamada, esas hakkında yabancı bir mahkemenin veya yabancı bir hakem veya hakem kurulunun görevli ve yetkili olduğu hallerde, Türk mahkemelerinin, esas

¹⁹² Süral, 211.

¹⁹³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Teklifi için bkz. https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y3/T2/WebOnergeMetni/f8bd5371-6e30-4bee-b63e-fa1614aec219.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab200098206863dd7a9b7895e373b16d91af81cf14ab39910911e80a6da337acf898a1087fb720971430007d122f8bc46fc8599e6d7cd14be2a0d43eb5fced01144e140325d61cd74f76ba599e10680d8606ff67e9e863662e1b1e (E.T.: 23.02.2025)

hakkında yetkili mahkeme olmadıkları gerekçesiyle ihtiyati tedbir talepleri bakımından kendilerini yetkili görmedikleri kabul edilmektedir. Yabancı mahkemelerde açılan davalar veya yabancı ülkelerde yürütülen tahkim yargılamalarında, Türk mahkemelerinin tedbir kararı veremeyeceği yönündeki sonuç, yargılama hukukunun amaçları ile bağdaşmamaktadır. Yabancılık unsurlu işlemlerin taraflarına ihtiyati tedbir korumasının sağlanması, bizatihi hukukun gayesi içindedir. Diğer taraftan ihtiyati tedbir kararları, geçici nitelikte bir hukuki koruma sağladığından, yabancı mahkemelerce veya hakem heyetlerince verilen ihtiyati tedbir kararlarının tanınması ve tenfizi de mümkün değildir. Bu durumda, esas davaya bakmakta olan yabancı mahkemenin veya hakemin ya da hakem heyetinin, Türkiye'deki mal ve alacaklarla ilgili olarak vereceği tedbir kararı, Türkiye'de bir etkiye sahip olmayacak ve dolayısıyla yabancı mahkeme veya hakem heyetindeki davanın nihai hedefi bakımından davacıya bir koruma sağlanamayacaktır. Düzenlemeyle, esas hakkında yabancı bir devlet mahkemesinin veya hakemin ya da hakem kurulunun görevli ve yetkili olması halinde, ihtiyati tedbir istemine konu hak veya şeyin bulunduğu yerdeki Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edileceği hükme bağlanmaktadır.”

Ancak, 41. madde teklif metninden çıkarılarak kanunlaşmıştır.¹⁹⁴ Bu maddenin teklif metninden çıkarılma gerekçesi tespit edilememiştir.

¹⁹⁴ 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun metninin nihai hali için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200728-14.htm>. (E.T.: 12.02.2025)

B. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da Düzenleme Yapılması

Yabancı unsuru içeren uyuşmazlıklar bakımından Türk tacirlerin menfaatlerini koruyacak şekilde bir düzenlemenin MÖHUK'un yetkiye ilişkin hükümlerine eklenmesi de önerilmektedir.¹⁹⁵ Zira HMK iç hukuk bakımından usul konularını düzenleme amacı gütmektedir. Diğer bir deyişle HMK, iç hukuktaki sorun ve ihtiyaçlar gözetilerek kaleme alınmıştır. Bu nedenle yabancı unsuru içeren uyuşmazlıklarda ortaya çıkabilecek her sorunun değerlendirilmediği söylenebilecektir. Tek bir kanuna hem iç hukuktaki hem yabancı unsur taşıyan ve milletlerarası usul hukukunun alanına giren uyuşmazlıklara ilişkin usul kurallarının aynı anda değerlendirilmesinin beklenmesi de yerinde olmayacaktır. Bu nedenle MÖHUK kapsamında, uygulamada ortaya çıkan sorunlar bakımından daha detaylı usul kurallarının düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

Bu bakımdan milletlerarası usul hukukunu gözetilen düzenlemelerin MÖHUK kapsamında yapılmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz. İlave olarak, tacirler bakımından düzenlemenin MÖHUK'ta yapılması, dava açılmadan önce alınacak ihtiyati tedbir talepleri bakımından düzenlemenin HMK'ya eklenmesi halinde yabancı unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından dağınık bir düzenleme teşkil edecektir. Bunun yerine yabancı unsur taşıyan tüm uyuşmazlıklar bakımından ihtiyati tedbire ilişkin yetki kurallarının tamamının MÖHUK kapsamında yapılması daha doğru bir yöntem olacaktır.

¹⁹⁵ Sürat, 211.

1. İhtiyati Tedbir Kararları Bakımından Özel Yetki Kuralı Getirilmesine İlişkin Öneri

Bir görüşe göre Türk mahkemelerinin yabancı unsur bulunan uyuşmazlıklara ilişkin ihtiyati tedbir kararı alma yetkisinin MÖHUK kapsamında düzenlenmesi HMK’da düzenlenmesinden daha uygun olacaktır.¹⁹⁶ Bu görüş kapsamında MÖHUK kapsamına şu maddenin dahil edilmesi önerilmiştir: “*Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir kararları, tedbir talebinin doğduğu esasa ilişkin uyuşmazlığın Türkiye’de görüldüğü ya da görüleceği mahkemeden talep edilir. Türk mahkemelerinde veya yabancı ülke mahkemelerinde görülecek ya da görülen uyuşmazlıklarla ilgili ihtiyati tedbir kararları, Türkiye’de tedbir konusu mal veya hakkın bulunduğu yer mahkemelerinden de talep edilebilir.*”

Kanaatimizce yabancı unsurlu uyuşmazlıklar kapsamındaki ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetki kuralının MÖHUK’ta düzenlenmesi daha doğru bir tercih olacaktır. Zira MÖHUK m. 1/1’de yabancı unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bu kanun kapsamında düzenlendiği belirtilmiştir. Bu nedenledir ki iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarından ayrılan bir düzenleme yapıldığı takdirde bu düzenlemenin, MÖHUK’un özel yetki kuralları çerçevesinde yer alması daha uygun olacaktır.

Bizim önerimiz ise MÖHUK’a “Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, ihtiyati tedbir dava açılmadan önce, esas hakkında yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise ancak asıl davayı gören mahkemeden talep edilir. Ancak Türkiye’de esas hakkında yetkili bir mahkeme bulunmuyor ise bu durumda ihtiyati tedbir, ihtiyati tedbir konusu

¹⁹⁶ Tiryakioğlu, s. 933. Benzer yönde bkz. Özbek-Hadimoğlu, s. 133; Erkan, s. 249; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 550.

mal veya hakkın bulunduğu yer mahkemesinden talep edilir” şeklinde bir eklemenin yapılması yönündedir.

Bu şekilde bir düzenleme yapılması halinde davanın esası hakkında milletlerarası yetkisi bulunan bir Türk mahkemesi bulunduğu yetkili mahkemenin tespiti HMK m. 390’da yer alan kural uyarınca yapılmış olacak ve her iki düzenleme arasında paralellik oluşacaktır. Önerimizin ikinci cümlesi ile ise esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesi bulunmadığında ihtiyati tedbir konusu mal veya hakkın bulunduğu yer mahkemesinden ihtiyati tedbir talep edilebilecektir.

2. İhtiyati Tedbir Kararlarının Tenfiz Edilebilmesine İlişkin Düzenleme Yapılması

Bir görüşe göre yabancı mahkemeler tarafından verilen tedbir kararlarının tenfizi MÖHUK’a eklenecek şu hüküm ile mümkün kılınmalıdır: “*Aleyhine tenfiz talebinde bulunulan tarafın savunma hakkına uygun olmak kaydıyla, verildiği devlet hukukuna göre icra edilebilir nitelikte olan geçici hukuki koruma kararları tenfiz edilebilir.*”¹⁹⁷ Geçici hukuki koruma kararlarının geçici nitelikte olması ve asıl yargılama sonucunda kaldırılmasına hükmedilebilme ihtimali olması sebebiyle bu fıkra ya mahkemenin belirleyeceği teminatı yatırma şartının da eklenmesi önerilmiştir.

HMK m. 390 hükmünde yalnızca esasa bakmaya yetkili mahkeme tarafından ihtiyati tedbir kararı verilebileceği düzenlendiğinden yabancı unsurlu olan ve olmayan ihtiyati tedbir talepleri arasında yeknesaklık olması için yalnızca uyuşmazlığın esası bakımından yetkili olan mahkemece verilmiş ihtiyati tedbir kararlarının tenfizinin olanaklı kılınması önerilmiştir: “*MÖHUK’un 50. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen*

¹⁹⁷ Özbek-Hadimoğlu, s. 197.

koşullara uymak şartıyla, yalnızca esasa bakmaya yetkili mahkemeler tarafından verilmiş ihtiyati tedbir şeklindeki geçici hukuki koruma kararlarının tenfizi mümkündür.”¹⁹⁸

Bu görüş ile ihtiyati tedbir taleplerine ilişkin yetki kuralları değiştirilmeksizin yabancı mahkemeler tarafından verilen ihtiyati tedbir taleplerinin Türkiye’de icrası olanaklı kılınmak suretiyle sorun çözülmeye çalışılmıştır.

Bu öneri, geçici hukuki koruma kararlarının tenfizini olanaklı kılan bağlayıcılığı olan ve olmayan milletlerarası ve uluslararası düzenlemelerle paralellik göstermektedir.¹⁹⁹ Ancak ihtiyati tedbir kararları bakımından Türkiye’de yetkili bir mahkeme göstermek yerine yabancı mahkemeler tarafından verilen kararlarının tenfizinin olanaklı kılınması bu hatalı ve yanlış uygulamanın devamı anlamına gelecektir. Zira ihtiyati tedbir kararları nitelikleri itibarıyla hızlı ve acele bir şekilde icra edilmesi gereken kararlardır. Türkiye’de bu kararı en hızlı şekilde icra edecek bir mahkeme gösterilmesi yerine uzun ve meşakkatli bir yol olan tenfiz sürecine tabi tutmak ihtiyati tedbir müessesinin doğasına aykırı düşecektir.

IX. DİĞER GÖRÜŞLER

Bazı yazarlar, esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesi olmadığı ancak tedbir konusu mal ve alacakların Türkiye’de bulunduğu hallerde ihtiyati tedbir talepleriyle sınırlı olmak üzere, uyuşmazlık konusu malvarlığını, hakkında ihtiyati tedbir talep edilen malvarlığı olarak anlamak gerektiğini belirtmişlerdir. Bu suretle HMK m. 9 uyarınca

¹⁹⁸ Özbek-Hadimoğlu, s. 198.

¹⁹⁹ Bkz. İkinci Bölüm, II.

gereğince Türkiye’de yetkili mahkemenin tespit edilebileceği sonucuna ulaşmaktadırlar.²⁰⁰

Bu çözüm yolu birkaç açıdan uygulanabilir olmaktan uzaktır. İlk olarak hakkında açıkça yetki kuralı olan bir konuda farklı bir yetki kuralının uygulanması mahkemeler tarafından seçilebilecek bir çözüm yolu değildir. İlave olarak ihtiyati tedbir talepleri daha önce de açıklandığı üzere dava sonuçlanıncaya kadar geçerliliği olan koruyucu ve önleyici nitelikte tedbirlerdir. Dolayısıyla ihtiyati tedbir konusu olan malvarlığının kendi başına uyuşmazlık konusu malvarlığı olarak yorumlanması, ihtiyati tedbirin doğasına aykırıdır.

²⁰⁰ Sürat, s. 204.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TAHKİM YARGILAMASINDA TÜRK MAHKEMELERİNİN İHTİYATİ

TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

I. MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU UYARINCA HAKEM KURULUNUN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

A. Genel Olarak

Uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözülmesinin ardında yatan en önemli motivasyonlardan biri, tahkim yargılamasında uyuşmazlıkların, devlet mahkemeleri ile kıyaslandığında daha kısa bir süre içerisinde sonuçlanmasıdır.²⁰¹ Ancak buna rağmen günümüzde uluslararası hakemlerin yoğun takvimi, tarafların ve tahkim yerinin birbirinden uzak coğrafi konumlarda olması gibi sebeplerle tahkim yargılamaları da uzun sürebilmektedir.²⁰²

Bu durumda taraflardan biri, diğer tarafın yargılama sonucunda ulaşmak istediği haklı sonucu bertaraf etmek için belirli hakların engellenmesine, delillerin yok edilmesine veya malvarlığı değerlerinin elden çıkarılmasına yönelik davranışlarda bulunabilir.²⁰³

Bu durumda davacının, davanın sonuçlanmasını beklediği halde davayı kazanması durumunda elde etmeyi amaçladığı hakları tehlikeye girecek²⁰⁴ ve dava

²⁰¹ Akıncı, Z.: Milletlerarası Tahkim, 3. B., İstanbul, 2020, s. 12.

²⁰² Akıncı, Z.: Arbitration Law of Turkey: Practice and Procedure, 1.B., New York, 2011, s. 61.

²⁰³ Arslan, s. 691.

²⁰⁴ Akıncı, Tahkim, s. 193.

sonuçlandığında bu hakları hiç veya gereği gibi elde edememe riski söz konusu olabilecektir.

İşte bunun gibi yargılama sürecinin uzunluğunun yol açabileceği olumsuzluklardan ve tehlikelerden hak talebinde bulunan kişileri koruyan ve onlara hukuki güvence sağlayan geçici hukuki koruma tedbirleri, tüm hukuk sistemleri açısından yargının etkinliğini güvence altına alan unsurları ifade eder.²⁰⁵ Bunun yanında, ihtiyati tedbir kararlarının, kararın verildiği ülkeler dışında icra edilememesi ve bu hususta tenfize ilişkin düzenlemelerin sınırlı olması sebebiyle kararın icra edileceği yer mahkemesinden alınacak ihtiyati tedbir kararları daha önemli hale gelmektedir.²⁰⁶

Tahkim yargılamalarında tarafların, tahkim yerinin ve hakemlerin farklı coğrafi konumlarda olmasının mümkün olduğu daha önce belirtilmişti. Bu durumun bir sonucu da davalı tarafın yargılama sonuçlanmadan önce uyuşmazlık konusunu, hakem kararının tenfiz edilmesine ihtiyaç duyulacak başka bir ülkeye kolayca kaçırabilecek olmasıdır.²⁰⁷ Bu durumda tahkim yargılaması sona erdiğinde hakem kararının, malvarlığı değerinin kaçırıldığı ülkede icra edilmesi için tenfiz edilmesi gerektiğinden hakkın elde edilmesi zorlaşacak ve belki imkânsız hale gelecektir. İşte bu nedenle tahkim yargılamaları sırasında gerek mahkeme gerek hakem veya hakem kurulu tarafından verilecek ihtiyati tedbir kararları, yargılamanın amacına ulaşması için büyük önem taşımaktadır.

²⁰⁵ Balkar-Bozkurt, S.: “Milletlerarası Tahkime Konu Uyuşmazlıklarda Hakemlerin Geçici Koruma Tedbirlerine Hükmedebilme Yetkisi ve Imperium Kavramı”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi- 2017/2, s. 260.

²⁰⁶ Kırılı-Aydemir, s. 318.

²⁰⁷ Born, Gary B: “International Commercial Arbitration”, Vol II, Kluwer Law International The Hague, 2009, s. 1943.

Geçmişte uzun bir dönem boyunca hakemlerin ihtiyati tedbir kararı veya geniş anlamda geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmetmesi konusunda yetkili olmadığı kabul edilmiştir.²⁰⁸ Ancak son yıllarda uluslararası ticari tahkimin gelişmesi, tahkime olan talebin artış göstermesi ve öneminin kavranması gibi sebeplerle hakem heyetleri tarafından da geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedilebileceği kabul edilmiştir.²⁰⁹

MTK'nın yürürlükte olmadığı dönemde, milletlerarası tahkime ilişkin ayrı bir kanuni düzenleme olmadığından HUMK m. 511-513'te yer alan tahkime ilişkin hükümler uygulama alanı bulmaktaydı. Öte yandan tahkim hukuku kapsamında Türkiye'nin o dönemde tarafı olduğu milletlerarası anlaşmalar²¹⁰ da Türk tahkim mevzuatının bir parçasını teşkil ediyordu.²¹¹ HUMK'un tahkimi düzenleyen hükümlerinde ise hakemlere ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verme yetkisi tanınmadığından MTK öncesinde Türk tahkim hukukunda ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz talepleri yalnızca devlet mahkemelerine yöneltilebilmekteydi.²¹²

MTK'nın yürürlüğe girmesi ile tahkim yargılamalarında hakem veya hakem kuruluna ihtiyati tedbir kararı verme imkanı tanınmıştır: MTK m. 5/f.2 ile taraflar aksini kararlaştırmadığı sürece hakem kurulu ihtiyati tedbir ve ihtiyati hacze hükmedebilmektedir.

Benzer şekilde *United Nations Commission on International Trade Law* (UNCITRAL)

Uluslararası Ticari Tahkim Model Kanununda 2006 yılında yapılan değişiklikler

²⁰⁸ Taşpolat-Tuğsavul, M.: 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 2014, s. 2073.

²⁰⁹ Taşpolat-Tuğsavul, s. 2073.

²¹⁰ 1961 tarihli Avrupa Sözleşmesi ve Washington Sözleşmesi (ICSID).

²¹¹ Akıncı, Z.: Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, No: 81, 1997, s. 218.

²¹² Akıncı, İhtiyati Tedbir, s. 219.

kapsamında taraflarca aksi kararlaştırılmadığı sürece hakem heyetinin ihtiyati tedbir kararı verebileceği hüküm altına alınmıştır.²¹³

Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi (SIAC), Uluslararası Ticaret Odası (ICC) ve Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi (LCIA) başta olmak üzere dünyada birçok tahkim kuruluşu hakemlerin ihtiyati tedbir taleplerini incelemesine izin vermektedir.²¹⁴

Tahkim yargılaması sırasında mahkemeler yerine hakem veya hakem kurulundan ihtiyati tedbir talep edilmek istenmesinin birden fazla sebebi olabilir. Bunlardan biri de tahkim yargılaması sırasında gizliliğin sağlanabilmesidir.²¹⁵ Diğer bir deyişle tarafların uyuşmazlıklarının çözümünde devlet mahkemeleri yerine tahkim yargılamasını seçmelerinin sebeplerinden biri de tahkim yargılamasında özel ve gizli bir yargılama usulünün uygulanması²¹⁶, devlet mahkemelerinde olduğu gibi aleniyet kazanmamasıdır. Benzer şekilde, tahkim yargılaması sırasında ihtiyati tedbire ihtiyaç duyulduğunda, devlet mahkemelerine başvurulduğu takdirde uyuşmazlığın tahkim mahkemesindeki gizliliği sürdürülemeyebilecektir.²¹⁷ Bu nedenle de hakem veya

²¹³ 2006 yılında kabul edilen değişikliklerle UNCITRAL Uluslararası Ticari Tahkim Model Kanunu, IV/A 1. Kısım Madde 17/1 (<https://rm.coe.int/uncitral-ticari-tahkim-model-kanunu/1680a72db8>, E.T. 19.03.2025).

²¹⁴ SIAC Tahkim Kuralları Madde 30/1: “Hakem Kurulu, bir tarafın talebi üzerine, uygun gördüğü bir ihtiyati tedbir veya başka herhangi bir geçici hukuki tedbire hükmedilmesine ilişkin bir emir veya Karar çıkarabilir. Hakem Kurulu, geçici hukuki tedbir talep eden tarafa, talep edilen tedbirle ilgili uygun teminat göstermesini emredebilir.”; ICC Tahkim Kuralları Madde 28: “Taraflar aksini kararlaştırmamışsa, hakem kurulu, dosya kendisine ulaştırıldığı gibi derhal, taraflardan birinin isteği üzerine, uygun bulduğu geçici hukuki koruma tedbirine karar verebilir. Hakem kurulu, bu tür bir tedbir kararı verilmesini, talepte bulunan tarafın gerekli teminatı göstermesine bağlayabilir. Bu tür bir tedbir kararı, hakem kurulunun uygun bulduğu şekilde, gerekçesi belirtilerek talimat veya nihai karar şeklinde verilebilir.”; LCIA Tahkim Kuralları Madde 25/1: “Tahkim Mahkemesi, herhangi bir tarafın başvurusu üzerine, diğer taraflara bu başvuruya yanıt vermeleri için makul bir fırsat tanıdıktan sonra ve aşağıdaki durumlarda uygun gördüğü şartlar çerçevesinde geçici koruma tedbirlerine karar verme yetkisine sahip olacaktır.”

²¹⁵ Yeşilova, B.: Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, I.B., İzmir, 2008, s. 711.

²¹⁶ Şanlı, s. 246.

²¹⁷ Wang, W: “International Arbitration: The Need For the Uniform Interim Measures of Relief”, Brook. J. Int'l L., 2003, Vol. 28, No:3, s. 1088. Erten, R: Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, I. B., Ankara, 2010, s. 91-92.

hakem kurulunun da ihtiyati tedbir kararı verme konusunda yetkilerinin bulunması önem arz etmektedir.

B. Milletlerarası Tahkim Kanunun Uygulama Alanı

Uluslararası alanda tahkim kuralları arasında bütünlüğü sağlamayı amaçlayan UNCITRAL Model Kanunu temel alınarak hazırlanan²¹⁸ Milletlerarası Tahkim Kanunu, 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda, Türk hukukunda milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiş olup²¹⁹ tahkime elverişli olduğu sürece tüm ticari uyuşmazlıklara uygulanabilir niteliktedir.²²⁰

1. Tahkim Yerinin Türkiye Olduğu Durumlar

MTK m.1/f.2 uyarınca MTK, yabancı unsur taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklara uygulanmaktadır. Bir uyuşmazlık yabancı unsur taşıyorsa ve tahkim yeri Türkiye olarak belirlendiyse bu durumda tahkim yargılamasına MTK zorunlu olarak uygulanacaktır.²²¹

Taraflar arasındaki uyuşmazlıkta yabancı unsur mevcut ise ilgili tahkim yargılaması, MTK anlamında milletlerarası nitelik kazanacaktır.²²² MTK m.2’de hangi hallerde yabancı unsurun mevcut olduğu sınırlı sayma ilkesi çerçevesinde açıklanmıştır. Bu hallerden biri mevcut olduğu takdirde taraflar arasındaki uyuşmazlık milletlerarası niteliği haiz olacak ve tahkim yeri Türkiye olarak seçildiği takdirde, tahkim yargılaması MTK’nın uygulama alanına girecektir.

²¹⁸ Nomer/Ekşi/Öztekin-Gelgel, s. 44.

²¹⁹ MTK m.1/f.1: “Bu Kanunun amacı, milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”

²²⁰ Akıncı, Arbitration, s. 12.

²²¹ Özbek, M.S.: Tahkim Hukuku: Cilt 1, 1. B., Ankara, 2022, s. 159.

²²² Nomer/Ekşi/Öztekin-Gelgel, s. 45.

Bu noktada MTK'nın uygulanabilmesi için uyuşmazlığın muhakkak yabancı unsur taşıması gerekip gerekmediği sorusunun cevaplanması gerekir. Diğer bir deyişle, uyuşmazlıkta MTK m. 2 anlamında yabancı unsur bulunmadığında, tahkim yeri Türkiye olarak belirlendiğinde ancak taraflar tahkim yargılamasına MTK'nın uygulanmasına karar verdiği durumda tarafların iradesine öncelik vererek MTK'nın uygulanacağı söylenebilecek midir? Bu konuda öğretilerde farklı görüşler mevcuttur.

Bir görüşe göre, yabancı unsur MTK'nın uygulanabilmesi için zaruri bir unsur olup²²³ hiçbir yabancı unsur bulunmayan, diğer bir deyişle yerel nitelikli bir uyuşmazlıkta tahkim yeri Türkiye ise bu durumda taraflar MTK'nın uygulanmasına karar veremeyeceklerdir.²²⁴ Bunun nedeni olarak da MTK'nın hükümleri ile HMK'nın iç tahkime ilişkin hükümlerinin ayrıştırılmış olması ve MTK'nın yürürlüğe girmesi ile HMK'nın tahkime ilişkin hükümlerinin kaldırılmamış olması gösterilmiştir.²²⁵

Diğer bir görüşe göre ise, MTK m.1/f.2 hükmü geniş yorumlanmalı²²⁶ ve uyuşmazlıkta yabancı unsur bulunmasa dahi taraf iradeleri aralarındaki tahkim yargılamasına MTK'nın uygulanmasına karar vermişlerse, diğer bir deyişle MTK'da yer alan usul ve esaslardan yararlanmak istemişler ise bu iradeye öncelik tanınmalı ve MTK'nın uygulanmasına izin verilmelidir.²²⁷

Bu konuda Yargıtay'ın görüşünün yabancı unsurun zorunlu bir unsur olmadığı yönünde olduğu söylenebilecektir. 2014 tarihli bir kararın karşı oy gerekçesinde, yabancı unsur bulunmayan ve tahkim yerinin Bursa olarak belirlendiği bir

²²³ Nomer/Ekşi/Öztekin-Gelgel, s. 46.

²²⁴ Deren-Yıldırım, N.: Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, 1. B., İstanbul, 2004, s.19.

²²⁵ Deren-Yıldırım, Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, s.19.

²²⁶ Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 924.

²²⁷ Akıncı, Tahkim, s. 70. Şanlı, s. 340. Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 924

uyuşmazlıkta, tarafların iradesinin MTK'nın uygulanması yönünde olması sebebiyle aralarındaki tahkim yargılamasının usul ve esaslarına MTK'nın uygulanabileceği belirtilmiştir.²²⁸

2. Tahkim yerinin Yabancı Bir Ülke Olması

MTK m.1/f.2 uyarınca MTK'nın uygulama alanına giren bir diğer durum ise uyuşmazlıkta MTK'nın taraflar veya hakemlerce uygulanmasına karar verilmesidir. Bu durumda tahkim yerinin yabancı bir ülke olması durumunda dahi taraflar veya hakem kurulu MTK'nın uygulanmasına karar vermiş ise MTK m.1/f.2'nin ikinci cümlesi ilgili tahkim yargılamasının usulüne MTK'da yer alan kuralların uygulanmasına izin vermekte olduğu öğretide kabul edilmektedir.²²⁹

Şu halde MTK, *lex arbitri* sıfatı ile değil, tarafların tahkimin usulüne uygulanmak üzere seçtikleri kurallar bütünü olarak uygulanacak olup²³⁰ MTK'nın niteliği, örneğin, tarafların tahkim yerini Londra seçtikleri ve ICC tahkim kurallarını belirledikleri durumda ICC tahkim kurallarının niteliğinden farklı olmayacaktır. Bu durumda MTK'da yer alan kurallar tahkim yeri hukukunun emredici kurallarının izin verdiği ölçüde uygulanacaktır.²³¹

Öte yandan, MTK'nın düzenlemediği konularda Türk hukukundaki diğer kuralların tamamlayıcı işlev görmemesinin mümkün olmaması sebebiyle tahkim yerinin Türkiye

²²⁸ Yargıtay 15. HD., E: 3330/4607, T. 01.07.2014, Kazancı İçtihat Bankası. (Erişim Tarihi: 03.03.2025)

²²⁹ Akıncı, Tahkim, s. 71.

²³⁰ Tiryakioğlu, B.: Tahkim Yerinin Türkiye Olmadığı ve Türk Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulanmasının Taraflarca Seçildiği Durumlarda Ortaya Çıkabilecek Bazı Sorunlar, Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Milletlerarası Özel Hukuk Kongresi, (eds. Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Kübra Altıparmak Elmas, Cansu Kaya Ülken ve Banu Uslu Yiğit), Ankara, 2023, ss. 1035-1051, s. 1044.

²³¹ Yeşilirmak, A.: *Legal Framework, Arbitration in Turkey* (eds Ali Yeşilirmak and İsmail G. Esin), The Netherlands, 2015, s. 4.

dışında bir ülke olarak seçildiği bir tahkim yargılamasında MTK'nın uygulanmasını belirlemenin pratik açıdan çok uygun olmadığı belirtilmiştir.²³²

C. Hakem(ler) Tarafından Alınan İhtiyati Tedbir Kararlarının Sınırları

1. Genel Olarak

Tahkim yargısında görülen uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir taleplerinin hakem heyetine yöneltilmesinin, hakem veya hakemlerin uyuşmazlığa hâkim olmaları nedeniyle avantajlı olduğu söylenebilir. Buna karşılık aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraflar çoğu durumda ihtiyati tedbir kararına uymayı reddedebilir.²³³ Bu durumda hakem veya hakem kurulu tarafından verilen kararların cebri icra yolu ile yerine getirilmesi gerekmektedir. Ne var ki, MTK m. 6/f. 2'den hareketle hakem veya hakem kurulu tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının cebri icra gücü bulunmamaktadır.²³⁴

Hakem veya hakem heyeti tarafından verilen ihtiyati tedbir kararını, ilgili taraf gönüllü bir şekilde yerine getirmedeği takdirde daha üstün bir güce ihtiyaç duyulacaktır. Bu da ihtiyati tedbirin devlet gücü ile yerine getirilmesi, icra ettirilmesi anlamına gelecektir. Tahkim yeri Türkiye olduğu durumda, hakem veya hakem heyeti tarafından verilen ihtiyati tedbir kararının icra edilmesi bakımından MTK m. 6/ f. 3 hükmü uygulanacaktır.

Ancak tahkim yeri Türkiye değil ise bu durumda yabancı hakem veya hakem kurulu tarafından verilen ihtiyati tedbir kararının Türkiye'de icra edilmesi gerektiğinde bu

²³² Tiryakioğlu, Tahkim Yerinin Türkiye Olmaması ve MTK'nın Uygulanması, s. 1044.

²³³ Sherwin, P.J.W./Douglas C.R.: "Interim Relief Under International Arbitration Rules and Guidelines: A Comparative Analysis", *The American Review of International Arbitration*, vol. 20, no. 3, 2010, s. 324.

²³⁴ Akıncı, Tahkim, s. 197. Born, s. 2049.

ihtiyati tedbir kararlarının mahkemeler nezdinde tanınması veya tenfizi bakımından uygulamada sorun yaşanmaktadır.²³⁵

Mahkemeler tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının, kararların verildiği ülkede icra edilmesi²³⁶ için ayrıca bir işlem yapılmasına gerek yoktur. Ancak tedbir kararı hakem heyeti tarafından verildiğinde ve aleyhine tedbir kararı veren taraf bu kararı gönüllü bir şekilde yerine getirmedeğinde, hakem heyeti tarafından verilen tedbir kararının tenfizi ile ilgili sorunlar oluşabilmektedir. Türk hukukunda, geçici nitelikte olmaları sebebiyle ihtiyati tedbir kararlarının tenfiz edilmesi mümkün değildir.²³⁷ Öte yandan örneğin, ABD’de bazı mahkemeler, hakem heyeti tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının kesin olmaması sebebiyle tenfiz kabiliyeti olmadığına karar verirken²³⁸ bazı mahkemeler ise taraf iradesinin uyuşmazlığın tahkim kuralları çerçevesinde çözülmesi sebebiyle bu kararların tenfiz edilmesine izin verdiği görülmektedir.²³⁹

Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Sözleşmesinde (New York Sözleşmesi)²⁴⁰, ihtiyati tedbir kararlarının tenfiz edilmesi ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Zira New York Sözleşmesi Madde V(1)(e) kapsamında kararın nihai ve bağlayıcı hale gelmemiş olması tenfiz reddi sebepleri arasında sayılmıştır. Bunun nedeninin, New York Sözleşmesinin hazırlanmasındaki amacının hakem

²³⁵ Sun/Weiyi, s. 367.

²³⁶ İhtiyati tedbir kararlarının, kararın verildiği ülke dışında başka bir ülkede icra edilmesi konusunda tenfiz sorunu için bkz. Birinci Bölüm, III, B, 3.

²³⁷ Sargın, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 690.

²³⁸ Sherwin/Douglas, s. 325

²³⁹ Sherwin/Douglas, s. 326.

²⁴⁰ *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)*, 10.06.1958, <https://www.newyorkconvention.org/english>. E.T. 05.05.2025.

kararlarının²⁴¹ tanınması ve tenfizi olduğu, nihai nitelik taşımayan ihtiyati tedbir kararlarının tenfizinin bu uluslararası düzenleme kapsamında olmadığı öne sürülmektedir.²⁴²

Bu durumda, aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf bu kararı kendi rızası ile yerine getirmediği takdirde hakem veya hakem kurulunun verdiği ihtiyati tedbir kararı pratik açıdan bir anlam ifade etmeyecektir.

2. Milletlerarası Tahkim Kanunu Madde 6/Fıkra 3 hükmünün Uygulanması

Türk hukuku bakımından bir diğer önemli sorun da MTK m. 6/f.3'ün uygulanışı bakımından ortaya çıkmaktadır. Bu hükümde, aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf bu kararı yerine getirmediği takdirde, diğer tarafın mahkemenin yardımını istemesini düzenlemektedir. Burada mahkemelerin yardımının istenmesi ile mahkemenin tedbir talebini baştan incelemesi mi kastedilmektedir yoksa yalnızca tedbir kararının yerine getirilmesi mi söz konusu olacaktır? Bu konuda tereddüt oluşmasının en önemli sebebi ise bu durumda mahkemelerin nasıl bir yargılama gerçekleştireceğinin kanunda düzenlenmemiş olmasıdır.²⁴³

Taraflardan birinin ihtiyati tedbir kararına ihtiyaç duyması halinde, halihazırda doğrudan mahkemeye başvurma hakkı mevcut iken hakem kurulu tarafından verilen ihtiyati tedbir kararının gönüllü olarak uygulanmaması durumunda mahkemenin yardımını istemenin ilk durumdan nasıl bir farkı olacağı belirli değildir.²⁴⁴

²⁴¹ Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Sözleşmesinin orijinalinde hakem kararları için *award* ifadesi kullanılmaktadır. *Award*, tahkim yargılamasının sonunda hakem veya hakem heyeti tarafından verilen nihai kararı ifade etmektedir.

²⁴² Sherwin/Douglas, s. 326.

²⁴³ Yeşilova, s. 708.

²⁴⁴ “Bu nedenle Kanun’un dördüncü fıkrası olmasaydı da aynı sonuca ulaşılabilecekti”: Yeşilova, s. 706.

Öğretideki ağırlıklı görüşe göre, mahkemeler, MTK m.6/f.3 uygulanırken de hakemler tarafından verilen ihtiyati tedbir kararının Türk hukuku bakımından aranan uygun şartların mevcudiyetini inceleyecektir.²⁴⁵

D. Hakem Heyetinin Oluşmasından Önce İhtiyati Tedbire İhtiyaç Duyulması

İhtiyati tedbir, uyuşmazlığın yargılamaya taşınmasından önce talep edilebileceği gibi uyuşmazlığın görülmesi sırasında da talep edilebilir.²⁴⁶ Mahkemede görülecek uyuşmazlıklar bakımından, yargılamanın başlamasından evvel ihtiyati tedbir talep edilmesi sorun teşkil etmez. Zira *lex fori* yargılama henüz başlamadan önce hangi mahkemenin ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili olduğu düzenlemiştir.

Ancak hakem heyeti, henüz teşekkül etmediği aşamada²⁴⁷ ihtiyati tedbir taleplerini inceleyemediğinden bu konuda bir karar veremeyeceğinden²⁴⁸ ve heyetin de ancak tarafların başlattığı bir süreç ile teşekkül edecek olmasından dolayı ihtiyati tedbir kararına ihtiyaç duyulduğu sırada hakem heyeti henüz teşkil etmemiş veya kısa bir süre içerisinde teşekkül edemeyecek olabilir.²⁴⁹

İstisnai olarak bazı tahkim kuruluşları, hakem heyeti henüz teşekkül etmeden önce ihtiyati tedbir taleplerinin incelenebilmesi için bazı düzenlemeler yapmışlardır.²⁵⁰ Örneğin, İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları kapsamında hakem veya hakem kurulunun göreve başlamasının beklenemeyeceği şekilde acil bir durum olması halinde ihtiyati tedbir taleplerinin İstanbul Tahkim Merkezi Acil Durum Hakemi

²⁴⁵ Arslan, s. 721. Yeşilova, s. 708. Akıncı, Tahkim, s. 198.

²⁴⁶ Berberoğlu-Yenipınar, s. 9. Kuru, s. 498. Korkmaz, s. 32.

²⁴⁷ ICC tahkim kurallarına göre hakem kurulu oluşmuş olsa dahi, ihtiyati tedbir talebini inceleyebilmek için dava dosyasının kendisine tevdi edilmiş olması gerekmektedir. Erten, s. 80.

²⁴⁸ Akıncı, Arbitration, s. 61. Pekcanitez, s. 129.

²⁴⁹ Taşpolat-Tuğsavul, s. 2093. Yeşilova, s. 712.

²⁵⁰ Erten, s. 81.

Kuralları uyarınca incelenebileceği düzenlenmiştir.²⁵¹ Benzer şekilde İtalyan Tahkim Kurumunun Uluslararası Tahkime Dair Kuralları kapsamında da aciliyet arz eden ihtiyati tedbir kararlarının değerlendirilmesi amacıyla daimî bir komite düzenlenmiştir.²⁵²

Taraflar tahkim anlaşmasında kurumsal tahkime gidileceğini kararlaştırmışlarsa söz konusu tahkim kurumunun acil durum hakemine ilişkin kurallarının bulunmuyorsa ya da *ad hoc* tahkim yolunu seçmişlerse hakkın elde edilmesi önemli ölçüde zorlaşacak veya imkânsız hale gelecek ise bu durumda tahkim süreci henüz başlamadan önce devlet mahkemelerine başvurmak gerekecektir.

Aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf bu kararı gönüllü olarak icra etmediği takdirde eğer tahkim yoluna başvurulmasaydı hangi mahkemenin yetkili olacağının tespiti gerekir. Esas dava hakkında yetkili olan mahkeme ihtiyati tedbir kararı almak bakımından da yetkili olacaktır. Bununla birlikte, esas davayı görmeye yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmadığı durumlarda ihtiyati tedbir kararı almak için HMK m. 390'a göre yetkili bir mahkeme de olmayacaktır. MTK kapsamında yürütülen tahkim yargılamalarında ihtiyati tedbir kararı almaya yetkili mahkemenin tespiti konusunda MTK m. 3'e göre bir değerlendirme yapılması gerekir.²⁵³

Özetle, eğer ilgili taraf hakemlerin verdiği ihtiyati tedbir kararını gönüllü olarak icra etmeyecek ise hakemler tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesinin pratik açıdan ihtiyati tedbir talebinin doğrudan mahkemeden talep edilmesinden hiçbir farkı

²⁵¹ İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları. İstanbul Tahkim Merkezi, 2016. <https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2016/01/İSTANBUL-TAHKİM-MERKEZİ-TAHKİM-KURALLARI.pdf>. (E.T. 18.06.2025).

²⁵² Erten, s. 101.

²⁵³ Arslan, s. 721.

kalmayacaktır. Zira hakemlerin verdiği ve taraflarca icra edilmeyen tedbir kararının icrası için mahkemeye başvurulacak ve MTK m. 6/f.3 hükmünün eksik düzenlenmesinden dolayı mahkemeler, ihtiyati tedbir kararının icra edilmesi şeklinde değil baştan bir ihtiyati tedbir kararı talep ediliyormuş gibi hareket edecektir. Diğer bir deyişle, hakem veya hakem kurulu tarafından verilen ihtiyati tedbir kararları, tarafların kendiliğinden ve gönüllü olarak ilgili ihtiyati tedbir kararını yerine getirmesi halinde bir anlam ifade edecektir.

E. Diğer Sınırlamalar

Hakem heyeti tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının diğer bir sınırlı tarafı ise üçüncü kişilere etkisi bakımından ortaya çıkmaktadır.²⁵⁴ MTK m. 6/ f. 2 uyarınca Hakemlerin ihtiyati tedbir kararı verme yetkisi mevcut olsa dahi bu kararı yalnızca tahkimin taraflarına yönelik olarak verebilirler.²⁵⁵ Bu nedenle de üçüncü kişileri de ilgilendirecek nitelikte bir tedbir kararına ihtiyaç duyulduğunda hakem veya hakem kurulu bu talepler bakımından yetkili olamayacak; mutlaka devlet mahkemelerine başvurulması gerekecektir.²⁵⁶ Örneğin, hakem veya hakem kurulu taraflardan birinin banka hesaplarının dondurulması veya hesaplar üzerinde tasarruf ettirilmesinin önlenmesi için bankaya yönelik bir tasarruf yasağı getiremez.²⁵⁷ Kaldı ki tahkim yargılamalarında diğer tarafın yokluğunda verilen (*ex parte*) tedbirlere istisnai olarak rastlandığından derhal korumada zaruret bulunan hallerde, karşı tarafın malları kaçırma riski doğabilecektir.²⁵⁸

²⁵⁴ Sun/Weiyi, s. 368.

²⁵⁵ Erten, s. 82.

²⁵⁶ Akıncı, Tahkim, s. 198.

²⁵⁷ Yeşilova, s. 716.

²⁵⁸ Sun/Weiyi, s. 369.

Bu nedenlerle, uyuşmazlık tahkim yoluyla görülecek veya görülüyor olsa dahi yargılamanın sonucunun beklenmesi halinde hakkın elde edilmesi önemli ölçüde zorlaşacak veya imkansız hale gelecek bir durum söz konusuysa devlet mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi önem kazanmaktadır. Zira mahkemeler tarafından verilen ihtiyati tedbir kararları hakem veya hakem kurulu tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarından daha etkili olduğundan²⁵⁹ uyuşmazlık tahkimde görülüyor olsa dahi ihtiyati tedbir kararları bakımından mahkemelerin bir şekilde müdahil olması kaçınılmazdır.²⁶⁰

II. MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU UYARINCA MAHKEMELERİN İHTİYATİ TEDBİR KARARI ALMA YETKİSİ

A. Genel Olarak

Tıpkı devlet mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda olduğu gibi tahkim yargılaması sırasında da davalı tarafın, dava konusu ile ilişkili mal ve alacaklarını elden çıkarma riski ota çıkabilir. Hakem heyetinin Türkiye dışında bir ülkede teşekkül ettiği durumlarda, hakkında ihtiyati tedbir kararı verilecek mal veya alacaklar Türkiye’de ise bu durumda Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınması gerekecektir.²⁶¹ Zira devlet mahkemesi tarafından verilen ihtiyati tedbir kararının icra kabiliyeti daha kuvvetli olabileceğinden²⁶² talep sahibi bakımından daha etkin bir sonuç alınmasına yardımcı olabilecektir.

²⁵⁹ Yeşilırmak, A.: Provisional Measures in International Commercial Arbitration, 23. B., The Hague, 2005, s. 70.

²⁶⁰ Arslan, s. 698.

²⁶¹ İhtiyati tedbir kararlarının nihai olmaması sebebiyle Türkiye’de tenfiz edilememesi hakkında bkz. Birinci Bölüm, II, C.

²⁶² Taşpolat-Tuğsavul, s. 2093; Rosenberg, L./Scwab, K.H./Gottwald, P.: 17. Auflage, München, 2010’dan naklen.

MTK m. 6 genel olarak tahkim yargılamalarında ihtiyati tedbir kararlarını düzenlemekte ve bu madde ile hem hakem veya hakem kuruluna hem de devlet mahkemelerine yetki tanınmaktadır. İhtiyati tedbir kararları bakımından iki farklı merciye karar hakkı verildiğinde bu iki merci arasında yarışan bir yetki olup olmadığı sorgulanabilir. Diğer bir deyişle, mahkemelerin hakem kararına veya hakem kararının mahkeme kararına karşı bir önceliğinin veya üstünlüğünün olup olmadığı sorusunun cevaplanması gerekir.

Öncelikle, her iki makam tarafından verilen ihtiyati tedbir kararları yetki bakımından geçerli olacaktır, zira bu yetki tek bir makam ile sınırlandırılmamıştır. Her iki merciye de bu yetkinin tanınmış olması ve aralarında bir öncelik belirlenmemiş olmasının sonucu olarak taraflardan biri aynı konudaki bir ihtiyati tedbir talebi için aynı anda hem mahkemeye hem hakem heyetine başvurabileceği gibi hakem kurulu tarafından reddedilen bir ihtiyati tedbir talebini daha sonrasında mahkemeye de sunabilmektedir.

Tahkim yargılaması henüz başlamadan önce taraflardan birinin aciliyet sebebiyle ihtiyati tedbir kararı alması gerektiği durumda devlet mahkemesine başvurduğu zaman diğer tarafın tahkim itirazında bulunma ihtimali vardır. Alman hukukunda, tahkim itirazının esas yargılama bakımından söz konusu olduğu, dolayısıyla devlet mahkemesinden geçici hukuki koruma talep edildiği durumda bu talebe ilişkin tahkim itirazında bulunulmaması gerektiği kabul edilmiştir.²⁶³ Bu çıkarımın gerekçesi ise geçici hukuki himaye tedbirlerinin yargılamadaki prosedürü ile esas yargılamanın birbirinden bağımsız esaslara tabi olmasıdır.²⁶⁴

²⁶³ Taşpolat-Tuğsavul, s. 2102.

²⁶⁴ Schwab/Walter, s. 166-167; Taşpolat-Tuğsavul, s. 2102'den naklen.

Tahkimde dava açılmadan önce mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edilmesinin tahkim iradesi ile bir çelişki oluşturup oluşturmadığı sorusu akıllara gelebilecek ise de bu soruya olumlu yanıt vermek mümkün gözükmemektedir.²⁶⁵ MTK m. 10 hükmünde “ *taraflardan biri, mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı almış ise otuz gün içerisinde tahkim davasını açmak zorundadır.*” düzenlemesi yer almaktadır. MTK uyarınca, mahkemeden ihtiyati tedbir talep etmek tahkim iradesine aykırı bir durum teşkil etse idi kanun, tahkim davası açılmadan önce mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edilmesi durumunu düzenlemezdi. Dolayısıyla, mahkemelere ihtiyati tedbir talebi bakımından yapılan bir talebin, tahkim anlaşmasından feragat anlamına gelmediği sonucuna ulaşılabilecektir.²⁶⁶

B. Devlet Mahkemelerinin Yetkisinin Sınırlandırılması

Taraflar, tahkim yargılamasından önce, ihtiyati tedbir talepleri için devlet mahkemelerine başvurmayacaklarına ilişkin bir anlaşma yapmaları söz konusu olabilir. Taraflar böyle bir anlaşmayı, uyuşmazlıklarının tek bir merci önünde çözülmesini istedikleri için yapmayı arzu edebilecekleri²⁶⁷ gibi tahkim yargılamasında sağlanan gizliliğin muhafaza edilmesini istedikleri için de yapabilirler.²⁶⁸ Bu tür bir anlaşmanın geçerliliği konusunda öğretide görüş birliği bulunmasa dahi tespit edilebildiği kadarıyla ihtiyati tedbir talepleri bakımından devlet mahkemelerinin yetkisini kaldıran anlaşmaların geçersiz olduğunu savunan görüş ağırlıktadır.

Bir görüşe göre tahkim yargılamasının temel prensiplerinden biri taraf iradesi olduğu için bu konuda irade serbestisine öncelik tanınması ve önceden ihtiyati tedbir kararının

²⁶⁵ Akıncı, Tahkim, s. 196. Yeşilova, s. 712. Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 271.

²⁶⁶ Yeşilova, s. 713. Yeşilirmak, *Provisional Measures*, s. 75.

²⁶⁷ Lew, J. D./ Mistelis, L. A./ Kröll, S. M.: “Comperative International Commercial Arbitration”, The Netherlands, 2003, s. 620.

²⁶⁸ Born, s. 2052.

verilmesi hususunda devlet mahkemelerinin yetkisini kaldıran bir anlaşmanın geçerli kabul edilmesi gerekmektedir.²⁶⁹ Benzer bir yaklaşım İngiliz mahkemelerince de benimsenmiştir. *Mantovani v. Caparelli SpA* davasında, taraflar arasındaki tahkim anlaşmasında uyuşmazlık hakemler önüne getiriline kadar başka bir mercide yargısal işlem başlatılamayacağı düzenlendiğinden *Court of Appeal* bu anlaşmanın kapsamında geçici hukuki koruma tedbirlerinin de girdiğini ifade ederek taraflardan birinin mahkemeden geçici hukuki koruma tedbiri talep etmesini sözleşmeye aykırılık olarak kabul etmiştir.²⁷⁰

Diğer bir görüşe göre ise mahkeme tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının hakem kurulu tarafından verilen tedbir kararlarına kıyaslandığında çok daha etkin bir koruma sağlaması nedeniyle mahkemelerin ihtiyati tedbir kararı verme yetkisini kaldıran anlaşmalar geçerli olmayacaktır.²⁷¹

İhtiyati tedbir kararı alınmasına ilişkin devlet mahkemelerinin yetkisini kaldıran bir anlaşmanın doğrudan geçerli veya geçersiz olduğunu söylemenin mümkün olmadığını savunan görüşe göre ise, hakem kurulu tedbir konusunda ihtiyaçları karşılayabiliyorsa tarafların bu yöndeki anlaşmaları geçerli olacaktır.²⁷² Ancak daha önce anılan sebepler ile hakem veya hakem heyeti ihtiyati tedbir bakımından yetersiz kalıyorlar ise bu durumda devlet mahkemelerinin yetkisini kaldıran anlaşma geçersiz sayılacak ve taraflara ihtiyati tedbir talepleri bakımından mahkemelerine başvurma hakkı sağlanacaktır. Kanaatimizce, mahkemelerin yetkisini kaldıran bir anlaşmanın

²⁶⁹ Pekcanitez, H: Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara, 2003, s. 142. Scwab, K.H./ Walter, G.: Schiedsgerichtsbarkeit, 7. überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, Helbing&Lichtenhahn 2005, s. 167: Taşpolat-Tuğsavul, s. 2099'dan naklen.

²⁷⁰ Yeşilova, s. 720.

²⁷¹ Kalpsüz, T: Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, 2. B., Ankara, 2010, s.47. Tunç-Yücel, M.: HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara, 2013, s. 97. Taşpolat-Tuğsavul, s. 2099.

²⁷² Erten, s. 89. Benzer yönde bkz. Yeşilova, s. 721.

doğrudan geçerli veya doğrudan geçersiz saymak yerine bu görüşü benimsemek daha doğru olacaktır. Zira bu bakış açısı ile bir yandan tahkim yargılamaları bakımından esaslı bir unsur olan taraf iradelerine saygı duyulurken öte yandan ihtiyati tedbir kararları ile hukuk sisteminin sağladığı korumadan ilgili taraf mahrum bırakılmayacaktır.

Hakem kurulu henüz teşekkül etmedi ise bu durumda hakem veya hakem kurulundan ihtiyati tedbir talep edilemeyeceği bu nedenle mahkemelerin ihtiyati tedbir talepleri bakımından yegâne seçenek olduğu üzerinde durulmuştu. Bu durumda, devlet mahkemelerinin ihtiyati tedbir verme konusunda yetkisini kaldıran bir anlaşma söz konusu olduğunda ve henüz hakem kurulu teşekkül etmeden önce ihtiyati tedbir kararı alınması mecburi olduğunda, bu yetki sözleşmesine dayanarak ilgili tarafın mahkemeden ihtiyati tedbir talep edemeyeceği sonucuna ulaşmak doğru olmayacaktır. Ancak tahkimin görüleceği tahkim kurumunun hakem heyeti teşekkül etmeden önce ihtiyati tedbir talep edilebilecek bir mekanizması var ise²⁷³ bu durumda tarafların daha önce mahkemelerin yetkisini kaldıran anlaşmaları geçerli sayılabilecektir.

C. Milletlerarası Tahkim Kanunu Yürürlüğe Girmeden Önceki Dönem

MTK yürürlüğe girmeden önce dahi uyuşmazlığın tahkim yargısında görüldüğü durumlarda Türk mahkemeleri ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı verme konusunda kendisini yetkili görmüştür.²⁷⁴

²⁷³ Örneğin ICC Tahkim Kuralları m. 29/f.'de Hakem kurulunun oluşmasının beklenemeyeceği kadar acil geçici hukuki koruma tedbirlerine ihtiyaç duyan tarafın, belirtilen Acil Durum Hakemi Kuralları uyarınca bu tür tedbirler için başvuruda bulunabileceği düzenlenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Yeşilova, s. 713-714.

²⁷⁴ Şanlı, dn. 305.

İzmir Asliye Ticaret Mahkemesinin 1986 yılında verdiği bir kararda, taraflar arasındaki uyuşmazlığın İngiliz hukukuna göre ve tahkim yeri Londra olacak şekilde çözülmesini düzenleyen bir tahkim anlaşmasının varlığına rağmen davacı, tazminat davasını mahkemede açmış ve beraberinde ihtiyati tedbir talebinde bulunmuştur. Mahkeme, tazminat talebi bakımından tahkim anlaşmasının mevcudiyeti sebebiyle görevsizlik kararı verse de ihtiyati tedbir talebini kabul ederek tedbir kararının nihai karar verilene kadar devamına hükmetmiştir.²⁷⁵

Benzer başka bir uyuşmazlıkta, uyuşmazlık Londra *Grain and Feed Trade Organisation* (GAFTA) Hakem Mahkemesinde görülecek olmasına rağmen Yargıtay HGK, “Mahkemece, taraflar arasında düzenlenen sözleşmedeki tahkim şartı uyarınca davanın hakemde görülmesi icap ettiği gerekçesiyle HUMK’nun 519. Maddesi hükmü uyarınca mahkemenin görevsizliğine ve dava dilekçesinin reddine ilişkin verilen karar, mahiyeti itibariyle davayı esastan halletmeyip usul yönünden ve belli prosedür gerçekleştirilerek hakem mahkemesinde davanın devamına imkan sağlayan niteliktedir. Bu itibarla belirtilen koşullar tamamlanıncaya kadar mahkemece önce alınmış bulunan ihtiyati tedbir kararının devamına karar verilmiş olmasında usule aykırı bir husus” bulunmadığı sonucuna varmıştır²⁷⁶. Bu kararlarda, her ne kadar taraflar aralarındaki uyuşmazlığın tahkimde görülmesine karar vermiş olsa dahi mahkemeler, ihtiyati tedbir müessesesinin aciliyetine ve hakları koruyucu etkisine önem atfederek bu konudaki talepleri incelemiştir.

²⁷⁵ E. 1986/365, K. 1986/77, T. 13.05.1986. Bahsi geçen ilk derece mahkemesi kararı Yargıtay 11. HD kararı ile bozulmuş olsa da bozma kararı tahsis-i karar ile kaldırılarak ilk derece mahkemesi kararı onanmıştır. (karar yayımlanmamıştır) Şanlı, s. 238. Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, dn. 390.

²⁷⁶ Yargıtay HGK, E. 1995/11-87, K. 1995/1053, T. 29.11.1995. (karar yayımlanmamıştır), Şanlı, s. 240-241.

D. Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulandığı Tahkim Yargılamaları Bakımından İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkemenin Tespiti

1. Genel Olarak

MTK’da devlet mahkemelerinin tahkim yargılamasına ne zaman ve ne oranda müdahale edebileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yabancı unsur bulunmayan tahkim yargılamalarına ilişkin HMK hükümleri ile kıyaslandığında milletlerarası nitelikli tahkim yargılamalarında devlet mahkemelerinin müdahalesinin olabildiğince az olmasına özen gösterildiği dikkat çekmektedir.²⁷⁷ Zira MTK m.3/f.2 hükmünde milletlerarası tahkimden kaynaklanan sorunlar için mahkemelerin yalnızca MTK’ hükümlerine göre müdahalede bulunabilecekleri düzenlenmiştir.²⁷⁸

2. Tahkim Yerinin Türkiye Olması

Tahkim yerinin Türkiye olduğu tahkim yargılamalarında MTK *lex arbitrinin* bir parçası olması sebebiyle zorunlu olarak uygulanacaktır.²⁷⁹ Zira tahkim yeri kavramı, coğrafi bir yerden ziyade hukuki bir konsepti ifade etmektedir.²⁸⁰

Bunun yanında taraflar, tahkim anlaşmasında tahkim yerini Türkiye olarak belirlerken uyuşmazlığın bir tahkim kurumunun kurallarına göre görülmesine de karar vermiş olabilir. Bu duruma MTK nezdinde izin verilmektedir. MTK m. 8/f.1’de tarafların, MTK’nın emredici kurallarına aykırı olmaması şartıyla, tahkimde yargılama kurallarına farklı bir kanunun veya kurumsal tahkim kurallarının uygulanacağına karar verebilecekleri düzenlenmiştir. Örneğin, uyuşmazlığın ICC tahkim kurallarına göre

²⁷⁷ Pekcanıtez, H: “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tahkime İlişkin Hükümleri”, Milletlerarası Tahkim Semineri 19 Nisan 2011, Ankara, s. Akıncı, Tahkim, s. 195. Nomer/Ekşi/Öztekin-Gelgel, s. 45. Akıncı, Arbitration, s. 12.

²⁷⁸ Akıncı, Arbitration, s. 64.

²⁷⁹ Tiryakioğlu, Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi, s. 925.

²⁸⁰ Akıncı, Tahkim, s. 237.

özleceği ve tahkim yerinin İstanbul olacağı hüküm altına alınmış ise, ICC Kuralları MTK'nın emredici kuralları izin verdiği ölçüde uygulanacaktır.²⁸¹

Tahkim yeri Türkiye olduğunda, Türk hukukunda tahkimde görülen yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir kararı verme yetkisini düzenleyen MTK m. 6'nın uygulanacağı konusunda şüphe bulunmamaktadır. Bu bakımdan taraflar ister tahkimin MTK'ya göre görüleceğini açıkça düzenlemiş olsunlar, ister kurumsal tahkim kurallarını seçmiş olsunlar, tahkim yeri Türkiye olduğu takdirde taraflar, Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talebinde bulunabileceklerdir.

Tahkim yeri Türkiye olduğu durumda MTK uygulama alanı bulacağından Türk mahkemeleri ihtiyati tedbir kararı alma konusunda yetkili olsa dahi ihtiyati tedbir talebinin Türk mahkemelerinde görülmesinde hukuki yarar bulunmalıdır. Zira hukuki yarar, HMK kapsamında bir dava şartıdır ve dava açmakta hukuki yararı olmayan kişinin talebi Türk mahkemelerinde görülemeyecektir.²⁸² Bu durumda, örneğin tedbir konusu mal ve alacağın Türkiye ile hiçbir suretle bağlantısının bulunmuyorsa, ilgili tedbirin Türk mahkemesinden alınması konusunda hukuki yarar olmadığından Türk mahkemelerine yapılan ihtiyati tedbir talebi, dava şartı yokluğundan reddedilmelidir.²⁸³

Türk mahkemelerinin ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili olduğunun tespiti sonrasında yer itibariyle yetkili mahkemenin tespit edilmesi gerekecektir. MTK m. 3 hükmü, bu kanuna göre mahkemeler tarafından yapılacağı belirtilen işlerde hangi mahkemenin yer itibariyle yetkili olacağını düzenlemektedir. Buna göre, davalının

²⁸¹ Aygül, M./Gültutan D.: Arbitration Procedure, Arbitration in Turkey (eds Ali Yeşilırmak and İsmail G. Esin), The Netherlands, 2015, s.79.

²⁸² Arslan/Yılmaz/Taşpınar-Ayvaz/Hanağası, s. 285.

²⁸³ Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 926.

yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyeri mahkemeleri yetkili olacak; bunlardan hiçbirini bulunmuyorsa İstanbul Asliye Hukuk Mahkemeleri ihtiyati tedbir kararı alma konusunda yetkili olacaktır.

3. Tahkim Yerinin Türkiye Dışında olması

a. Genel Olarak

Daha önce de belirtildiği üzere, MTK, tahkim yerinin Türkiye dışında bir ülke olarak belirlendiği ancak taraflarca veya hakem kurulunca tahkime MTK'nın uygulanacağını kararlaştırıldığı tahkim yargılamaları da MTK'nın uygulama alanına girmektedir.

MTK m.1/f.3 hükmü, MTK m. 5 ve 6 hükümlerinin tahkim yeri Türkiye dışında olduğu durumlarda da uygulanacağını hüküm altına almaktadır. Buna göre, MTK'nın, tahkim anlaşmasının varlığına rağmen mahkemede dava açıldığında mahkemeye tahkim itirazı yapılmasına ilişkin 5. maddesi ve geçici hukuki koruma tedbirlerini düzenleyen 6. maddesi tahkim yerinin Türkiye olmadığı durumlarda da uygulanacaktır. Dolayısıyla, Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesi gerektiği takdirde, ilgili ihtiyati tedbir talebi bakımından Türk mahkemelerinin yetkisi olduğu açıktır.²⁸⁴

Bu durumda Türkiye'de yer itibarıyla yetkili mahkeme ise MTK m.3'e göre tayin edilecektir. Bu hükümde kanun koyucu tüm ihtimalleri değerlendirmiş ve yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyerinden hiçbirini yok ise İstanbul mahkemelerinin yer itibarıyla yetkili olduğunu düzenleyerek yetkili bir mahkemeyi daima hazır halde bulundurmuştur.

²⁸⁴ Akıncı, Arbitration, s. 63.

b. Lex Arbitri'nin Etkisi

Tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu ve MTK'nın taraflarca veya hakem kurulunca karar verildiği durumda MTK *lex arbitri* sıfatıyla uygulanmamaktadır. *Lex arbitri* sıfatıyla uygulanan Türkiye dışında bir ülke olan tahkim yeri hukukudur. Bu durumda MTK'da yer alan usul ve esaslar, ancak tahkim yeri hukukunun izin verdiği ölçüde uygulama alanı bulabilecektir.²⁸⁵

Tahkim yeri hukukunda mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edilmesi yasaklanmış ise Türk mahkemelerine ihtiyati tedbir talebi yöneltildiğinde ilgili Türk mahkemesi bu kuralı göz önünde bulundurmak zorunda değildir.²⁸⁶ Zira her devlet kendi mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenlemek ve sınırlarını çizmekte serbesttir.²⁸⁷

E. Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulanmadığı Tahkim Yargılamaları Bakımından İhtiyati Tedbir Taleplerinde Yetkili Mahkemenin Tespiti

1. Genel Olarak

İhtiyati tedbirlerin yargılama süreçlerindeki önemli konumu sebebiyle Türkiye ile ilişkili olan bir mal veya hak ile ilgili ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili bir Türk mahkemesinin bulunması gerektiği konusunda öğretide görüş birliği bulunduğu söylenebilir.²⁸⁸ Bu durumda, tahkim yerinin Türkiye olmadığı ve MTK'nın uygulanmadığı tahkim yargılamalarında Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınması gerektiğinde, olması gereken bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşmak yerinde olmayacaktır. Bu durumda yetkili

²⁸⁵ Yeşilırmak, *Legal Framework*, s.4.

²⁸⁶ Tiryakioğlu, *İhtiyati Tedbir*, s. 927.

²⁸⁷ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 467. Nomer, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 57.

²⁸⁸ Kırılı-Aydemir, s. 304.

Türk mahkemelerinin tespiti MTK'nın yorumlanması ile mi HMK yorumlanması ile mi yapılacağı konusunda öğretide farklı görüşler mevcuttur.

Daha önce de belirtildiği üzere MTK m. 5 ve m. 6 hükümlerinin uygulanabilmesi için tahkim yerinin muhakkak Türkiye olması veya tahkimin usulüne MTK'nın uygulanıyor olması şartının aranmadığı yönünde yorum yapılabilecektir.²⁸⁹ Bu yorumun anlamı ise tahkim yeri ister Türkiye olsun ister yabancı bir ülke olsun tahkim yargılaması başlamadan önce veya sonra taraflardan birinin Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep etmesi gerektiği durumda MTK m. 6 hükmüne dayanarak bu talebi yapabilecektir ve bu durum Türk hukuku bakımından tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmeyecektir.²⁹⁰

2. Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca yetkili mahkemenin tespiti

MTK m.1/f.3 hükmünün lafzında tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu durumlar ile yalnızca MTK'nın uygulanmasının kararlaştırıldığı tahkim yargılamalarının kastedildiği belirtilmediğinden MTK m.1/f.3 hükmün geniş yorumlandığı takdirde ilgili kanun hükmünün tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu her ihtimali kapsadığı sonucuna ulaşılabilmekte ancak dar yorumlandığı takdirde ilgili kanun hükmünün yalnızca MTK'nın uygulandığı durumları kapsadığı sonucuna ulaşılabilecektir.²⁹¹

a. Milletlerarası Tahkim Kanunu Madde 1/ Fıkra 3 hükmünün dar yorumu

MTK m.1/f.3 hükmü dar yorumlandığında, diğer bir deyişle, yalnızca MTK'nın uygulandığı uyuşmazlıklar bakımından geçerli olduğu sonucuna ulaşıldığında, tahkim

²⁸⁹ Taşpolat-Tuğsavul, s. 2097.

²⁹⁰ Taşpolat-Tuğsavul, s. 2097-2098.

²⁹¹ Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 927.

yerinin yabancı bir ülke olduğu ve MTK'nın uygulanmadığı uyuşmazlıklar kapsamında ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili Türk mahkemesi, MTK m. 3 ve m. 6 hükümleri ile tespit edilemeyecektir.

Bu yönde yorum yapan görüşe göre, MTK m.1/f.3 hükmünden hareketle, MTK m.6'da tahkim yargılaması esmasında Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilmesine dair kuralın, MTK'nın uygulanmadığı ve tahkim yerinin Türkiye dışında yabancı bir ülke olduğu durumlarda da uygulanabileceği sonucuna ulaşılammaktadır.²⁹² Bu görüşün dayanağı olarak MTK m.6/f.4 hükmünde HMK ve İİK hükümlerine atıf yaparak taraflara HMK ve İİK'ya dayanarak da talepte bulunma hakkı verilmesi gösterilmektedir.²⁹³

b. Milletlerarası Tahkim Kanunu Madde 1/ Fıkra 3 hükmünün geniş yorumu

Öte yandan MTK m. 1/ f. 3 hükmü geniş olarak yorumlanırsa, yani MTK m. 3 ve m. 6 hükümlerinin tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu ve MTK'nın uygulanmadığı tahkim yargılamaları bakımından da geçerli olduğu yönünde bir değerlendirme yapılırsa, MTK hükümlerine dayanılarak yetkili Türk mahkemesi tespit edilebilecektir.²⁹⁴ Zira ilgili kanun hükmünde, yalnızca MTK'nın uygulandığı tahkim yargılamaları bakımından uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanun koyucunun iradesi, MTK m. 1/ f.3'te bu kanunun 5 ve 6. maddelerinin tahkim yeri Türkiye olmadığı durumlarda da uygulanacağını belirtirken

²⁹² Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 271.

²⁹³ Nomer, Milletlerarası Usul Hukuku, s. 271.

²⁹⁴ Tiryakioğlu, İhtiyati Tedbir, s. 928. Benzer yönde bkz. Kırılı-Aydemir, s. 320.

yalnızca MTK'nın uygulandığı yargılamaları işaret etmek yönünde olsa idi kanun lafzının buna uygun şekilde tasarlanmış olacağı kanaatindeyiz.

Bu nedenle tahkim yerinin Türkiye olmadığı ve taraflarca MTK'nın uygulanmasına karar verilmeyen uyuşmazlıklarda, Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınması gerekiyorsa ve Türk hukukuna göre ihtiyati tedbirin şartları da oluşmuş ise bu durumda talebe ilişkin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin MTK m. 6 kapsamında tesis edilebileceği kanaatindeyiz. Bu yorumu benimseyenler tarafından uluslararası ticari tahkimin işleyişinin kolaylığının sağlanması gözetilerek MTK lafzi bir sınırlandırma yapmamak suretiyle bu uygulamanın önünü açtığı belirtilmektedir.²⁹⁵

Türk mahkemelerinin de kanunu benzer bir şekilde ve yorumladığı ve uyguladığı görülmektedir. 2021 yılında verilen bir BAM kararında, taraflar arasındaki tahkim anlaşmasında tahkim yerinin Cenevre, İsviçre olarak belirlendiği ve tahkim yargılamasının ICC tahkim kurallarına göre çözülmesine karar verildiği görülmektedir. Taraflar arasındaki tasarımlar sözleşmesi kapsamında verilen bir teminat mektubunun paraya çevrilmesinin durdurulması için tahkim yargılaması başlamadan önce İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesinden, teminat mektuplarının paraya çevrilmesinin önlenmesine ilişkin ihtiyati tedbir talep etmiş ve mahkeme tarafından bu talep kabul edilerek ihtiyati tedbir kararı verilmiştir. Aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf, bu ihtiyati tedbir kararına itiraz etmek istemiş ve bu itirazını kararı veren İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesine yöneltmiştir. Ancak ihtiyati tedbire itiraz talebini inceleyen ilk derece mahkemesi, ihtiyati tedbire itiraz talebinin asıl yargılamanın asıl uyuşmazlığın görüldüğü tahkim merkezine gönderilmesi gerektiğine karar vermiştir.

²⁹⁵ Kırılı-Aydemir, s. 320.

İhtiyati tedbire itiraz eden taraf, bu kararı istinaf mahkemesine götürmüştür. İstinaf talebini inceleyen BAM, MTK m. 1 ve m. 6 hükümleri uyarınca İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesini hukuka uygun değerlendirmiştir. İlk derece mahkemesinin ihtiyati tedbire itiraz talebinin asıl davanın görüldüğü tahkim merkezi tarafından incelenmesi yönündeki kararını ise yerinde bulmamış ve Türk mahkemelerince verilen bir kararın yabancı hakem heyeti tarafından kaldırılmasının kabul edilmesini Türk mahkemelerinin yetkisine bir müdahale olarak değerlendirerek istinaf talebini kabul etmiştir.²⁹⁶

BAM tarafından verilen bu karardan hareketle, MTK m. 1/f. 3 hükmünün geniş yorumlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Zira dava konusu olayda, tahkim yeri Cenevre olarak belirlenmiş ve tahkim yargılamasının ICC nezdinde görülmesine karar verilmiştir. Bu bakımdan ilgili tahkim yargılaması MTK'nın uygulama alanına girmemektedir. Bunun yanında, istinaf mahkemesi, Asliye Ticaret Mahkemesinin banka teminat mektuplarının paraya çevrilmesinin durulmasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı verilmesini hukuka uygun bulmuştur. Buna dayanak olarak ise MTK m. 1 ve m. 6 hükümlerini göstermiştir. Diğer bir deyişle, Türk mahkemelerinin, tahkim yeri Türkiye olmadığı durumlarda da ihtiyati tedbir kararı verebilmesi durumunun hem MTK'nın uygulanmadığı hem de MTK'nın uygulanmasına karar verildiği yargılamalar için geçerli olacağına yönelik bakış açısını ifade etmiştir.

²⁹⁶ İstanbul BAM 45. HD., E: 2020/2281, K: 2021/226, T. 03.03.2021, Lexpera Veri Tabanı. (Erişim Tarihi: 15.03.2025).

F. Yer İtibariyle Yetkili Mahkemenin Tespitinde Hukuk Muhakemeleri Kanunun Dayanak Gösterilmesi

HMK m. 390 hükmünde ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemenin dava açılmadan önce esas hakkında yetkili olan mahkemeden, dava açıldıktan sonra ise ancak esas davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebileceği hüküm altına alınmıştır. Daha önce de üzerinde durulduğu üzere, kanunda aksine bir düzenleme olmaması sebebiyle, MTK m.1/f.3 hükmünün geniş yorumlanması gerektiği ve tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu durumlarda dahi Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talep edilebilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bunun yanında HMK m. 390/f. 1 hükmünde ihtiyati tedbir taleplerinin yalnızca esas davayı gören mahkemeden talep edilebileceği hüküm altına alınmıştır. MÖHUK m. 40 atfı dolayısıyla HMK m. 390'ın yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da uygulanacağı göz önüne alındığında, MTK m.1/f.3 hükmü geniş yorumlandığı takdirde farklı kanunlarda yer alan bu düzenlemelerin birbiri ile çelişki içinde olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.²⁹⁷

Hakem kurulu henüz teşekkül etmediği takdirde, acil durum hakemine izin veren kurumsal tahkim kuralları dışında hakemlerden ihtiyati tedbir talebinde bulunulamayacağı²⁹⁸ üzerinde daha önce durulmuştu. Bu nedenle, hakem veya hakem kurulu tarafından pratik olarak ihtiyati tedbir kararı verilemeyen evrede, bu acil taleplerin hangi mahkemeye yöneltileceği sorusu da önem kazanmaktadır.

Taraflar aralarındaki hukuki ilişkiden doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüleceğini öngören geçerli bir tahkim anlaşması bulunduğu durumlarda, esas dava

²⁹⁷ Kırılı-Aydemir, s. 319.

²⁹⁸ Arslan, s. 715.

henüz tahkim yargılamasına başlamadığında Türkiye’de bulunan bir mal veya alacak sebebiyle Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir kararı alınması zarureti hasıl olacaktır.

Bu durumda bir görüşe göre, taraflar arasında tahkim anlaşması hiç yapılmamış olsa idi ihtiyati tedbir talebi bakımından hangi Türk mahkemesi yetkili olacak idiyse tahkim yargılaması başlamadan önce yapılacak ihtiyati tedbir taleplerinin de bu mahkemeye yöneltilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁹⁹ Diğer bir deyişle, bu görüşe göre henüz tahkim yargılaması başlamadığı için tahkim anlaşması adeta askıda kabul edilmekte ve ilgili kişi HMK m. 390 hükmüne göre ihtiyati tedbir talebi bakımından yetkili mahkemeyi tespit edecektir.

Bu görüş doğrultusunda söz konusu uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerinin esas bakımından yetkisi olmamasının tek sebebi tahkim anlaşması değil ise nasıl bir yol izlenecektir? Diğer bir ifadeyle, taraflar arasında geçerli bir tahkim anlaşması yapılmasaydı da esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesi bulunmayacaktı ise bu durumda sorun çözümsüz kalacaktır. Zira daha önce de üzerinde durulduğu üzere HMK m. 390 yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklar dikkate alınmadan yapılmış ve bu uyuşmazlıklar bakımından ortaya çıkan ihtiyati tedbir kararı ihtiyaçlarını yanıtsız bırakmıştır.³⁰⁰

Öte yandan Yargıtay’ın tahkim yerinin Türkiye olmadığı uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinden alınacak ihtiyati tedbir kararlarında yetkili mahkemenin tespiti bakımından bu görüş doğrultusunda bir değerlendirme yapılmadığı görülmüştür. Şanlıurfa Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından verilen bir kararda ABD menşeli bir şirket ile Türk bir şirket arasında akdedilen sözleşmede uyuşmazlıkların çözümü için

²⁹⁹ Çelikel/Erdem, s. 591. Şanlı, s. 238. Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 640.

³⁰⁰ Bkz Birinci ve İkinci Bölüm.

İngiltere’de yer alan Pamuk Birliği Tahkim Mahkemesi yetkilendirilmiştir. Pamuk Birliği Tahkim Mahkemesinde uyuşmazlık görölürken alıcıların mal kaçırma ve sermaye azaltımına gitme endişelerinden ötürü satıcı taraf Şanlıurfa mahkemelerinden ihtiyati tedbir talebinde bulunmuştur. Söz konusu olayda mahkeme, tahkim kararının henüz icra edilebilir aşamaya gelmediği ve HMK m. 390 uyarınca da ihtiyati tedbir talepleri bakımından yalnızca esas davayı gören mahkeme yetkili olduğu gerekçeleriyle talebi reddetmiştir.³⁰¹ Her ne kadar mahkeme, bu görüşü savunanların belirttiği gibi MTK kapsamında değil HMK m. 390 kapsamında değerlendirmede bulunmuş ise de yetkili mahkemenin tespiti mümkün olmamıştır.

Devlet mahkemelerinde görülen yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından halihazırda devam eden ve çözölmesi güç bir yetkili mahkemenin tespiti sorunu var iken tahkimde görölcek uyuşmazlıklar kapsamında alınacak ihtiyati tedbir kararları bakımından yetkili mahkemenin tespitinde bu eksik düzenlemeye bağlamaya gerek olmadığı ve yer itibariyle yetkili mahkemenin MTK nezdinde tespitinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Zira yakın tarihli bir karara bakıldığında da mahkemelerin yorumunun bu yönde olduğu görölmektedir.³⁰²

³⁰¹ Şanlı, s. 242-243: Şanlıurfa Asliye Ticaret Mahkemesi, Değişik İş. 2012/190, K. 2012/89 T. 09.11.2012 (karar yayınlanmamıştır).

³⁰² Bkz. İstanbul BAM 45. HD., E: 2020/2281, K: 2021/226, T. 03.03.2021, Lexpera Veri Tabanı. (Erişim Tarihi: 15.03.2025). İstanbul BAM 45. HD., E: 2021/1311, K. 2021/934, T. 06.10.2021, Lexpera Veri Tabanı. (Erişim Tarihi: 15.03.2025).

SONUÇ

Bir uyuşmazlık, devlet mahkemelerinde de görülüyor olsa, tahkim yargılamasında da görülüyor olsa yargılama süreci belirli bir zaman almaktadır. Yargılamanın sonuçlanması beklendiği takdirde davacının, dava konusu mal veya hakka kavuşması zorlaşabilir veya imkânsız hale gelebilir. Bu tehlikenin önlenmesi amacı ile Türk hukukunda geçici hukuki koruma tedbirleri düzenlenmiştir.

HMK'nın m. 390 uyarınca ihtiyati tedbir, dava açılmadan önce esas hakkında yetkili mahkemeden, dava açıldıktan sonra ise asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilecektir. MÖHUK m. 40'ta yer alan atıf sebebiyle aynı yetki kuralı yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından da uygulanmaktadır.

Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda çeşitli sebeplerle Türk mahkemelerinin esas hakkında yetkisi olmayabilir. Tarafların MÖHUK m. 47 uyarınca akdettikleri yetki sözleşmesi ile Türk mahkemelerinin esas hakkındaki yetkisi ortadan kaldırılmış olabileceği gibi, MÖHUK ve HMK'da yer alan yetki kuralları uyarınca Türk mahkemelerinin uyuşmazlık konusu bakımından milletlerarası yetkisi mevcut olmayabilir. Öte yandan esas hakkında yetkili olan yabancı mahkemeden alınan bir ihtiyati tedbir kararının Türkiye'de icra edilmesi de mümkün olmayacaktır. Zira ihtiyati tedbir, geçici nitelikte olduğundan Türkiye'de tenfiz edilemeyecektir ve icra kabiliyeti olmayacaktır. Bu durumda, esas hakkında yetkili bir Türk mahkemesi olmadığı için, ihtiyati tedbir kararı alınabilecek yetkili bir Türk mahkemesi bulunmadığı sonucuna ulaşılabilecektir. Ancak bu sonuç, hukukun temel prensiplerine ve ihtiyati tedbir kararlarının koruduğu menfaate aykırı olacaktır. Aynı zamanda bu şekilde bir sonuca ulaşılması, hak arama özgürlüğünü kısıtlaması ve mahkemeye

erişimin ihlal edilmesine sebep olması nedeniyle adil yargılanma hakkının da ihlal edilmesine sebep olabilecektir.

Yabancı unsurlu uyuşmazlıklar kapsamında alınacak ihtiyati tedbir kararları bakımından ortaya çıkan bu yetki sorunu öğretide çeşitli yorum yöntemleri ile çözülmeye çalışılmıştır. Ancak mevzuatta değişiklik yapılması, uygulamada ortaya çıkan yetkili mahkemenin tespiti sorununu kesin olarak çözecektir. Nitekim 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, kanunlaşmadan önce teklif metninde, yabancı unsurlu uyuşmazlıklara ilişkin *“Türk mahkemelerinde veya yabancı ülke mahkemelerinde görülecek ya da görülen uyuşmazlıklarla ilgili ihtiyati tedbir kararları, Türkiye’de tedbir konusu mal veya hakkın bulunduğu yer mahkemelerinden de talep edilebilir.”* şeklinde özel bir yetki kuralı önerilmekteydi. Ancak bu düzenleme daha sonra teklif metninden çıkarılmıştır.

Öte yandan benzer bir düzenlemenin HMK kapsamında değil MÖHUK’ta yer alması daha isabetli olacaktır. Zira her ne kadar MÖHUK m. 40 atfı ile yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları uygulanıyor olsa dahi, MÖHUK’un amaçlarından biri de yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Nasıl ki MÖHUK m. 41 ila m. 46 arasında belirli özellikteki uyuşmazlıklar bakımından özel yetki kuralları tesis edilmiş ise ihtiyati tedbir kararları bakımından yapılacak bu özel düzenlemenin de MÖHUK’ta yer alması daha uygun olacaktır.

Uyuşmazlığın tahkim yargılamasında görüldüğü veya görüleceği durumlarda ise ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemenin tespiti MTK çerçevesinde yapılmalıdır. MTK m. 6’da tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edileceği düzenlenmiştir. MTK m. 3’te is

bu kanunda mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde yer itibariyle yetkili mahkeme gösterilmiştir. MTK m. 1/f. 3'te ise ihtiyati tedbire ilişkin 6. maddenin, tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu durumlarda da uygulanacağı belirtilmiştir.

Tahkim yerinin Türkiye olduğu ve yabancı unsur bulunan uyuşmazlıklarda MTK, taraflarca tahkimin usulüne uygulanması için bir kurumsal tahkim kuralları seçilmiş olsa dahi, *lex arbitri* niteliği ile zorunlu olarak uygulanacaktır. Tahkim yerinin Türkiye olduğu durumda tahkim yargılaması baştan itibaren MTK'ya tabi olacağından, taraflardan birinin herhangi bir aşamada mahkemelerden ihtiyati tedbir talep edilmesine ihtiyacı olduğunda MTK'nın mahkemeler tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesine ilişkin m. 6 ve yetkili mahkemenin tespitine ilişkin m. 3 uygulanacağından Türkiye'de ihtiyati tedbir talebinin yapılacağı yetkili mahkeme tespit edilebilmektedir.

Tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu durumlarda ise ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili Türk mahkemesinin tespit edilmesi bakımından MTK'nın uygulanıyor olup olmamasına göre farklı ihtimaller söz konusu olabilecektir. Tahkim yeri Türkiye dışında ise ve tarafların veya hakem kurulunun MTK'nın uygulanmasına karar verdiği durumlarda ilgili tahkim yargılaması MTK'nın uygulama alanına gireceğinden MTK'nın ilgili hükümleri uyarınca ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkeme tespit edilebilecektir.

Tahkim yeri Türkiye dışındaysa ve MTK'nın uygulanacağı kararlaştırılmamış ise ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili mahkemenin tespiti için sonuç, MTK m. 1/f.3 hükmünün dar veya geniş yorumlanması ile değişebilir. Bu hükmün yalnızca MTK'nın uygulandığı tahkim yargılamaları için düzenlendiği değerlendirilerek dar yorumlandığı takdirde, MTK m. 6 uygulanmayacak ve dolayısıyla ihtiyati tedbir talepleri bakımından yetkili Türk mahkemesi MTK uyarınca tespit edilemeyecektir.

Ancak MTK m. 1/f. 3 hükmü geniş yorumlandığı takdirde MTK'nın uygulanmadığı ve tahkim yerinin Türkiye dışında olduğu uyuşmazlıklarda da m. 6'nın uygulama alanı bulacak ve Türkiye'de yetkili mahkeme olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu noktada, MTK m. 1/f.3'ün geniş yorumlanması ve yalnızca MTK'nın uygulandığı tahkim yargılamaları ile sınırlandırılmaması gerektiği kanaatindeyiz. Zira tahkim yerinin yurtdışı olduğu ve MTK'nın uygulanmadığı tahkim yargılamalarında Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir alınması ihtiyacı olduğunda kanun koyucunun iradesi, bu talebe ilişkin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisin olmaması yönünde olsa idi kanunun lafzının bu yönde açık bir şekilde düzenlenmiş olacağı kanaatindeyiz.

Hem devlet mahkemelerinde görülen yabancı unsurlu uyuşmazlıklar hem tahkim yerinin Türkiye olmadığı ve MTK'nın uygulanmasına karar verilmeyen yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir taleplerinde yetkili mahkemenin tespiti bakımından ortaya çıkan sorunun uygulamada yorum yolu ile giderilmeye çalışılması yerine bu sorunun şüpheyi mahal vermeyecek şekilde çözülebilmesi için MÖHUK kapsamında *“Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, ihtiyati tedbir dava açılmadan önce, esas hakkında yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise ancak asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilir. Ancak herhangi bir sebeple Türkiye’de esas hakkında yetkili bir mahkeme bulunmuyor ise bu durumda ihtiyati tedbir, ihtiyati tedbir konusu mal veya hakkın bulunduğu yer mahkemesinden talep edilir.”* şeklinde bir düzenleme yapılmasının en uygun çözüm yöntemi olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Akıncı, Z.: *Arbitration Law of Turkey: Practice and Procedure*, 1.B., New York, 2011.

(*Arbitration*)

Akıncı, Z.: Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, No: 81, 1997, ss. 209-224. (İhtiyati Tedbir)

Akıncı, Z.: Milletlerarası Özel Hukuk, 1. B., İstanbul, 2020. (Milletlerarası Özel Hukuk)

Akıncı, Z.: Milletlerarası Tahkim, 5. B., İstanbul, 2020. (Tahkim)

Akıncı, Z.: Milletlerarası Tahkim, 6. B., İstanbul, 2021. (Tahkim)

Alagonya, Y./Yıldırım, K./Deren-Yıldırım, N.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Önerileri, İstanbul, 2006.

Arslan, İ.: *Milletlerarası Ticari Tahkimde Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 2016, S. 27, ss.691-728.

Aygül, M./Gültutan D.: *Arbitration Procedure*, Arbitration in Turkey (eds Ali Yeşilırmak and İsmail G. Esin), The Netherlands, 2015.

Balkar-Bozkurt, S.: *Milletlerarası Tahkime Konu Uyuşmazlıklarda Hakemlerin Geçici Koruma Tedbirlerine Hükmedebilme Yetkisi ve Imperium Kavramı*, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017/2, ss. 259-293.

Born, G. B.: *International Commercial Arbitration*, Vol II, Kluwer Law International The Hague, 2009.

- Brand, R.A./Jablonski, S.R.:** *Forum Non Conveniens: History, Global Practice, and Future Under the Hague Convention on Choice of Court Agreements*, 3. B., New York, 2007.
- Budak, A.C.:** Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 6. B., Bursa, 2013.
- Collins, L.:** “*Provisional and Protective Measures in International Litigation*”, Essays in International Litigation and the Conflict of Laws, Oxford, 1994, s. 7-186. Kaye, P.: “Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgements”, Abingdon, 1987.
- Çelikel, A./Erdem, B.:** Milletlerarası Özel Hukuk, 17. B., İstanbul, 2021.
- Dardağan, E.:** Milletlerarası Usul Hukukunda Aşın Yetki Kavramı, 1. B., Ankara, 2005.
- Demirkol, B.:** Milletlerarası Yetki Anlaşmaları, 1.B., İstanbul, 2018.
- Deren-Yıldırım, N.:** Medeni Usul Hukukunun Evrenselleşmesi Yolunda İhtiyati Tedbir Alanında Yabancı Hukukun Etkileri, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, 1. B., İstanbul, 2003. (İhtiyati Tedbir)
- Deren-Yıldırım, N.:** Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, 1. B., İstanbul, 2004. (Milletlerarası Tahkim)
- Doğan, V.:** Milletlerarası Özel Hukuk, 8. B., Ankara, 2022.
- Ekşi, N.:** Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, 2.B., İstanbul, 2000.
- Eren, F.:** Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 28. B., Ankara, 2023.
- Erişir, E.:** Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri, 1.B., İstanbul, 2013.
- Erkan, M.:** HMK Değişikliklerinin İhtiyati Tedbir Kararlarına Etkisinin Milletlerarası Usul Hukuku Açısından İncelenmesi, Hukuk Biliminin Güncel Sorunları III. Uluslararası Kongre Bildiri Kitabı, 1. B., Ankara, 2012.

- Erten, R:** Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri”, 1. B., Ankara, 2010.
- Güngör, G.:** Türk Milletlerarası Özel Hukuku, 4. B., Ankara, 2021.
- Gürem, D.:** 7251 Sayılı Kanun ile Getirilen Değişikler ile Birlikte Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler, İzmir Barosu Dergisi, Eylül 2020, ss. 263-290.
- Hanağası, E.:** Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği, 1.B., Ankara, 2016.
- Hartley, T.C.:** *Basic Principles of Jurisdiction In Private International Law: The European Union, The United States And England*, British Institute of International and Comparative Law, 2021.
- Heinze, C.:** *Choice of Court Agreements, Coordination of Proceedings and Provisional Measures in the Reform of the Brussels Regulation*, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht / The Rabel Journal of Comparative and International Private Law Bd. 75 H.3, 2011, ss. 581-618.
- Honorati, C.:** Provisional Measures and The Recast of Brussels I Regulation: Missed Opportunity For a Better Ruling, Rivista di diritto internazionale privato e processuale, 2012.
- Hovaguimian, P.:** *The Enforcement of Foreign Judgements Under Brusells I Bis: False Alarms and Real Concerns*, Journal of Private International Law, 2015 11:2, ss. 212-251.
- Huysal, B.:** 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 2013, C. 32 S. 1, ss. 71-101.
- Kalpsüz, T:** Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, 2. B., Ankara, 2010.

- Keyes, M./Marshall, B.A.:** *Jurisdiction Agreements: Exclusive, Optional and Asymmetrical*, Journal of Private International Law 2015, C.11, S.3, ss. 345-378.
- Kırlı-Aydemir, D.D.:** Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler, 1. B., İstanbul, 2013.
- Konuralp, C.S.:** 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre İhtiyati Tedbirler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2013, C. LXXI, S. 2, ss. 225-274.
- Korkmaz, R.:** Haksız İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Hacizden Kaynaklanan Tazminat Davası, 1. B., İstanbul, 2020.
- Kuru, B.:** Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 1.B., İstanbul, 2015.
- Lew, J. D./ Mistelis, L. A./ Kröll, S. M.:** Comperative International Commercial Arbitration, The Netherlands, 2003.
- Nomer, E./Ekşi, N./, Öztekin-Gelgel, G.:** Milletlerarası Tahkim Hukuku: Cilt 1, 5. B., İstanbul, 2016.
- Nomer, E.:** Devletler Hususi Hukuku, 11.B., İstanbul, 2002.
- Nomer, E.:** Milletlerarası Usul Hukuku, 2. B., İstanbul 2018
- Özbek, M.S.:** Tahkim Hukuku: Cilt 1, 1. B., Ankara, 2022.
- Özbek-Hadimoğlu, N.:** Milletlerarası Usul Hukukunda Geçici Hukuki Koruma, 1. B., Ankara, 2013.
- Özel, S./Erkan, M./ Pürselim, H.S./Karaca, H.A.:** Milletlerarası Özel Hukuk, 3. B., İstanbul, 2023.
- Özkan, I.:** Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktaları, 1. B., Ankara, 2003.

Partalci, R.: *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 9. Maddesinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi*, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2022, C. 10, S. 2, ss. 455-476.

Pekcanitez H./Atalay O./Özekes M.: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 9.B., İstanbul, 2021.

Pekcanitez, H: Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara, 2003, ss.115-152.

Postacioğlu, İ. E./Atalay, S.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 8. B., İstanbul, 2020.

Pretelli, I.: *Provisional and Protective Measures in the European Civil Procedure of the Brussel I System*, V. Lazic' and S. Stuij (eds.), Brussels Ibis Regulation, Short Studies in Private International Law, 2016.

Sargın, F.: Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşması, Ankara, 1996. (Yetki Anlaşmaları)

Sargın, F.: Türk Milletlerarası Usul Hukuku, 1. B., Ankara, 2024. (Milletlerarası Usul Hukuku)

Sarıöz Büyükalp, İ.: Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri, İstanbul, 2018.

Scwab, K.H./ Walter, G.: Schiedsgerichtsbarkeit, 7. überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, Helbing&Lichtenhahn 2005.

Sherwin, P.J.W./Douglas C.R.: *Interim Relief Under International Arbitration Rules and Guidelines: A Comparative Analysis*, The American Review of International Arbitration 2010, C. 20, S. 3, ss. 317-366.

Sökmen-Güler, E.: Milletlerarası Derdestlik, 1. B., Ankara, 2022.

Sun, C.L./Weiyi, T.: *Making Arbitration Effective: Expedited Procedures, Emergency Arbitrators and Interim Relief*, Contemporary Asia Arbitration Journal 2013, C. 6, S. 2, ss. 349-372.

Süral, C.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2012, ss. 167-216.

Şanlı, C.: Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlık Çözüm Yolları, 7. B., İstanbul, 2019.

Şanlı, C./Esen, E./Ataman-Figanmeşe, İ.: Milletlerarası Özel Hukuk, 11.B., İstanbul, 2024.

Taşpolat-Tuğsavul, M.: *4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan 2014, ss. 2063-2113.

Tiryakioğlu, B.: Tahkim Yerinin Türkiye Olmadığı ve Türk Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulanmasının Taraflarca Seçildiği Durumlarda Ortaya Çıkabilecek Bazı Sorunlar, Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Milletlerarası Özel Hukuk Kongresi, (eds. Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Kübra Altıparmak Elmas, Cansu Kaya Ülken ve Banu Uslu Yiğit), Ankara, 2023, ss. 1035-1051. (Tahkim Yerinin Türkiye Olmaması ve MTK'nın Uygulanması)

Tiryakioğlu, B.: Yabancı Boşanma Kararlarının Tanıma ve Tenfizi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 501, 1996. (Tanıma ve Tenfiz)

Tiryakioğlu, B.: *Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi*, Public and Private International Law Bulletin 2020, C. 40, S. 2, ss. 917-935. (İhtiyati Tedbir)

Tunç-Yücel, M.: HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara, 2013.

Üstündağ, S: İhtiyati Tedbirler – Geçici Hukuki Himaye (Koruma) Önlemleri, İstanbul Üniversitesi Yayınları No.: 2831, İstanbul, 1981.

Wang, W: *International Arbitration: The Need For the Uniform Interim Measures of Relief*, Brook. J. Int'l L 2003, C. 28, S. 3, ss. 1059-1099.

Yenipinar-Berberoğlu, F.: Hukuk Mahkemelerinde İhtiyati Tedbir, 1. B., İstanbul, 2016.

Yeşilirmak, A.: *Legal Framework*, Arbitration in Turkey (eds Ali Yeşilirmak and İsmail G. Esin), The Netherlands, 2015. (*Legal Framework*)

Yeşilirmak, A.: Provisional Measures in International Commercial Arbitration, 23. B., The Hague, 2005. (*Provisional Measures*)

Yeşilova, B.: Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, İzmir, 2008.

Yılmaz, E./Arslan, R./Taşpınar-Ayvaz, S./Hanağası, E.: Medeni Usul Hukuku, 10. B., Ankara, 2024.

Yılmaz, E.: Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri: Cilt: 1, 1.B., Ankara, 2001.

İnternet Kaynakları

7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik

Yapılmasına

Dair

Kanun

Metni,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200728-14.htm>.

(E.T.:

12.02.2025).

Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards
(New York, 1958), 10.06.1958, <https://www.newyorkconvention.org/english>.
(E.T. 05.05.2025).

**Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the
recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters,**
O.J. No. L 12, 16.1.2001, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A02001R0044-20130709> (E.T. 31.01.2025).

**Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve
Tenfizine İlişkin La Haye Sözleşmesi,** [482020103648Ek 4 Çocuklara Karşı
Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin
Lahey Sözleşmesi.doc](#) (E.T.: 28.02.2025).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair

Kanun	Tasarısı	Teklifi
	https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y3/T2/WebOnergeMetni/f8bd5371-6e30-4bee-b63e-fa1614aec219.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab200098206863dd7a9b7895e373b16d91af81cf14ab39910911e80a6da337acf898a1087fb720971430007d122f8bc46fc8599e6d7cd14be2a0d43eb5fced01144e140325d61cd74f76ba599e10680d8606ff67e9e863662e1b1e (E.T.: 23.02.2025).	

İstanbul Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları. İstanbul Tahkim Merkezi, 2016.
<https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2016/01/İSTANBUL-TAHKİM-MERKEZİ-TAHKİM-KURALLARI.pdf>. (E.T. 18.06.2025).

Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin La Haye Sözleşmesi, [2812020151722turkce_lah23.pdf](#) (E.T.: 28.02.2025).

Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast), <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng> (E.T.: 31.01.2025)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 02.03.2025).

Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuku, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine dair 1996 Tarihli La Haye Sözleşmesi, [2812020153909turkce_lah34.pdf](#) (E.T.: 28.02.2025).